د وطن معماران

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ځانګړنې:

د کتاب نوم: د وطن معماران

لـیکـوالان: شاه محمود میاخېل، ځېړنوال عبدالقیوم مشوانی

کـمـپـــــوز: مشوانی

خپـرنـدوی: د امریکا د متحده ایالاتو د سولې انستیتیوت (USIP)

برېښنالیک: mashwanay۲@gmail.com

د پښتۍ ډیــــــزایـن:

چاپ شـمېر: ۲۰۰۰ټوکه

چاپ نـېټـــه : ۱۳۹۴ل

چـاپـځـــی : حبیب الله حسیب مطبعه- کابل، افغانستان

د تـرلاسـه کـولـو پـتـې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ

ټولو هغو مؤمنو ملتپالو او هېوادپالو ته، چې په هېوادنۍ رغاونه یې ملت ته هوساینه او آرامي بخښلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکلړ

۱. سریزه ....الف ـ ح

۲. محمد داؤد خان..............................۱

۳. ډاکټر محمد یوسف..........................۱۹

۴. ډاکټر عبدالظاهر..............................۳۰

۵. محمد موسی شفیق ۳۸

۶. شمس الدین مجروح.........................۵۹

۷. عبدالمجید زابلی...............................۶۶

۸. عبدالملک عبدالرحیمزی.................. ۷۵

۹. عبدالله ملکیار..................................۸۳

۱۰.عبدالستار سیرت...............................۹۵

۱۱.خوازک زلمی....................................۹۹

۱۲.ډاکټر عبدالوکیل..............................۱۰۸

۱۳.عبدالقیوم وردګ...............................۱۱۸

۱۴.غلام صدیق محبي.............................۱۲۲

۱۵.عبدالرحمن پژواک............................۱۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦.عبدالهادي داوی ۱۴۲

۱۷.شېرخان ناشر............................۱۴۹

۱۸.فیض محمد خان............................۱۵۷

۱۹.محمدگل خان مومند........................۱۷۴

۲۰.غلام رسول پرماچ..........................۱۸۵

۲۱.گل پاچا الفت.............................۲۰۵

۲۲.احمد علي کهزاد............................۲۱۴

۲۳.حسن خان گردېزی.........................۲۲۷

۲٤.غلام محمد فرهاد..........................۲۴۶

۲٥.سیدجگړن هزاره...........................۲۵۵

۲٦.ډگروال جمال الدین.........................۲۶۰

۲۷.ماخذونه..................................۲۶۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه:

زما پلار ارواښاد سید محمود"حسرت" چې د محمدظاهر او محمد داؤدخان په دورو کې یې د افغانستان په حکومت کې تقریباً درې لسیزې په بېلابېلو ولایتونو کې دنده اجرا کړې وه او د هېواد له ډېرو دولتي چارواکوسره یې له نږدې نه پېژندل، همېشه به یې راته د هغوی کیسې کولې، چې چا ښه کار کړی دی او چا نه دی کړی. یو وخت راغی چې زه هم د کورنیو چارو وزارت معین شوم، خدای بخښلی پلار مې دفتر ته راغی، راته ویې ویل معین شوی یې؛ خو دا هم یاد لره چې د وظیفې نه به یوه ورځ تبدیلېږې او یا ځې؛ خو چې نه ځان بد نام کړې او نه د قانون خلاف کار وکړې.

پلار مې راته د کورنیو چارو وزارت د دوه پخوانیو معینانو کیسې وکړې، چې یو یې په کار نه پوهېده، خلک به یې توهینول؛ خو زیاترو مامورینو به غیرقانوني کارونه هم په هغه تېرول او ټول مامورین او مراجعین به ترې خفه هم وو. دا بل معین په کار پوهېده، هیچا ته یې غیرقانوني کار نه کاوه؛ خو له هرچا سره یې ښه سلوک کاوه؛ نو ځکه به ترې ټول مامورین خوشاله وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پلار دا دوه خبرې مې همېشه په ذهن کې وې او د پخوانيو لوړ پوړو چارواکو هغه کيسې مې هم زياتره يادې دي، چې هغه راته کړې وې.

په دې وروستيو وختونو کې په دولت کې او هم له دولت نه بهر، چې فساد مخ په زياتېدو دی؛ زموږ ځوان کهول چې د تېرو څو لسيزو جنګونو له امله يې ژوند خراب شوی او تل يې د هېواد په اړه منفي شيان ليدلي او اورېدلي دي، نو ځينو ته خو په دولت کې کارکول هم جرم ښکاري.

له همدې امله مې په فکر کې راوګرځېده، چې په دولت کې کار کول جرم نه دی او د دې معنی هم نه لري، چې ګوندې چا په دولت کې کار کړی هغه ټول بد کسان دي. په دې اساس مې دا وپتېيله چې د هېواد د يو شمېر هغو لوړ پوړو چارواکو د خدمتونو کارنامې راټولې او د تذکرې په بڼه يې چاپ کړم، چې زموږ د وطن خدمتګاران تېرشوي دي او نومونه يې اوس هم په ولسونوکې په ډېره درنه يادېږي او يا له ولسونو سره ژوندي پاتې دي. په دې سره به مو له يوې خوا د دوی د خدمتونو د ستاينې پور ادا کړی وي او له بله پلوه به مو ځوان نسل ته دا ښودلې وي، چې په دې وطن کې ښه خادمان هم تېرشوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښايي لوستونکيو سره دا پوښتنه راولاړه شي، چې داسې تذکرې ډېرې ترتيب او ليکل شوي دي؛ نو د دې اړتيا څه وه؟ له نورو سره يې توپير څه دی؟ يا دا چې په دې کې د بېلابېلو قومونو، ځايونو او مسلکونو کسان معرفي شوي دي؛ نو دا د کټګورۍ له مخې څه ډول تذکره ده؟ يا دا چې دا کسان د کوم تړاو له مخې په يوه تذکره کې معرفي شوي دي؟

همدغو پوښتنو ته ځواب ويل په حقيقت کې د دې تذکرې اهميت او موخه په ګوته کوي.

د دې تذکرې د ليکلو اړتيا دا وه:

ځوان نسل چې څومره وپوښتل شي زياتره وايي: د دې هېواد د حکومتي سيستم بنسټ پر خيانت، غدر، غصب، تربګنۍ، قومي، ژبني او سيمه ييز تبعيض ايښودل شوی دی.

که له احساساتي پرېکړو تېر شو، ښايي حقيقت بل ډول ومومو. په دې هېواد کې رښتيني خداپال، ملتپال، غريبپال او انسانپال مشران او چارواکي هم تېر شوي دي؛ خو وروستيو کورنيو جنګونو او جلاوطنيو په ځانګړي ډول زموږ ځوان کول له ځان او هېواد څخه پردی کړ، د خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد تاریخ او د ځینو مشرانو کارنامې او کړنې یې ترې هېرې او ورکې کړې.

له بله پلوه رښتیا دا ده چې اوسمهال په زیاترو چارواکو کې هغه دیانت نشته، چې دوی ترې تمه لري؛ نو اوس دوی د خپل ټول تاریخ په اړه له منفي ذهنیت پرته نور څه نه لري.

په دې تذکره کې یو شمېر هغه افغان چاروکي او مشران معرفي شوي دي، چې تر ډېره بریده یې هغه معیارونه پوره کړي وي، چې ځوان نسل یې د چارواکیتابه لپاره شرط ګڼي. د دې چارواکو له کړنو او کارنامو په خبرېدو سره ښایي له یوې خوا د دې نسل د قضاوت لوری بدل شي، په پایله کې د منفي ذهنیت پرځای مثبت ذهنیت خپل او له نهیلۍ راووځي او له بلې خوا ښایي چارواکي هم له دې الهام واخلي او د خپل ښه نامه پاتې کولو لپاره د ملت هوساینې، پرمختګ او عزت ته مخه کړي.

له نورو تذکرو سره د دې تذکرې توپیر دا دی، چې د نومیالیو چارواکو تذکره ده، ملي تذکره ده او د ملي ارمانونو پر بنسټ ترتیب او کښل شوې ده. قومي، ژبنۍ، سیمه ییزې، مذهبي او ګوندي منفي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لېوالتیاوې پکې مردودې ګڼل شوي او یوازې ملت او ملي ګټې په پام کې نیول شوې دي.

په تـذکره کـې د معـرفي شـویو کسـانو پخپلـو کـې تـړاو یـوازې د ملي توب، صداقت، خدمت او دیانت د توکو شتون دی. دا هغه معنـوي او ارزښتناک توکي دي، چې انسان ته همېشـنی ښـکلا بخښـي، داسـې ښکلا چې بیا یې هیڅ آفت نه شي زایلولای.

دغه ډول چارواکي پر ملت حق لري، چې یاد یې ژوندي وسـاتي، د هغوی لاره ونیسي او هغه پـړاو تـه پـرې ځانونـه ورسـوي، چـې د نـړۍ پرمختللي ملتونه ورته رسېدلي دي.

د داسـې کتـاب لیکلـو پـر مـادي سـتونزو سربېـره نـورې سـتونزې هـم درلودلې. د کوم دور نه پیل وکړو او کـوم اشـخاص انتخـاب کـړو؟ ایـا د دې چارواکو په اړه کافي معلومات شته دي او که نه؟ له کومې منبـع نـه د دوی پـه اړه معلومات حاصل کړو. ځینو ولایتونـو تـه د سـفرونو کولـو اړتیـا هـم وه او داسې نورې ستونزې هم وې.

دا مفکوره مې د څېړنوال عبدالقیوم مشوانی او ځینې نورو دوسـتانو سره شریکه کړه، ټولو راته دا مشوره راکړه، چې دا به ډېر ښـه ابتکـار وي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د وطن د معمارانو په نامه د ظاهرشاه او داؤدخان د دورو د یو شمېر لوړ پوړو چارواکو د کارونو بېلګې راټولې او په کتابي بڼه يې چاپ کړو.

د دې چارواکو په لست مو کار وکړ؛ بالاخره مشواڼي صاحب ته مې دا مسوولیت وسپاره، چې له سیمو څخه د دوی په اړه معلومات راټول او ځینې ولایتونو ته سفرونه وکړي.

د وطن د معمارانو دا ټولګه یوه بېلګه ده، ډېر نور داسې چارواکې هم تېر شوي، چې دې وطن ته يې خدمت کړی دی؛ نو امېد دی چې په راتلونکې کې دا سلسله همداسې دوام وکړي. موږ یوازې د ظاهرشاه او داؤدخان په دورو کې د ځینو چارواکو په اړه څېړنه وکړه، ځکه د دوی نه د مخکې او وروستو دورو د اشخاصو انتخاب یو څه سیاسي ستونزې درلودې؛ نو یوازې مو په دې دوه دورو اکتفا وکړه.

ښایي دې چارواکو په خپل وخت کې څه اشتباګانې هم کړې وي؛ خو د دوی د کارونو مثبت اړخونه تر منفي اړخونو زیات دي او وايي، چې کار کوي؛ نو هرومرو به اشتباه هم کوي. د دې کتاب له لوستونکو څخه زما هیله دا ده، چې د دې کتاب په مثبتو اړخونو زیات فکر وکړي نه په منفي اړخونو باندې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اخره کې زه د متحده ایالاتو د سولې له انستیتوت نه مننه کوم، چې د دې کتاب مصارف یې ورکړل. همدارنګه له ښاغلو عبدالقیوم مشواڼي او محمدپاچا څخه مننه کوم، چې د دې کتاب په لیکلو او اهتمام کې یې زیات زیار ګاللی او ولایتونو ته یې سفرونه کړي دي.

همدارنګه له خپلو همکارانو، اسدالله ساحل او ثناالله تسل نه مننه کوم، چې د دې کتاب د لیکلو په وخت کې یې مرسته او د چاپ همکاري کړې ده.

له ټولو هغو چارواکو او دوستانو هم د زړه له کومي مننه کوو، چې په بېلابېلو ولایتونو او سیمو کې یې له موږ سره مرسته کړې او نومونه یې په مرکو کې راغلي دي.

د پکتیا د اطلاعاتو او کولتور له رئیس محمدشفا مشفق، سرڅېړونکي نعمت الله اندړ، څېړندویې راضیې نوري، له ځوانو کادرونو امان الله امان، روان نورزي، بوستان ولیزي، عزیزالله مبارز، استاد اورنګزېب اسحاقزي، د لغمان له سکتوري رئیس سنک عبدالرحیمزي، فضل امین امیني، ذبیح الله احساس او نورو هغو ملګرو څخه ډېره مننه، چې په خپلو مرستو یې دا هڅه د کتابګوټي تر بریده ورسوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې هيله چې دا تذکره به د اوسنيو چارواکو لپاره د الهام اخيستنې او پـه پايله کې افغان ولس ته د هوساينې يو لامل وګرځي.

شاه محمود مياخېل

په افغانستان کې د امريکا د متحده ايالاتو د سولې انستيتوت رئيس

۲۰۱۵ م. د مارچ درويشتمه

وزير اکبرخان مېنه، کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکلړ

۱. سریزه .... الف ـ ح
۲. محمد داؤد خان ۱
۳. ډاکټر محمد یوسف ۱۹
۴. ډاکټر عبدالظاهر ۳۰
۵. محمد موسی شفیق ۳۸
۶. شمس الدین مجروح ۵۹
۷. عبدالمجید زابلی ۶۶
۸. عبدالملک عبدالرحیمزی ۷۵
۹. عبدالله ملکیار ۸۳
۱۰. عبدالستار سیرت ۹۵
۱۱. خوازک زلمی ۹۹
۱۲. ډاکټر عبدالوکیل ۱۰۸
۱۳. عبدالقیوم وردګ ۱۱۸
۱۴. غلام صدیق محبي ۱۲۲
۱۵. عبدالرحمن پژواک ۱۳۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶.عبدالهادي داوی ۱۴۲
۱۷.شېرخان ناشر..................................۱۴۹
۱۸.فیض محمد خان..............................۱۵۷
۱۹.محمدګل خان مومند........................۱۷۴
۲۰.غلام رسول پرماچ............................۱۸۵
۲۱.ګل پاچا الفت...............................۲۰۵
۲۲.احمد علي کهزاد............................۲۱۴
۲۳.حسن خان ګردېزی.........................۲۲۷
۲۴.غلام محمد فرهاد............................۲۴۶
۲۵.سیدجګړن هزاره.............................۲۵۵
۲۶.ډګروال جمال الدین........................۲۶۰
۲۷.ماخذونه...۲۶۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد داؤد خان

محمد داؤد خان د محمد عزیز خان زوی پر **۱۲۸۷**ل= **۸** جولای **۱۹۰۹**م. په کابل ښار کې زېږېدلی دی.

زده کړې یې تر منځنۍ ښوونځي پورې د کابل ښار په استقلال لیسه (د هغه مهال امانیه) کې وکړې. په **۱۳۰۰**ل. کې د نورو زده کړو لپاره فرانسې ته لاړ او هلته یې د انجینرۍ په څانګه کې زده کړو ته دوام ورکړ. تر زده کړو او راستنېدا وروسته لومړی په بهرنیو چارو وزارت کې په دنده وګومارل شو؛ خو وروسته یې بیا په پلې نظامي برخه کې په زده کړو پیل وکړ. د دې دورې په بشپړولو سره په**۱۳۱۰**ل. کې د هغه وخت په حربیه وزارت کې شامل شو.

پر رسمي زده کړو سربېره یې کاکا محمدهاشم خان د هغه په روزنه کې پوخ لاس درلود او د هغه تر مستقیمې پاملرنې لاندې وروزل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داؤد خان د مور په غېږه کې

په۱۳۱۱ل. کې د ختیځ(ننګرهار، کونړ، لغمان) د عسکري قوماندان او په ۱۳۱۲ل. کې د ختیځې حوزې د نایب الحکومه په توګه هم وټاکل شو. په همدې کال یې د محمد ظاهر پاچا له خور"زینب" سره واده وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۱۴**ل. کې نایب الحکومه او د کندهار، ارزگان، زابل، هلمند، فراه او نیمروز ولایتونو عسکري قوماندان وټاکل شو. په **۱۳۱۷**ل. کې بیا په ختیځو ولایتونو کې د ځواکونو د عمومي قوماندان او تنظیمیه رئیس په توگه مقرر شو. د **۱۳۱۸**ل. په زمري کې د مرکزي ځواکونو او حربي ښوونځي د قوماندان په توگه وټاکل شو. د شاه محمودخان د صدارت په دوره **۱۳۲۵**ل. کې د **۳۸** کالو په عمر دفاع وزیر وټاکل شو. د **۱۳۲۶**ل. په غوایي= **۱۹۴۸**م. کې په پاریس کې د افغانستان د لوی سفیر په توگه وټاکل شو او د **۱۳۲۸**ل. تر لړم= **۱۹۵۳**م. پورې په همدې دنده پاتې شو.

د **۱۳۳۲**ل. کال په وږي = **۶**سپتمبر **۱۹۵۳**م. کې د افغانستان د صدراعظم په توگه اعلان شو او خپله کابینه یې په لاندې ډول اعلان کړه:

علي محمد خان د صدارت لومړی مرستیال.

محمد نعیم د صدارت دویم مرستیال او د بهرنیو چارو وزیر.

جنرال محمد عارف د دفاع وزیر.

سید عبدالله د عدلیې وزیر.

محمد داؤد د کورنیو چارو وزیر.

عبدالملک عبدالرحیمزی د مالیې وزیر، وروسته عبدالله ملکیار.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرؤف حیدر د سوداګرۍ وزیر، وروسته عبدالرحیمزی، عبدالله ملکیار، غلام محمد شېرزاد.

ډاکټر عبدالحمید د پوهنې وزیر، وروسته ډاکټر علي احمد پوپل.

عبدالحکیم شاه عالمي د فوایدعامې وزیر، وروسته محمد کبیر خان.

ډاکټر غلام فاروق د روغتیا وزیر، وروسته ډاکټر عبدالظاهر.

محمد مرید خان د مخابراتو وزیر.

میر محمد یوسف خان د زراعت وزیر، وروسته غلام حیدر عدالت.

احمد علي سلېمان د دربار وزیر.

ډاکټر محمد یوسف د کانو او صنایعو وزیر.

صلاح الدین سلجوقي د مطبوعاتو مستقل رئیس، وروسته محمد هاشم میوندوال، سید قاسم رښتیا، محمد آصف سهیل.

محمد داؤد د پلان وزیر.

عبدالحی عزیز د پلان وزارت مرستیال د کابینې له غړیتوب سره.

عبدالرشید خان د ملي شورای رئیس، وروسته محمد نوروز او ډاکټر عبدالظاهر.

حافظ نور محمد کهګدای د صدارت سرمنشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د صدراعظم په توگه د محمد داؤد خان ټاکنه په حقیقت کې د افغانستان لپاره د نوې دورې پیل گڼل کېږي. د محمد داؤد خان حکومت د تېرو حکومتونو په پرتله تر کورني اړ و دوړ (۱۳۰۸ل) وروسته یو ډول

مجروح، پوپل، عبدالرحیمزی او د محمد داؤد خان د کابینې نور غړي

د اوښتون او بدلون حکومت گڼل کېده، چې د اقتصادي او ټولنیزو فعالیتونو له پلوه د اماني دورې ادامه یا تجدید راپه زړه کوي. ځکه له یوې خوا د کابینې په ترکیب کې په بې ساري توگه، چې په معمول ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

به ځينې کسان تبديل او پرځای به يې نور ټاکل کېدل، دا ځل له علي محمد خان پرته چې د صدارت لومړی مرستيال پاتې شو، تقريباً د کابينې ټول غړي نوي وو. د کابينې غړي هم ځوان او تعليم يافته کسان ټاکل شوي وو، لکه ډاکتر محمد يوسف، ډاکتر علي احمد پوپل، ډاکتر عبدالرؤف حيدر، ډاکتر عبدالمجيد، عبدالله ملکيار او نور.

له بلې خوا د حکومت پروګرامونو هم نوې بڼه او طريقه غوره کړې وه، چې په خپل ذات کې يې مخينه نه درلوده.

محمد داؤد خان د کابينې له جوړولو سره سم له مشورې او نظرغوښتنې پرته د هېواد په عصري کولو پيل وکړ. د هغه د حکومت تګلاره د پوځ پياوړي کولو، د پښتونستان مسألې حلولو، د قبايلو د خپلواکۍ کمولو او د هېواد د اقتصادي پرمختيا لپاره له بهرنيو مرستو ګټې اخيستلو جوړوله. د محمد داؤد خان د حکومت بهرنۍ سياست د هغه ورور محمد نعيم خان حل و فصل کاوه او اقتصادي او مالي چارې يې د نږدې ملګري "عبدالرحيمزي" په وسيله مخکې وړل کېدې، چې د ماليې او سوداګرۍ وزير و.

د افغانستان پوځ د محمد داؤد خان تر صدارت دمخه د جنګي چمتووالي له مخې ناتوانه ښکارېده.ځرنګه چې محمد داؤد خان د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاکستان پر وړاندې د مقابلې دعوه درلوده او د پښتونستان د داعيې خبرې يې کولې؛ نو اړ و، چې د څرنګوالي او څومره والي له مخې په لنډه موده کې په پوځ کې ډېر او مثبت تغييرات راولي.

محمد داؤدخان او پښتون قومي مشر عبدالغفارخان

د افغانستان پوځ د ۱۳۳۷ل= ۱۹۵۸م. کال په پيل کې په لومړي پړاو کې له روسانو څخه دا تخنيک او وسلې تر لاسه کړې: کرابين ټوپک، په. په. شې. ماشينداري، ګرينوف ماشينداري، کلاشينکوف، سپک لاسي راکټونه، د ټانک ضد منځني او درانده راکټونه او بيا پې. کا. ماشينداري، د پليو جز و تامونو لپاره ۸۲ م.م. هاوانونه، د مېکانيزه قطعاتو لپاره بي. ټي. آر. ۴۰او بي. ټي. آر. ۱۰۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

زرهپوشـــونه، ټـــي. **۳۴** ټانکونـــه، ام. **۳۰** او ډي. **۳۰** توپونـــه، **۱۰۷**م.م. هاوانونـه، د ټانـک ضـد **۷۵** م. م. او د الـوتکې ضـد**۳۷**م.م. توپونـه، د محاربوي او دافع هوا قطعو لپاره ثلـور میلـه ماشـینداري، د پیـاوړي او قوي هوایي څواک لپاره سو **۷**، مېگ **۱۷**او مېگ**۱۹**محـاربوي الـوتکې او ټرانسپورټي هلیکوپټرې. زیاتره دا تخنیک او وسلې په دویم نړیوال جنـگ کې کارېدلې وې.

د محمد داؤد خان د صدارت په دوره کې حـربي ښـوونځي، حـربي پوهنتون ته ارتقاء وکړه او پلی، توپچي، دافع هوا، مخـابره، اسـتحکام او لوژستیک پوهنځي پکې رامنځ ته شول.

په **۱۳۳۸**ل=**۱۹۵۹**م. کال کې د شینډند هوایي ډګـر د جوړولـو کـار پیل شو، چې د راکټ، ټانک، زرهدارو **۴** او **۱۵**لواګاني او مهمې او اړینې ودانۍ لکه د تخنیک او الوتکو ورکشاپونه او نورې پکې د نـوي تخنیـک او پوځي غوښتنو پر بنسټ یو پر بل پسې جوړې شوې.

محمد داؤد خان ډېره هڅه وکړه چې د پخواني سیستم پوځ پـه نویـو معیارونو، تخنیک او وسلو سره سمبال کړي او د جنګي احضاراتو درجه یې ورلوړه کړي. په همدې دوره کې پـه پـوځ کـې نـوي جز و تامونـه او قطعات رامنځ ته او تعلیم یافته افسران پکې زیـات شـول. هغـه پخپلـه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوځ د چارو او څرنګوالي او څومره والي ښارنه کوله او د خپل حکومت کلک پام يې دې لور ته رااړولی و.

محمد داؤد خان کورنی سياست ځوان او لوستي پوړ ته د پاملرنې پر محور څرخاوه. هغه د سوداګرۍ په برخه کې يې د "پرانيستو دروازو رهبري شوی سياست" اعلام کړ. هغو پانګوالو او ځمکوالو ته يې په ښه سترګه نه کتل، چې ځانګړي درباروته يې درلودل او د پانګوالۍ او فيوډاليزم ښودنه يې کوله. د هغه په حکومت کې د فيوډاليزم ستنې تقريباً ولړزيدې.

محمد داؤد خان په داسې حال کې چې پخپله پښتون او له پاچاهي کورنۍ څخه و؛ خو هيڅکله يې خپل قوم او قبيلې ته تر نورو زيات امتياز ورکول روا نه ګڼل. هر ډول قبيلوي، سمتي، مذهبي او ژبنی امتياز يې مردود ګاڼه او ويل يې چې د زده کړو درجه، پاک نفسي او وطندوستي تر ټولو لوړ معيارونه دي.

وايي چې د شاهي مشروطه نظام وړانديز هم محمد ظاهر پاچا ته د هغه له خوا شوی و. دغه نوی اساسي قانون د **۱۳۴۳**ل. د تلې په ۹مه تصويب شو. په دې نوي اساسي قانون کې افغاني دودونه او د عصر غوښتنې څنګ په څنګ په پام کې نيول شوي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۳۳**ل= **۱۹۵۴**م. کې آریانا هوايي شرکت د پان امریکن، د زیمنس مالونو د خرڅلاو شرکت او فرانکلین مطبعې، د جاپان او لویدیځ المان په ګډې پانګې په فعالیت پیل وکړ.

د "کرنې د پراختیا بانک" او "پښتنی تجارتی بانک" د هغه د صدارت په دوره کې (**۱۳۳۳**ل= **۱۹۵۴**م) رامنځ ته شول، چې فعالیتونه یې د دولت په کنترول کې وو. همدارنګه "بانک رهنی و تعمیراتی" د افغانستان بانک څخه د پوروونو په اخیستو سهامي شرکتونو، سوداګرو او پانګوالو ته د کریډیټونو په ویشنه کې خپل مهم رول لوباوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کندوز کې د جاپاني پانګې د شرکت پـه ونـډې د چینـي جوړولـو

فابریکه جوړه شوه.

پـه همـدې دوره کـې د هلمند نـاوې پـروژه تـر کـار لانــدې وه او امریکـا خپـل پوروـــه افغانســـتان تـــه وبخښل. پـه همـدې کـال د افغانستان او شوروي اتحاد تر منځ تړون لاسلیک شو، چې لـه هغـه سره شـــوروي اتحـــاد د مرکز د سیلو او قـیر فابریکې د جوړولـو کریډټ ورکولـو تـه چمتو شو.

د مرکز(کابل) سیلو

لـــومړنی پنځـه کلن پلان د (۱۳۳۵-۱۳۴۰ل=۱۹۵۶- ۱۹۶۱م) کلــونـو لپـاره تـرتیب شـــو. د دې پـلان د تـطبیـق لپـاره تـولـې (۶،۱۰)میلیارده افغـانۍ پانګـه اټکـل شوې وه. د لومړني پنځه کلن پلان د بنسټیزو موخو په پلې کېـدو کـې، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوروي اتحاد پر اقتصادي مرستو ډېره لګېده. د دې مرستو حجم د ټولو بهرنیو مرستو په سلو کې۷۰ ته رسېده، چې د هغو په ترڅ کې د نغلو د برېښنا فابریکه د سل زرو کیلو واټو په ظرفیت، د جنګلک کارخونه، د ننګرهار ناوه او د سالنګ شېرخان بندر لویه لاره جوړه شوه. په لومړني پنځه کلن پلان کې ځانګړې پام زراعت ته اړول شوی و، چې د هېواد تقریباً ۹۰ سلنه وګړي پرې بوخت وو.

څرنګه چې په لومړني پنځه کلن پلان کې لګښت د پلان له مخې تر حقیقي لګښت کم سنجول شوی و او د ځینو پروژو د ترسره کېدو موده هم خوشبینانه په پام کې نیول شوې وه؛ نو د لومړني پلان یو شمېر پروژې دویم پلان ته ولېږدېدې.

په دویم پنځه کلن پلان (**۱۳۴۱- ۱۳۴۶**ل= **۱۹۶۲- ۱۹۶۷**م) کې د اقتصاد بنسټیزو ساحو لکه: صنایعو، کانونو راویستنې، انرژۍ او د ټرانسپورټ انکشاف ته ځانګړی پام شوی و. د دویم پنځه کلن پلان ټوله پانګونه (**۲۵**) میلیارده افغانۍ جوړېده. د دې پلان ترسره کېدل هم د بهرنیو اقتصادي او تخنیکي مرستو په تر لاسه کولو پورې تړلي وو، چې **۱۸**میلیارده افغانۍ یا د پلان د ټولې پانګونې په سلو کې **۷۵** یې جوړوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دويـــــم پنځه کلـن پـلان تر پـای پـورې د کابل، کندهار او ځو نـور لـوی او کــوچني هــوايي ډگرونـــه بشـــپړ شول. همدارنگه د کابل-جلال آبـاد، کابـل- کنـدهار، سـپين بولـدک- کنـدهار، کوشـک- هرات، کندهار- کابل او کابل- شېرخان بندر سرکونه ورغېدل.

د يادولو وړ ده، چې د محمد داؤد خان د صدارت په پيل کې په ټول افغانستان کې۱۱ کيلومتره ډمبر سرک موجود و، خو د هغـه د اسـتعفا پـر مهال ۲۰۰۰ کيلومتره ډمبر او ۱۰۰۰ کيلومتره ډمبر ته چمتو سرک موجـود و. همدارنگه د کابل پوهنتون د محصـلينو شـمېر ۴۰۰ کسـه و، چـې پـه ځلورو پوهنځيو کې يې زده کړې کولې؛ خو د هغه د اسـتعفا پـر مهـال د محصلينو شمېر ۴۰۰۰ کسه و او په لسو پوهنځيو کې يې زده کړې کولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې دوره کې د پلخمري او گرشک پروژو په تولید پیل وکړ. د غوري د سمنټو فابریکه په کال کې د۱۴۰ زره ټنو او د کور جوړولو فابریکه د ۳۵ زره متره مربع په ظرفیت گټې اخیستنې ته وړاندې شوې. د هغه د صدارت پر مهال د افغانیو ارزښت هم د بهرنیو اسعارو پر وړاندې پورته شو، آن چې یو امریکایي ډالر۳۸ افغانیو ته راکښته شو.

محمد داؤد خان له(۱۳۳۵- ۱۳۴۲ل= ۱۹۵۶- ۱۹۶۳م) څلور ځله پخواني شوروي اتحاد او یو ځل په ۱۳۳۷ل= ۱۹۵۸م. کې امریکا ته سفر وکړ. د ۱۳۳۲ل= ۱۹۵۳م. په مارچ کې یې د افغانستان د رسمي استازي په توگه د سټالین د ښخولو په مراسمو کې هم ونډه واخیسته.

محمد داؤد خان د (۱۳۴۱ل د کب په ۱۱مه=۱۹۶۳م) د صدارت له مقامه استعفا وکړه. د محمد داؤد خان د صدارت په لس کلنه دوره کې په رښتینې توگه د پرمختگ نغاره په چټکۍ سره او پرلپسې وډنگېده. همدا لامل و، چې د نوې نړۍ بېلابېلې نخښې راڅرگندې شوې. په همدې دوره کې افغانستان ته د نړیوالو پام راواوښت. د نړۍ له هېوادونو سره په اقتصادي، سیاسي، فرهنگي او ډیپلوماتیکو ډگرونو کې د اړیکو دایره پراخه شوه او افغانستان له سیاسي گوښه توب څخه راووت. داسې چې پخپله محمد داؤد خان د خپل صدارت په دوره کې امریکا، ترکیې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چکوسلواکیا، مصر، پولېنډ، شوروي اتحاد، اتریش، برتانیا، ایران، پاکستان، ایټالیا او یوګوسلاویا ته رسمي او دوستانه سفرونه وکړل او د دوه اړخیزو اړیکو په پراختیا کې یې هڅې وکړې. د محمد داؤد خان د حکومت بهرنی سیاست په ناپېیلتوب ولاړ و. په کورني سیاست کې یې تر سیاسي اصلاحاتو، اقتصادي او ټولنیزو ته زیاته ترجیح ورکړه.

محمد داؤد خان د ګاونډیو هېوادونو او نورې نړۍ د ټکنالوجۍ، اقتصاد او ټولنیزو نویو تحولاتو سره د بلدتیا له امله کړېده؛ نو هڅه یې کوله، چې په یوه بې سارې چټکتیا سره افغانستان د پرمختللیو صنعتي هېوادونو په کتار کې ودروي. له همدې امله یې د هغو کسانو سخت مخالفت کاوه، چې د هغه دې هیلې ته په رسېدو کې یې چل ول، سستي او لټي کوله. سره له دې چې د شهید محمد داؤد خان د شخصیت په اړه په سیاسي سطحه نظریات بېلابېل دي؛ خو له دې ټولو سره سره اروابښاد محمد داؤد خان له هغو مشرانو څخه یو و، چې د ناپېیلو هېوادونو په لیکه کې یې ځانګړی ځای خپل کړی و. هغه کولای شول د ختیځ او لوېدیځ په سیالۍ کې افغانستان له ګوښه توب څخه د پرمختیا لور ته وخوځوي او د خپلواکو او ناپېیلو هېوادونو په کتار کې یې تثبیت کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد داؤد خان پاک اخلاقه، جدي، تندخویه، پـه ټولـه معنـی نظـامي، وطندوست او زیارکښ انسان و، چې تر خپلې مشرۍ لاندې یې د هېواد له چټک پرمختګ سره کلکه مینه درلوده. له کار پرته یې د هیڅ په اړه فکر نه کاوه. هره ورځ یـې آن تـر ۱۶ساعتو کـار کـاوه. د هېـواد د اقتصـادي پرمختګ او هوساینې پر وړاندې یې نور کارونه هیڅ ګڼل. سـاعتتېرۍ او مزې چړچې یې نه خوښولې، شخصي ژوند یې ډېر ساده او بې سـینګاره و. یوازې په سـګرټو روږدی

و، چـې هغـه یـې هـم پـه وروستیو کې د ډاکټرانـو پـه سپارښتنه پرېښودل.

شهید محمد داؤد خان له ځانښودنې او ریا پرتـه لـه خپل هېواد افغانستان او افغان ملت سره د زړه له تله مینـه درلـوده. د دې ولس د فرهنګي او مدني ژوندانه په لوړولو پورې یې سخت زړه تړلـی و. د ملي ګټو پلوی و، د خپل هېواد د پرمختګ او ګټو لپاره یې ژوند کاوه. د سپېڅلې او پاکې اسلامي ګروهې څښتن و او لـه خپـل خـالق سره یـې ټینګه اړیکه درلوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان ولس هم د هغه په دغې مينې او خلوص پوه شـوی؛ نـو چـې اوسمهال هر چېرته د پښتنو واکمنو په اړه خبرې اترې کېـږي، خلـک د محمد داؤد خان نوم ډېر په درنښت يادوي، دعا ورته کوي او په وحشيانه وژل کېدو يې ډېر خواشيني دي.

د محمد داؤد خان د جسد ښخولو ځای تر **۱۳۸۷**ل. پورې معلوم نـه و؛ د همدې کال پـه لينـدۍ کـې د "حامـد کـرزي" حکومـت د اروانښـاد محمد داؤد خان د جسد موندلو لپاره يو کمېسيون و ګوماره او له اعـلان سره سمې يې پلټنې پيل کړې. تر ډېرو پلټنو وروسته هم څـه ونـه مونـدل شول. بيا له پکتيا څخه د څلورمې زغره والې لوا پخواني افسـر پاچامير د ټليفون له لارې وويل، چې ځای يې ما ته معلوم دی؛ خو هغه هم يوازې ساحه په ګوته کړه او دقيق ځای ترې هېر و. بيا د "ده سبز" يوه کس چـې "مولاګل" نومېده هغه ځای سم ور په ګوته کړ او په دوو قبرونو کـې يـې **۲۹** مړي وروښودل، چې په يوه کې **۱۳** او پـه بـل کـې **۱۹** کسـه ښـخ وو. وايي، چې د شهيد داؤد خان په جيب کې د الله کلام هماغسې پروت و.

جسد يې د ډېرو پرتمينو مراسمو پـه تـرڅ کـې د کـب پـه(**۲۷**مـه) د دارالامان لوېديځ ته په هغه غونډۍ باندې خاورو ته وسپارل شو، چـې د داؤدخان په نامه ونومول شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د هېواد په تاريخ کې يې په لومړی ځل جمهوري دولت رامنځ ته کړ.
- ✓ د هېواد زياتره لويې اقتصادي پروژې د ارواښاد محمد داؤد خـان د صدارت او يا جمهوري رياست په دورو پورې اړه لري.
- ✓ د هغه د صدارت او جمهوري رياست پـه دورو کـې پـوهنې بـې سارې وده وکړه.
- ✓ د هېواد لوی برېښنا بندونه او لويې لارې زياتره د هغه د صدارت او يا جمهوري رياست په دوره کې جوړ شوي دي.
- ✓ په کورني او بهرني سياست کې يې داسې نوښتونه رامنځ ته کړ ل چې په افغانستان کې يې مخينه نه درلوده.
- ✓ تر ټولو ستره کارنامه يې دا چې له دين او هېواده يې سر ځار کړ؛ خو افغاني او اسلامي پت يې وساته.

لوی فکرونه وکړئ، چې لوی انسانان شئ، واړه فکرونه انسان کوچنی کوي.

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر محمد یوسف

ډاکټر محمد یوسف د محمد حسن خان زوی پر ۱۲۹۲ل. کال په کابل کې وزیږېد. لومړنۍ زده کړې يې په نجات لیسه کې وکړې. تر دویم نړیوال جنګ دمخه د لوړو زده کړو لپاره المان ته ولیږل شو او د "کوتینګن"پوهنتون په فزیک څانګې کې يې تر ډاکټرۍ پورې خپلې زده کړې بشپړې کړې.

ډاکټر محمد یوسف پر دري او پښتو سربېره په جرمني او انګلیسي ژبو ښه پوهېده؛ خو له فرانسوي او عربي ژبو څخه يې هم ګټه اخیستلای شوه. هېواد ته تر راستنېدو وروسته د کابل پوهنتون په ساینس پوهنځي کې د استاد په توګه مقرر شو. په۱۳۲۲ل. کې د ساینس پوهنځي مرستیال شو؛ خو د مرستیالۍ تر څنګ يې تدریس هم کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۲۶**ل. کې د پوهنې وزارت د مسلکي تدریساتو رئیس مقرر شو. په **۱۳۲۸**ل. کې د پوهنې وزارت تدریسي معین مقرر شو. په**۱۳۳۱**ل. کې په اروپا کې د افغانستان د کولتوري او عرفاني برخې رئیس مقرر شو.

په **۱۳۳۲**ل. کې د محمد داؤد خان په صدارت کې د کانونو او صنایعو وزارت د کفیل په توګه مقرر شو. په **۱۳۳۴**ل. کې د کانونو او صنایعو وزیر مقرر شو.

د**۱۳۴۱**ل. په کب کې د محمد ظاهر پاچا له خوا د افغانستان د صدراعظم په توګه وګومارل شو او خپله کابینه یې په دې ډول اعلان کړه:

محمد یوسف صدراعظم.

عبدالله ملکیار د صدارت لومړی مرستیال او د مالیې وزیر.

ډاکټر علي احمد پوپل د صدارت دویم مرستیال او د پوهنې وزیر.

نوراحمد اعتمادي د بهرنیو چارو وزیر.

ډګر جنرال خان محمد د ملي دفاع وزیر.

ډاکټر عبدالقیوم د کورنیو چارو وزیر.

شمس الدین مجروح د عدلیې وزیر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر سلطان احمد پوپل د کانو او صنايعو وزير.

عبدالحی عزيز د پلان وزير.

انجينر محمد حسين مسا د مخابراتو وزير.

ډاکټر عبدالرحيم د عامې روغتيا وزير.

بريد جنرال محمد عظيم د فوايد عامې وزير.

محمد ناصر کشاورز د کرنې وزير.

محمد سرور عمر د سوداګرۍ وزير.

سيد قاسم رښتيا د مشرانو جرګې او مطبوعاتو مستقل رئيس.

ګل پاچا الفت د قبايلو مستقل رئيس.

ډاکټر محمد عثمان انوري د کابل پوهنتون رئيس.

سلطان محمود غازي ملکي هوايي رئيس.

ډاکټر محمد يوسف د محمد داؤد خان د حکومت تر ټولو لايق غړی او بانرژي کس و. د صدراعظم په توګه د مقررېدو پر مهال **۴۹** کلن و او د (**۱۳۴۲**ل= مارچ په **۱۳**مه **۱۹۶۳**م) يې تر محمد داؤد خان وروسته د حکومت واګې په لاس کې واخيستې. پاچا محمد ظاهر خان او محمد داؤد خان دواړو هغه د راتلونکي صدراعظم په توګه غوره کړی و؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو وروسته بيا پېښو او حالاتو محمد داؤد خان او هغه يو د بل پـر ضـد کړل.

د ډاکـټريـوسـف د حـکومـت ډېـره پـاملــرنه د هــېواد سـياسي او ټولنيزو اصلاحاتو تـه وه، هغـه لـه پاکسـتان سره د پښتونسـتان د مسـألې معقول او سوله ييز حل غوښت، ځکه خو د پاکستان پر ضد د رسـنيو لـه لارې هيڅ نه ويل کېدل او د هغه پر وړاندې يې نرمښت ښوده.

ډاکټر يوسف د يوه داسې حکومت مشر شو، چې تر ټولو مهمه دنده يـې د نوي اساسي قانون تسـويد و. د ډاکټـر محمـد يوسـف د حکومـت تـر تشکيل يوازې دوه اونۍ وروسته د دې قـانون د مسـودې لپـاره اوه کسـيز کمېسيون مقرر شو. دا اوه کسيز کمېسـيون"د اسـاسي قـانون د مطـالعې کمېټه" نومېده. سيد شمس الدين مجروح د عـدليې وزيـر يـې رئيس، د مطبوعاتو مستقل رئيس سيد قاسم رښتيا يې مرستيال او مير نجـم الـدين انصاري، ډاکټر عبدالصمد حامد، پوهنوال حميدالله آدينه، محمد صـديق فرهنگ او محمد موسی شفيق يې غړي وو.

څرنگه چې رئيس او مرستيال دمخه مقرر شوي وو؛ نـو پـه لـومړۍ غونډه کې محمد موسی شفيق د رايو په اتفاق د منشـي پـه توگـه وټاکـل شـو. د (**۱۹۶۴**م. کـال پـه اکتـوبر= **۱۳۴۳**ل) کـې د دې قـانون تـر انفـاذ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته ډاکټر محمد یوسف یو ځل بیا د انتقالي حکومت مشـــر مقـرر شو. دې حکومت دنده درلوده، چې د ټاکنو، د دولت د اساسي تشکیلاتو او د مطبوعاتو او قضایه قـوې د تشـکیلاتو او صـلاحیتونو، گونـدونو او شورا گانو اړوند قوانین تسوید کړي.

همدارنگه انتقالي حکومت دنده درلوده، چې د قوانینو د پـلي کېـدو لپاره د لارو هوارولو په لازمو تدابیرو هم غور وکړي.

د اساسي قانون د مسودې د ټولـو چمتووالـو او امنیتـي تـدابیرو تـر بشپړېدو وروسته د(**۱۳۴۳**ل. کال د تلې په لـومړۍ نېټـه= سـپتمبر **۲۳**مـه **۱۹۶۴**) د اساسي قانون لویه جرگه د ارگ د سلامخانې په تالار کې جـوړه شوه. په پای کـې دا قـانون د(**۱۳۴۳**ل. د تلـې پـه اوومـه= اکتـوبر **۱۷**مـه **۱۹۶۴**) د جرگې د غړیو له خوا تصویب شو.

که څه هم په پیل کـې د ډاکټـر محمـد یوسـف پـه حکومـت کـې د محمد داؤد نږدې ملگري پر مهمو دندو گومارل شوي وو، چې دا پخپله د محمد داؤد او ډاکټر یوسف د ښو او نږدې اړیکو استازولي کوي؛ خـو وروسته حالاتو تغییر وکړ او د محمد داؤد خان ملگري ورو ورو یو په بل پسې له میدانه ووتل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان د سياسي رژيمونو په تاريخ کې د ډيموکراسۍ د لسيزې لومړۍ څېره ډاکټر محمد يوسف دی، چې د هغه په حکومت کې شاهي مشروطه نظام ته لاره هواره شوه. داسې نظام چې پر پارلماني ډيموکراسۍ ولاړ وي، پارلمان موجود وي، گوندونه، رسنۍ او مطبوعات آزاد وي.

د ډاکټر يوسف په صدارت کې له پاکستان سره خړپړ شوي اړيکي په نسبي ډول بېرته ښه شول. د پاکستان ولسمشر محمدايوب خان او د بهرنيو چارو وزير يې ذوالفقار علي بوټو د خپلو مسافرتونو پر لاره په کابل کې لنډ تم شول.

همدا رنگه له چين سره د افغانستان اړيکي هم پراخ شول او په**۱۳۴۳**ل= **۱۹۶۴**م. کې د دواړو هېوادو بريدپوله په نخښه شوه. چين چمتو شو، چې د افغانستان د پرمختيا په پروگرامونو کې ونډه واخلي. له همدې امله يې افغانستان ته د **۲۵** کالو په بې ربحې قسطونو **۴۰** ميليونه ډالره پور ورکړ. همدا رنگه يې په بگراميو کې د نساجي فابريکه جوړه کړه. د دې فابريکې کار د **۱۳۴۶**ل.په تله کې پيل او د **۱۳۴۸**ل.په وروې کې پای ته ورسېد او په ازمايښتي توليد يې پيل وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدې مدرکه په راوروسته کلونو کې د پروان د خړوبولو او د درونټې د کب روزنې پروژې تکمیل شوې او د کندهار دوه سوه بستریز روغتون د چین هېواد په تخنیکي او مالي مرسته جوړ شو.

د ډاکټر محمد یوسف په صدارت کې د نړیوالو سیاستونو انډول ته پاملرنه وشوه او له ختیځ او لوېدیځ سره د اړیکو توازن رامنځ ته شو. له همدې امله محمد ظاهر پاچا د **۱۹۶۳**م په اگست=**۱۳۴۲**ل. کې المان، د **۱۹۶۴**م. په اکتوبر=**۱۳۴۳**ل. کې چین او د **۱۹۶۵**م. په مې=**۱۳۴۴**ل. کې فرانسې ته سفرونه وکړل؛ خو تر ټولو مهم سفر یې د ۱۹۶۳م. په سپټمبر=**۱۳۴۲**ل. کې د امریکا متحده ایالتونو ته و؛ ځکه د پاچاهۍ له پیله یې ۳۰ کاله تېرېده؛ خو امریکا ته یې سفر نه و کړی.

په**۱۳۴۴**ل= **۱۹۶۵**م. کال کې پخواني شوروي اتحاد هم د خپل پور لومړی قسط پنځه کاله وځنډاوه، یوه اندازه غوړي یې مرسته وکړه او د پولیتخنیک ودانۍ هم په**۱۳۴۶**ل. کې بشپړه شوه.

په دې دوره کې امریکا هم افغانستان ته یوه اندازه غنم او غوړي ورکړل.

له هند سره هم د افغانستان سوداگریز اړیکي پراخ شول. هند هم د یو شمېر کوچنیو پروژو په بشپړولو کې مرسته وکړه، لکه په کابل کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اندراگاندي روغتون جوړول، د باميانو د بوتـانو ترميمـول او د غوربنـد د برېښنا بند جوړول.

جاپان ته د افغانستان د صادراتو لاره هوارول، د جاپان په توکيو کـې د سوداګريز بانـک نماينـده ګـي پرانيسـتل او جاپـان اوږدمهالـه پورونـو ورکولو ته چمتوکېدل، د دې حکومت يوه بريا وه.

له المان سره سوداګريز اړيکي نور هم پياوړي کېدل، د سېلوګانو او نفتي توکيو د زېرمو د ټـانکو او د مـاهيپر د برېښـنا فـابريکې د توربينونـو بدلولو لپاره اتيا۸۰ ميليونه مارکه ورکول، د دې حکومت يوه بله بريا وه.

اروابناد ډاکټر يوسف د صدارت پر مهال غوښـتل چـې لـه ولسـونو سره نږدې اړيکي ولري؛ په ۱۳۴۴ل. کـې يـې د بغـلان، کنـدوز او تخـار ولايتونو دوره وکړه، له ولسونو او ان له بزګرانو سره يـې پـه کرونـدو کـې وليدل. هغه ولسونو ته ويل: حکومت د ولس خدمتګار دی، نه د ولسونو بادار! زه له تاسو څخه يو کس يم او ستاسو په درد پوهېدلای شم.

وروسته يې په نورو وختونو کې کندهار، هلمند، ننګرهـار او ځينـو نـورو ولايتونو ته سفرونه وکړل او په ټولو ولايتونو کې يې همدغه ډول وينـاوې کولې. موخه يې دا وه چې د ولس او د حکومت د رئيس تـرمنځ نېـغ پـه نېغه اړيکي موجود وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۴۳**ل=**۱۹۶۴**م. کې يې په قاهره کې د ناپيېلو هېوادونو په سرمـشريزه کې ګډون وکړ. په**۱۳۴۴**ل= **۱۹۶۵**م. کې يې مسکو ته سفر وکړ او د همدې کال په فبرورۍ کې يې هند ته سفر وکړ. ډاکټر يوسف تر صدارت دمخه له خلکو سره ډېر اړيکي نه ساتل؛ نو د اساسي قـانون تـر تصويب وروسته کمېسيون د شخصي غوښتنو او فکري اختلافاتو له امله امله تس و نس او صدراعظم يوازې پاتې شو، چې په يوازې ځان ورتـه د دومره درونـد پېټي پورته کول ستونزمن څه چې ناشونی کار و.

د **۱۳۴۴**ل= **۱۹۶۵**م. په اکتوبر کې پاچا يـو ځـل بيـا ډاکتـر يوسـف د صدارت مقام ته ونوماوه. د نوي اساسي قانون پر بنسټ يې بايـد د بـاور رايه اخيستې وای؛ خو د هغه د رايې اخيستو پـر مهـال د **۱۳۴۴**ل. کـال د لړم په **۲۳**مه د لاريون کوونکو او امنيتي ځواکونو ترمنځ سخت اخ و ډب رامنځ ته شو. لاريون کوونکـو غوښـتل چـې د رای اخيسـتو غونـډه دې علني جوړه او هغوی ته دې پکې د ګډون اجازه ورکړی شي. په دې اخ و ډب کې درې کسه مړه او ځيني نور بنديان شول؛ چې په دې ډول د هېواد سـياسي فضـا کړکېچنـه شـوه او پـه پايلـه کـې ډاکتـر محمـد يوسـف د **۱۳۴۴**ل=**۱۹۶۵**م. کال د اکتوبر په **۲۹**مه استعفا ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر استعفا وروسته په بـن کـې د افغانسـتان سـفير مقـرر شـو، چـې له(**۱۳۴۵-۱۳۵۲**ل=**۱۹۶۶- ۱۹۷۳**م) پورې په دې دندې پاتې و. د غوايي تـر کودتا وروسته يې په المان کې پناه واخيسته.

ډاکټر يوسف د **۱۹۹۸** م. کال د جنورى په **۲۳**مه نېټه پـه جرمنـي کـې ومړ.

له ښي لوري ډاکټرمحمديوسف،... او ډاکټرعلي احمد پوپل

فکر د پوهې دروازه ده، که غواړې د پوهې ښار ته ننوځې، د فکر دروازو ته کولپونه مه اچوئ.

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ تر اوږد زماني واټن وروسته له پاچاهي کورنۍ پرته صدراعظم و.
- ✓ د شاهي مشروطه نظام لپاره د لارې په هوارولو کې يې فعاله ونډه واخيسته.
- ✓ د ده حکومت د درې ګونو قواو تفکيک رامنځ ته کړ.
- ✓ په لومړي ځل د ټاکنو له لارې ولس خپل استازي وټاکل.
- ✓ د نړيوالو سياستونو انډول ته پاملرنه وشوه او له ختيځ او لوېديځ سره د اړيکو توازن رامنځ ته شو.

که ګومان کوئ، چې عزت په شتو کې دی، نو خطا شوي یاست، ډېر شتمن شته چې یو مثقال عزت هم نه لري او ډېر بې شتو شته چې د عزت او وقار شملې یې هسکې دي، عزت د خالق هغه ورکړه ده، چې په شتو او دولت پورې تړاو لري.

***   ***   ***

***   ***   ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبدالظاهر

ډاکټرعبدالظاهر د میرزا عبدالقادر ابـراهیم خېـل زوی پـه ۱۲۸۹ل. د لغمان د مرکز په ده بغلک کې زېږېدلی دی. میرزا عبدالقادر دوه دورې د افغانستان د ولسي جرګې غړی و.

ډاکټر عبدالظاهر لومړنۍ او منځنۍ زده کړې د کابل د عـلي آبـاد پـه طبي ښوونځي کې کړې دي. منځنۍ زده کړې یې د بکلوریـا تـر درجـې پورې په۱۳۱۰ل. کې پای ته رسولي دي. په ۱۳۱۴ل. کې یې د "کولمبیا" له پوهنتون څخه په ټولنیزو علومو کې لسانس تر لاسه کړی دی. په ۱۳۱۸ل. کې یې له همدې پوهنتون څخه د ډاکټرۍ او په ۱۳۲۱ل. کې یـې تـرې د داخله ناروغیو په برخه کې د تخصص ډیپلومونه تر لاسه کړي دي.

هېواد ته تر راستنېدو وروسته یې له ۱۳۲۲- د ۱۳۲۹ل. تر لـړم پـورې په روغتونونو کې د سرطبیب په توګه کار وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له ۱۳۲۹- **۱۳۳۳**ل. پورې د عامې روغتيا وزارت معين و.

له **۱۳۳۳**- **۱۳۳۴**ل. پورې يې په "بالتيمور" کې د امريکا د متحده ايالتونو په (جانزهاپکينز پوهنتون Johns HopkinsUniversity) کې د اداري او احصايې په برخه کې يو ځل بيا زده کړې وکړې او ډيپلوم يې تر لاسه کړ.

په **۱۳۳۴**ل. کې د روغتيا وزارت کفيل و.

په **۱۳۳۶**ل. کې په کراچۍ کې د افغانستان لوی سفير وټاکل شو او د دې تر څنګ يې په کولمبيا کې د پاچا د مختار وزير په توګه هم دنده ترسره کوله.

په **۱۳۴۰**ل. کې يې د لوی سفارت له دندې استعفا وکړه او په همدغه کال د لغمان د خلکو له خوا د ملي شورا په يوولسمه دوره کې د وکيل په توګه او د وکيلانو له خوا د ملي شورا د رئيس په توګه هم وټاکل شو.

په **۱۳۴۳**ل. کې د نوي اساسي قانون د تصويب لپاره د لويې جرګې د نايب په توګه وټاکل شو.

په **۱۳۴۳**ل. کې د ډاکټر محمد يوسف په کابينه کې د صدارت مرستيال او د عامې روغتيا وزير وټاکل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د **۱۳۴۴**ل. کال په اوړي کې يې د صدارت له مرستيالۍ او د عـامې روغتيا له وزارت څخه استعفا وکړه او د لغمان ولايت له مرکزه د ولســي جرگې وکالت ته نوماند شو. د وکيل په توگـه تـر ټاکـل کېـدو وروسـته د ولسـي جرگې د دولسمې دورې د رئيس په توگـه وټاکـل شـو او د دغـې دورې تر پای پورې په همدغه دنده پاتې و.

په **۱۳۴۸**ل. کې په روم کې د افغانستان د لوی سفير په توگـه وټاکـل شو او د **۱۳۵۰**ل. کال د غبرگولي تر **۱۳**مې نېټې پورې يې دغه دنده ترسره کړه.

ډاکټر عبدالظاهر په هېواد او بهر کې تر بېلابېلو دنـدو وروسـته هغـه مهال، چې نوراحمد اعتمادي استعفا ورکړه د(**۱۳۵۰**ل. د غوايي پر**۲۶**مه= د **۱۹۷۱**م جون **۸**مه) د محمد ظاهر پاچـا لـه خـوا د کـابينې پـر جوړولـو وگومارل شو. تر ټاکلو پړاوونو او مقرراتو بشپړولو وروسـته يـې ولــسي جرگې ته خپله کړنلاره په پښتو او دري ژبو ولوسته او د نـوي صـدراعظم په توگه يې د اعتماد رايه تر لاسه کړه.

د ډاکټر عبدالظاهر په کابينه کې لاندېني کسان شامل وو:

ډاکټر عبدالظاهر صدراعظم.

ډاکټر عبدالصمد حامد د صدارت لومړی مرستيال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستر جنرال خان محمد د دفاع وزير.

محمد موسى شفيق د بهرنيو چارو وزير.

امان الله منصوري د کورنيو چارو وزير.

پوهنوال محمد انور ارغنديوال د عدليې وزير.

ډاکټر غلام حيدر داور د ماليې وزير.

حميدالله عنايت سراج د پوهنې وزير.

پوهنوال محمد عارف غوثي د سوداگرۍ وزير.

خوازک زلمی د فوايد عامې وزير.

محمد ابراهيم عباسي د اطلاعاتو او کولتور وزير.

انجينر نصرت الله ملکيار د مخابراتو وزير.

پوهاند ډاکټر ابراهيم مجيد سراج د عامې روغتيا وزير.

انجينر محمد يعقوب لعلی د کانونو او صنايعو وزير.

عبدالحکيم د زراعت وزير.

پوهاند عبدالواحد سرابي د پلان وزير

مېرمن شفيقه ضيايي مشاوره وزيره.

ډاکټر عبدالوکيل مشاور وزير.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډاکټر عبدالظاهر د صدارت په ځوارلس میاشتنۍ دوره کې (۱۳۵۰د غبرګولي ۱۸مه -۱۳۵۱ل. د لیندۍ ۱۴= جون ۸مه ۱۹۷۱م- سپتمبر ۱۴مه ۱۹۷۲م) افغانستان، په ځانګړي ډول د هیواد شمالي او سویلي سیمې له سختې وچکالۍ او قحطۍ سره مخامخ شوې. وایي صدراعظم وکیلانو ته خوراکي مواد برابر کړل، چې ولسونو ته یې ورسوي؛ خو هغوی په لوړ قیمت وپلورل او خلکو ته یې ونه رسول.

د ده په دوره کې یوه بله ستونزه دا وه، چې د پوهنتون استادانو او محصلینو له حکومت څخه د نویو قوانینو د انفاذ غوښتنه کوله، چې دا ستونزه د صدراعظم اعتمادي له دوره عبدالظاهر ته راپاتې وه.

همدا رنګه ویل کېږي، چې د ده حکومت په اوسنۍ اصطلاح عبوري حکومت ته ورته و، ځکه ډېر صلاحیتونه د صدارت د مرستیال ډاکټر عبدالصمد "حامد" او د بهرنیو چارو د وزیر محمد موسی "شفیق" په لاس کې وو.

په ۱۳۳۱، ۱۳۳۳ او ۱۳۳۴ل. کلونو کې یې د ژنیو او مکسیکو په غونډو کې د افغان پلاوي د رئیس په توګه ګډون کړی دی. په ۱۳۳۵ل. کې د افغاني روغتیایي پلاوي د رئیس په توګه پخواني شوروي اتحاد ته سفر کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۴۰، ۱۳۴۲**او **۱۳۴۳**ل. کلونو کې د افغانستان د پارلماني پلاوي د رئيس په توګه پخواني شوروي اتحاد، د امريکا متحدو ايالتونو، بلغاريا، يوګوسلاويا او هند ته رسمي سفرونه کړي دي.

په **۱۳۳۶**ل. کې د محمد ظاهرخان له لوري "د سردار عالي نښان" ورکړی شوی دی.

ډاکټر عبدالظاهر يو مؤدب، خوش طبيعته او حاضرجوابه شخص و. وايي هغه مهال چې د ولسی جرګې رئيس و، صدارعظم ډاکټر يوسف له خپلې کابينې سره د شورا عمومي غونډې ته ورغی. په غونډه کې د پلخمري وکيل عبدالرشيد خان چې د مارشال شاه ولي خان نږدې دوست و، د محمد داؤد خان د حکومت پر وزيرانو زياتې نيوکې وکړې او غونډه کړکېچنه شوه. د شورا رئيس ډاکټر عبدالظاهر د شلو دقيقو لپاره تفريح ورکړه. د تفريح پر مهال د حاضرې کابينې يوه وزير چې جنرال و، ډاکټر عبدالظاهر ته وويل:

((ډاکټر صاحب! ستاسې شورا ډېره بې نظمه ده))

هغه چې ظريف او حاضرجوابه شخص و، په جواب کې يې ورته وويل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((بلی جنرال صاحب! په رښتیا چې هیڅ عسکري قشله داسې بې نظمه نه وي))

ډاکټر عبدالظاهر سیاستمدار او له بدو بېزاره انسان و؛ خو د هغه مهال پېښو دومره ګنګس کړی و، چې د خپلې دورې په وروستیو کې یې د لېونو غوندې خبرې کولې. کله چې یې خپله استعفا پاچا ته وړاندې کړه، هغه سمدواره ونه منله. یو ځل بیا یې د دسمبر په میاشت کې خپله استعفا وړاندې کړه او پاچا ومنله. تر دې وروسته د خپلو اعصابو د ارامولو لپاره بهر ته لاړ.

کهٔ مو د ځان د مدحې او ستاینې الفاظ لهٔ خولې ووتل، پوه شئ چې د حماقت او لیونتوب پهٔ نارو غۍ اختهٔ یاست، ځان هیر کړئ او د نورو د ښو او صافو د خپلو لو پهٔ هڅهٔ کې شئ.

*** *** ***
*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ مؤدب او حليم شخص و، په بهر کې يې د افغانستان ښه استازولي کړې ده.
- ✓ د پرمختللی اساسي قانون په تدوين او تصويب کې يې ښه ونډه درلودلې ده.
- ✓ د چوکۍ او مقام پلوي شخص نه و، ځکه خو يې حالاتو ته په کتلو د صدارت له څوکۍ هم استعفا ورکړه.

کله چې تاسې د عقيدې له مخې د انسانيت رښتيني خدمت ته ملا وتړئ او د حق غږ پورته کړئ، نو ستر خالق به مو د مکې د څو کمزورو په څېر د اسونو په پښو کې د قيصر او کسرا ماڼۍ دل کړي او کله له عقيدې سره تړاو نه لرئ او دا کار مو وکړ، نو د مهاتما ګاندي په څېر به مو ميليونونه انسانان پر اور د ورګډولو ته تيار شي.

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

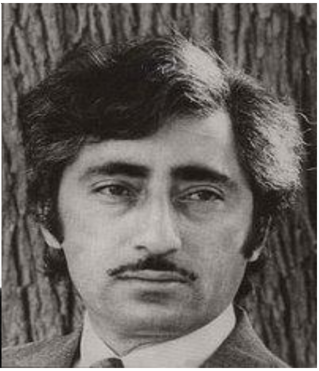

محمد موسی شفیق

محمد موسی شفیق د محمدابراهیم کاموي زوی، د عبدالحمید اخندزاده لمسی له آره د ننگرهار ولایت د کامې ولسوالۍ د زرشوی اوسېدونکی دی؛ خو هغه مهال چې پلار یې په کابل کې دنده درلوده، د ۱۳۰۸ل. د جوزا پر پنځمه د کابل په شهرآرا کې زېږېدلی دی.

د شفیق په تربیه کې لومړی د هغه د پلار مثبتو افکارو پر هغه تاثیر کړی دی. تر هغه وروسته د پښتو ځینو نومیالیو ادیبانو د هغه په تربیه کې برخه اخیستې ده. په دار العلوم کې د هغه په فکر باندې د مولوي غلام نبي کاموي اثر د ځانګړې یادونې وړ دی. همدارنګه یې په مصر کې ښاغلي داوي هم مستقیمه روزنه کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسمي زده کړې يې لومړی د کامې او کابل په مکتبونـو کـې سرتـه رسولي دي او بيا د پلار په خوښه د ننګرهار په نجم المدارس کې شـامل شوی دی. د بکلوريا معادل بريليک يې د کابل له عربي دارالعلوم څخـه تر لاسه کړی دی. بيا د څه وخت لپاره په شاهي دارالتحرير کې پـه دنـده ګومارل شوی او وروسته د پوهنې وزارت له خـوا د نـورو زده کـړو لپـاره مصر ته ليږل شوی دی. د لسانس بريليک او هم يې په عدلي چارو کې د ماسټرۍ بريليک له مصرڅخه تر لاسه کړي دي.

تر لسانس او ماسټرۍ وروسته د نورو لـوړو او ښـو زده کـړو لپـاره امريکا ته لاړ او له (هـارورډHarvard) پوهنتـون څخـه يـې پـه مقايسـوي حقوقو کې د ماسټرۍ ډيپلوم واخيست.

له امريکا څخـه هېـواد تـه تـر راسـتنېدو ورسـته د عـدليې وزارت د قوانينو د اداري لوی مدير وټاکل شو. د دې دندې تر څنګ يـې پـه کابـل پوهنتون کې د حقوقـو او سـياسي علومـو پـه پـوهنځی کـې د ځـانګړو نړيوالو او مقايسوي حقوقو په تدريس هم پيل وکړ.

په قاهره، بېروت، خرطوم او اګرا کې يـې د پاچـا د سـفير پـه توګـه دندې ترسره کړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډاکټر عبدالظاهر په کابینه کې د بهرنیو چارو وزیر و، خو د وزارت د دندې تر څنګ یې په کابل پوهنتون کې تدریس ته هم دوام ورکړ. په ۱۳۴۴ل. کې یې د "بین الدول خصوصي حقوق" تر سرلیک لاندې درسي کتاب ولیکه.

شفیق په ۱۳۳۸ل. د ادبیاتو پوهنځي د "وږمه" مجلې کتونکی غړی او قلمي همکار او په ۱۳۴۱ل. کې د حقوقو پوهنځي د "حقوق" مجلې د کتنپلاوي غړی او قلمي همکار و. د عدلیې وزارت د قوانینو د لوی مدیریت په وخت یې زیاتره لیکنې د قانوني او حقوقي مسایلو په ډګر کې کړې دي، چې په "نیاو" مجله او نورو خپرونو کې چاپ شوي او د نړیوالو حقوقي پرمختیاو او د هغو د مقایسوي اړخونو څرګندونه، څېړنه او ځیرنه پکې شوې ده.

اروابناد شفیق په دې توګه په هېواد کې د قانون جوړونې معاصر بهیر ته د موادو، مندرجاتو او لارو چارو مخه پرانیستې ده.

شفیق د عدلیې وزارت د قوانینو د عمومي مدیر په توګه د ماموریت په پیلولو سره د هېواد د قانون جوړونې په بهیر کې لوړ مقام خپل او د تقنین د رئیس په توګه یې دغه بهیر د وخت او عصر له نویو غوښتنو او مېتودونو سره برابر کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شفيق د قوي استدلال او منطق څښتن او تر ټنګ يې مؤدب شخص هم و، په دې اړه مير محمدامين فرهنګ وايي:

يوه بله ډېره مهمه مباحثه د قضا د مسألې په اړه وشوه او دلته ډېره په زړه پورې ده، هغه دا چې د پلار او زوی يعنې د ارواښاد محمد موسی شفيق او د هغه د پلار مولوي محمدابراهيم کاموي تر منځ ډېر سخته مباحثه وشوه. شفيق وکړی شول د پلرني درناوي په ساتلو سره، خپل پلار ته قناعت ورکړي چې ضرور نه ده، سل په سلو کې دې په هر قانون کې وويل شي چې له حنفي شريعت سره سم، بلکې همدا چې په اساسي قانون کې ويل شوي چې په افغانستان کې هيڅ قانون د حنفي شريعت پر خلاف نه شي رامنځ ته کېدای، همدا پوره ده او په هره ماده کې يې مورږ بايد يادونه ونه کړو. په داسې حال کې چې مولوي کاموي ويل دا بايد په هره ماده کې راشي. دا د همدې لويې جرګې يو ډېر په زړه پورې بحث و.

هغه په يونان کې د حقوقپوهانو په نړيوال کنفرانس او په لاهور کې د مستشرقينو په کنفرانس کې په برخې اخيستو سره په نړيوال حقوقي غورځنګ کې د خپل هېواد استازيتوب وکړ. د ذروي وسلو نه لرونکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادونو کنفرانس د مشرتابه پر مهال یې په علمي ډگر کې د خپل هېواد شمله لوړه کړه.

د اساسي قانون تر انفاذ وروسته یې د بهرنیو چارو په وزارت کې د مشاور په توگه خپل سیاسي فهم، بصیرت او وړتیا څرگنده کړه او په نړیواله کچه یې ځان ته د سیاسي او ډیپلوماتیکو کړیو پام راوگرځاوه.

شفیق په "جارجتون" کې د ناپیلو هېوادونو د بهرنیو چارو د وزیرانو په کنفرانس کې د افغاني پلاوي د مشر په توگه پخپله وینا کې د ناپیلتوب غورځنگ د لوري په څرگندولو سره د ټولو پام ځانته راوگرځاوه. په جده کې د اسلامي هېوادونو د بهرنیو چارو د وزیرانو په غونډه کې یې اسلامي نړۍ ته د وړپېښو ربړو او گواښونو په اړه په زړه پورې وینا وکړه.

شفیق د ملگرو ملتونو د عمومي ټولنې د اوه ویشتمې غونډې مشري پر غاړه درلوده او د درېیمې نړۍ هېوادونو د حقوقو په ننگه یې انقلابي وینا وکړه.

شفیق د **۱۳۵۱**ل. کال د لیندۍ په **۱۶**= **۱۹۷۲**م. د دسمبر ۷مه د ډاکټر عبدالظاهر تر استعفا وروسته د کابل راډیو له لارې د صدراعظم په توگه اعلان شو او خپله کابینه یې په دې ډول اعلان کړه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد موسی شفیق صدراعظم.

ستر جنرال خان محمد د دفاع وزیر.

نعمت الله پژواک د کورنیو چارو وزیر.

نصرت الله ملکیار د مخابراتو وزیر.

محمد خان جلالر د فوایدعامې وزیر.

غلام دستگیر عزیزي د کانونو او صنایعو وزیر.

عبدالواحد سرابی د پلان وزیر.

صباح الدین کشککي د اطلاعاتو او کولتور وزیر.

ډاکټر عبدالوکیل د زراعت وزیر.

محمد یاسین عظیم د پوهنې وزیر.

موسی شفیق تر بل هر صدراعظم له ملي شورا سره ښه اړیکې درلودل، ان د شورا په ماڼۍ کې یې ځان ته دفتر جوړ او د پارلماني چارو وزیر یې هم مقرر کړی و؛ خو موده یې لنډه وه، اوه میاشتې او لس ورځې یې دوام وکړ.

فاطمې "ګیلاني" چې د دې دورې پېښې څارلي او له پاچا سره یې د شفیق او د هغه د حکومت په اړه خبرې کړي دي، په دې اړه وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((ما له ظاهرشاه څخه پوښتنه وکړه، چې د شفیق توپیر له نورو صدراعظمانو سره څه و؟ ویې ویل: داسې کسان وو لکه داؤدخان چې زیاتره به یې سرې ته سرته رسېدلی کار ورښوده، یا تر هغه وروسته داسې کسان وو، چې هیڅ نه راتلل او هیڅ وړاندیز یې نه درلود. باید هغو ته ویل شوي وای چې څه لاړ شه دا او یا هغه کار وکړه. یعنې د صدراعظمۍ دنده ورته باید ویل شوې وای. د دې لپاره چې د هماغه حرکت اجازه یې اخیستې وي، شفیق لومړنی صدراعظم و، چې را دمخه کېده، نظریه یې درلوده، نظریه یې مطرح کوله او بحث یې پرې کاوه. یعني د یوه پاچا او صدراعظم تر منځ د لومړي ځل لپاره یوه همکاري رامنځ ته شوه)).

د موسی شفیق د حکومت سیاست په داخل کې د نظم راوستلو او په بهر کې د شوروي او لوېدیځ د اړیکو انډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساتلو ته متوجه و. د دې کار لپاره يې خپل پام د ايران او عربي هېوادونو د مرستو راجلبولو ته واړاوه.

محمد موسی شفيق له ايران سره د هلمند سيند د اوبو د وېش پر سر اختلاف ليرې کړ. په دې اړه يې په **۱۹۷۲**م. کې د هلمند د اوبو د وېش په اړه د ايران له لومړي وزير امير عباس "هويدا" سره تړون لاسليک کړ. دا د شفيق د حکومت لپاره يو لوی بری و.

ښاغلي شفيق د تېرې وچکالۍ د مصيبت يوه معقوله چاره ولټوله، د زراعت وزير عبدالوکيل خان يې وگوماره، چې يو منظم پلان جوړ کړي. عبدالوکيل خان چې د پخو تجربو خاوند و، پلان يې په لږ وخت کې ښه نتيجه ورکړه او د نورو اقتصادي فعاليتونو لپاره يې نړيوال بانک په دې قانع کړ، چې د افغانستان په شمال او شمال لوېديځ کې منظم ځرځايونه جوړ کړي، چې له دې مدرکه شاوخوا سل ميليونه ډالره د افغانانو جيبونو ته ولوېدل.

همدا رنگه يې د افغانستان سبزيجاتو ته په بهر کې مارکېټ پيدا کړ. شفيق په خپلو چارو کې تر ډېره بريده بريالی و. له ايران سره يې د هلمند د اوبو مسأله په ډېر حساس پړاو کې پای ته ورسوله، غوښتل يې چې له پاکستان سره د پښتونستان مسأله هم ختمه کړي، خو دا وخت يې ونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

موند. که څه هم د هلمند سیند په اړه له ایران سره د تړون لاسلیک کولو له امله پر موسی شفیق ډېرې نیوکې دي؛ خو شفیق په نړیوالو سیاستونو او په ځانګړي ډول د سیمې پر ستونزو او سیاستونو پوه او ډېر ځیرک انسان و؛ نو ځکه خو یې دغه لانجه په یوه داسې مناسب وخت کې پای ته ورسوله، چې افغانستان ته یې تر تاوانه ګټه ډېره وه. په دې اړه ښاغلی ولسمل وایي:

((شفیق صاحب راته په ځواب کې وویل: هو! د افغان د مصادرې یو علت د هلمند اوبه دي، هغه څه چې زه وینم تاسو یې نه وینئ او ملت به یو وخت پوه شي، چې موږ له ایران سره د هلمند د اوبو لانجه ولې ختمه کړه؟ شفیق صاحب نور هم وضاحت وکړ او زیاته یې کړه: اسلام او وطن دواړه له خطر سره مخامخ دي، موږ غواړو چې ورو ورو د روسیې له جنجاله افغان ملت خلاص کړو))

د هلمند د اوبو پر سر له ایران سره د شخړې تر څنګ هغه مهال له پاکستان سره د پښتونستان مسأله هم په ډېر ستونزمن پړاو کې وه؛ نو د ډانګ او پړانګ تر منځ د خپل ملت ګټه سنجول هم خورا مهم کار و. د هغه بهرنی سیاست ډېر مدبرانه او ژور و. د هغه د بریالي بهرني سیاست یوه ښه بېلګه دا ده چې ایران پخوا هیڅکله د پښتونستان له مسألې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کومه لېوالتیا نه وه ښودلې؛ خو شفیق په بري سره د هغه هېواد صدراعظم عباس هویدا وهڅاوه؛ نو هغه افغانستان ته د خپل سفر پر مهال لـه کابـل راډیو څخه د پښتونستان پر مسألې د افغانسـتان لـه دریځـه خپـل ملاتـړ اعلان کړ.

شفیق په شـــخصي ژوندانـه کـې یـو سینګارخوښـی سـړی و؛ خـو هیڅکله یې خیانت ته لاس وراوږد نه کړ. پوهانـد ډاکتـر مجـاور احمـد "زیار" په دې اړه وایي:

((دا چې شهید موسی شفیق لـه ګـردو بېسـارو سـیاسي او علمـي- فرهنګي ځانګړتیاو سره سره د سیمې او ان ښایي پر نړیواله کچ یو لوکس ترین سفیر، بهرنـی وزیـر او بیـا صـدراعظم و، د څلوېښـتمو کلونـو پـه وروستیو کې کله چې کابل ته د بهرني وزیر په توګـه ورغوښـتل کېـده، د تشلاسۍ لـه املـه یـې لـه سـفارته درې میاشـتنۍ پېشـکي لـه ځـان سره راواخیسته او بیا دې تـه اړوت، چـې خپـل ځایناسـتی هماغـومره مهـال وځنډوي))

هغــه تــه دیانــت او ســپېڅلتیا مــیراثي ورپــاتې وه، وایــي چــې محمدابراهیم کاموي د بلخ د مرافعې محکمې قاضي، چې بل ځـای تـه تبدیل شو، هلته چې ورسېد خلکو یې مخې ته د سـامانونو د وړلـو لپـاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځاروي را وستلي وو؛ خو چې کله د ده راوړونکې چکله موټر ودرېد او خلک ورغلل، چې سامانونه يې راکوز او په خپلو ځارويو يې بار کړي، دی له خپلې مېرمن، يوې بسترې او يوې امسا سره راکوز شو. په دې کار سره خلک هک پک پاتې شول. څوک چې د داسې پلار کره وزېږي؛ نو هرومرو بايد په هر ډول څوکۍ او د نده کې ديانت او سپڅلتيا وساتي.

شفيق په مصر کې د افغانستان سفير و. په **۱۳۵۰**ل= **۱۹۷۱**م. کې يې د ملګرو ملتونو په **۲۶**مه غونډه کې د ګډونوال افغاني پلاوي مشري پر غاړه درلوده. د ډاکټر محمد يوسف د صدارت په دوره کې د اساسي قانون د اوه کسيزې کمېټې غړی و. د شهيد ميوندوال د صدارت پر مهال(**۱۳۴۳**ل) د بهرنيو چارو مشاور وټاکل شو. د ډاکټر عبدالظاهر د صدارت پر مهال(**۱۳۴۴**ل) د بهرنيو چارو وزير وټاکل شو.

موسی شفيق په پښتو، دري، عربي، انګرېزي او تر ډېره بريده په فرانسوي هم پوهېده. د هغه ډېرې پښتو او فارسي مقالې او پښتو شعرونه د هېواد په اخبارونو او مجلو کې خپاره شوي دي. د طالب العلمۍ د وخت د مقالو زياته برخه يې ادبي وه؛ خو وروستنۍ مقالې يې زياتره د حقوقو او بين المللي جدي مباحثو په اړه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شفيق يوازې سياسي او علمي شخص نه و، هغه ليکوال او شاعر هم و.

زيار صاحب وايي چې شفيق په نوېژونو کې هم برخه اخيستې ده:
[پرمختيا(انکشاف) باورليک (اعتمادنامه) باور راى (راى اعتماد)...
خو يې د سروزيرى پر هماغه لومړۍ ورځ ولسي جرگې ته په خپله وينا کې وکارول... داسې بريښېده چې د گوند نوم په توگه د افغان ملت نوم په ټولنواک ولسواک(سوسيال ديموکرات) رااړونه هم د شفيق صاحب له نوېژونو څخه وي]

ارواښاد موسى شفيق د ډيموکراسۍ د لسيزې يا د افغانستان د شاهي نظام وروستنى صدراعظم و. هغه د چنگاښ تر سپيني کودتا وروسته ونيول او بندي شو؛ خو وروسته روښانه شوه چې هغه د محمد داؤد خان له خبرتيا او موافقې پرته نيول شوى و. په (**۱۳۵۷**ل) کال کې د غوايي تر کودتا وروسته يو ځل بيا ونيول او بندي شو او د غوايي په (**۲۳-۲۴**) نېټه په شهادت ورسېد.

***   ***   ***

د ښو او بدو تر منځ تميز پوهه ده، هغه ورتيا چې تا ته د کمال او حکمت تاج پر سر کړي پوهه بلل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ شفیق په نړیواله کچه د خپل هېواد د ښه استازیتوب ترڅنګ په حقوقي- ډیپلوماتیکو کړیو کې څرګند مقام تر لاسه کړی و.
- ✓ د سیمې او ان ښایي پر نړیواله کچه یو لوکس ترین سفیر، بهرنی وزیر او صدراعظم و.
- ✓ موسی شفیق تر بل هر صدراعظم له شورا سره ښه اړیکې درلودل.
- ✓ اروابناد شفیق په دې توګه په هېواد کې د قانون جوړونې معاصر بهیر ته د موادو، مندرجاتو او لارو چارو مخه پرانیستې ده.
- ✓ شفیق لومړی صدراعظم و، چې مخکښ و، نظریه یې درلوده، نظریه یې مطرح کوله او بحث یې کاوه، یعنې د لومړي ځل لپاره د پاچا او صدراعظم تر منځ همکاري رامنځ ته شوه.
- ✓ د بېسوادۍ پر ضد د مبارزې لپاره یې د ملګرو ملتونو د اړوندو مؤسسو په مرسته د ملي ادارې بنسټ کېښود.

***   ***   ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

علي احمدپوپل

ډاکټر علي احمد خان پوپل د محمد مکرم خان زوی له آره د کندهار د کلچه آباد اوسېدونکی دی، چې کرز ته نږدې پروت دی. د هغه له نیکونو څخه ادریس خان له سلو سپرو سره د تیمورشاه په بدرگه کې کابل ته راغی او په کابل کې مېشت شو.

د علي احمد خان پوپل نیکه عبدالحمید خان د هغو ستونزو له امله چې له امیر عبدالرحمن خان سره یې درلودې، له خپل زوی عبدالغفور خان سره پېښور ته جلاوطن او هلته مېشت شو. کله چې امیرحبیب الله خان پاچا شو، هغه ته اجازه ورکړی شوه چې بېرته راستون شي. پلار او زوی ته په لوګر کې ځمکه ورکړی شوه او په لوګر کې مېشت شول.

د ډاکټرعلي احمد پلار محمد مکرم خان د لوگر ولایت د برکي برک

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسوالۍ په برکي راجان کلي کې وزېږېده.

ډاکټر علي احمد پوپل هم په**۱۲۹۵**ل= **۱۹۱٦**م. کې په برکـي راجـان کـې وزېږېده.

علي احمد پوپل د پنځه شپږو کـالو پـه عمـر کابـل تـه راغـی او د سردارجان خان په کوڅه کې مېشت شـو. عـلي احمـد پوپـل پـه نجـات (اوسنۍ اماني) ښوونځي کې شامل شـو. د دولسـم ټـولګي د عمـومي اول نومره په توګه يې د المان بورس تر لاسه کړ او د لوړو زده کـړو لپـاره المان ته لاړ. هلته يې په جينا(Jena) پوهنتون کې کې د ښوونې او روزنې له څانګې په**۱۳۲۱**ل= **۱۹۴۲**م. کې د ډاکټرۍ ډيپلوم تر لاسه کړ.

هېـواد تـه تـر راسـتنېدو وروسـته لـومړی د ښـوونکي پـه توګـه لـه (**۱۳۲۱-۱۳۲۵**ل=**۱۹۴۲-۱۹۴۶**م) او بيا د نجات لېسې مدير مقرر شـو؛ خـو تر څنګ يې د پوهنې وزارت د روزنې د څانګې آمريت هم پر غاړه درلود. په**۱۳۲٦**ل = **۱۹۴۷**م. کې د عالي دارالمعلمين مدير او په**۱۳۳۰**ل= **۱۹۵۱**م. کې د تدريساتو رئيس شو.

څو کاله په پوهنې وزارت کې معين و او پـه**۱۳۳۷**ل= **۱۹۵۸**م. کـې د محمد داؤد خان په کابينه کې د پوهنې وزير شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوې لنډې مودې لپاره يې د محمد يوسف خان په کابينه کې د پوهنې د وزير او د صدارت د دويم مرستيال په توګه دنده ترسره کړه. په**۱۳۴۳**ل= **۱۹۶۴**م. کې په المان کې د افغانستان سفير شو. په المان او ترکيه کې تر سفارتونو وروسته په**۱۳۴۶**ل= **۱۹۶۷**م. کې بېرته هېواد ته راستون شو او د نوراحمد اعتمادي په کابينه کې يې د پوهنې د وزير او د صدارت د لومړي مرستيال په توګه دنده ترسره کړه.

په**۱۳۴۸**ل= **۱۹۶۹**م. کې د افغانستان د سفير په توګه پاکستان ته لاړ. ډاکټر علي احمد خان پوپل په**۱۳۵۳**ل= **۱۹۷۴**م. کې جاپان ته د افغانستان د سفير په توګه ولېږل شو. بيا د جمهوريت په دوره کې له**۱۳۵۵**ل= **۱۹۷۶**م. د غوايي تر کودتا پورې په مسکو کې د افغانستان سفير و.

تر کودتا وروسته په کور کېناست او تر**۱۳۷۳**ل= **۱۹۹۴**م. کال پورې د کابل په څلورمه کارته کې په خپل کور کې اوسېده؛ خو په دغه کال کې اړ شو، نو له هېواده ووت او د پاکستان له لارې المان ته لاړ. اروابناد پوپل په اړه د افغانستان نوميالی علمي او سياسي شخصيت انورالحق "احدي" وايي:

((موږ پرې له ورايه مين وو، ځکه هغه مهال په افغانستان کې څو محدود شخصيتونه وو، چې هېواد ته يې خدمت کاوه. ډاکټر صاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

علي احمد پوپل، محمدداؤدخان، محمدظاهرخان، ملکه حمیرا

پوپل هم معارف ته زیات خدمت کړی دی. پـه کابـل کـې یـې د قبـایلي پښتنو لپاره د خوشال خان او رحمن بابا لیسې جوړې کړې. هغوی پـاک خلک وو، که څه هم پر پښتو ښه نه شو ګړېدای او موږ به ورسره په دري خبرې کولې؛ خو له خپلې ژبې سره یې مینه درلوده، له خپل دین او هېواد سره یې مینه درلوده. کشـران او ځوانان به یې تل د ملت او هېواد خدمت ته هڅول.

په المان کې مې د طالبانو تر دورې دمخه اروابنـاد پوپـل ولیـده، هغـه د خپل هېواد او ملت په اړه ډېر اندېښمن و، ویل چې دا هېواد او ملـت بـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وژغورل شي او که څنګه؟! او که وژغورل شي نو هويت به يې څنګه وي؟

ډاکټر انور الحق الحق" احدي" او ځېړنوال زاهد"مشوانی"

د هغو په وخت کې تخصص او مسلک ته ډېر اهميت ورکول کېده، علم او حکومتوالي يې په رښتينې توګه پالل، نه د اوس په څېر چې سړی يې د تخصص او شايسته سالارۍ په چيغو هم شرمېږي. اوس خو چيغې وهي چې تخصص راولو، نه پوهېږم شايسته سالاري به وي که څنګه! اصل کې داسې بې مسلکه خلکو ته وظيفه ورکول کېږي، سړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

شرمېږي، ځنګه دعوه د دې کوي، چې موږ مسلکي حکومت جوړوو. د خدای لپاره د خلکو په سترګو کې خو مه ورننوځئ.

په هغه وخت(۱۹۶۸م) کې يو امريکايي ليکوال سمويل هانټينګټين Samuel p. Huntington په خپل مشهور کتاب "د مدنيتونو تصادم The clash of civilization"کې د افغانستان په اړه ليکلي وو:

په افغانستان کې شايسته سالاري دومره مخکې ده، چې کابينه زياتره متخصصه او ان ډاکټران دي.

په ښوونځيو کې اول نومره ګانو ته ځکه درناوی کېده، چې هغه مهال به په حکومت کې د اهليت له مخې دنده ورکول کېده؛ نو خلک پوهېدل چې دا کسان به د حکومت لوړ او مهم کسان وي. ما چې بورس واخيست، هيڅ واسطه مې نه درلوده، په امتحان کې کامياب شوم او لوړو زده کړو ته بهر ته لاړم))

ډاکټر پوپل د **۱۳۸۳**ل. د ليندۍ**۳**مه =**۲۰۰۴** م/**۲۲/۱۱** د المان په ايسن ښار کښې کې د ارواحو ځښتن ته خپل روح وسپاره او بيا د کابل په شهدای صالحين کې خاورو ته وسپارل شو.

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمدداؤدخان، علي احمد پوپل او شاته شمس الدين مجروح

ډاکټر علي احمد پوپل د وزارت له اراکينو سره د غونډې په حال کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ ډاکټر علي احمد پوپل په هېواد او ملت زهير شخصيت و.
- ✓ د هغه مهال امکاناتو او شرايطو ته په کتنې د هېواد پوهنې ته يې ډېر خدمتونه ترسره کړي دي.
- ✓ د بېوزلو او ليرې پرتو قبايلو لپاره يې په مرکز کې د خوشال خان او رحمان بابا ليسې جوړې کړې دي.
- ✓ د هغه په دوره کې، په بهر کې د زده کړو چانس يوازې د وړتيا او پوهې له مخې ورکول کېده.

که په افغاني ټولنه کې د ډاکټر "ناکامورا" غوندې زيارکښ او انساپال اشخاص پيدا شي، د ګمبيري غوندې سوزندې دښتې به هم سمسور پارکونه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمس الدین مجروح

سید شمس الدین مجروح د سید حضرت شاه زوی په (۱۲۸۳ل=۱۹۰۴م=۱۳۲۳س) کال د کونړ ولایت د اسمار په شینکوړک کې زیږدلی دی. په درې کلنۍ کې له پلرنۍ لورېینې محروم شو؛ خو د مور تر روزنې لاندې وپالل شو، چې یوه باسواده مېرمن وه.

ښاغلي مجروح تر زده کړو وروسته له خپل ذوق، تفکر او مطالعاتو زیاته ګټه اخیستې ده. له مطالعې، په ځانګړي ډول له روحیاتو او فلسفې سره یې زیاته مینه درلوده. د همدغې مینې له امله په زیاترو ادبي، ټولنیزو، فلسفي او مذهبي پېچلو مسایلو کې د ښو معلوماتو څښتن و.

دري، عربي او انګلیسي ژبې یې زده وې. له اردو څخه یې هم ګټه اخیستلای شوه. ازاد طبیعته سړی و، په حق ویلو کې یې د چا پروا نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ساتله، استدلالي بحثونه يې خوښول او ادبي مجلسونه يې ښه تودولای شول.

د ارواښاد مجروح رسمي ماموريتونه دا وو:

په ۱۳۱۳ل. کې د مشرانو جرگې غړی و.

په ۱۲۱۷ل. کې د افغان ملي بانک د تفتيش عمومي رئيس او د حکومت استازی و.

په ۱۳۱۷ل. کال کې د قند جوړولو د فابريکو او د پټرولو د شرکت رئيس و.

د ۱۳۲۸ل. په لړم کې د قبايلو د مستقل رياست کفيل شو.

په ۱۳۲۹ل. کې د قبايلو مستقل رئيس شو.

په ۱۳۴۲ل. کې د ډاکتر يوسف په کابينه کې د عدليې وزير و.

په ۱۳۴۴ل. کال کې د صدارت مرستيال و.

په ۱۳۴٦ل. کال کې په مصرکې د افغانستان لوی سفير.

د ډاکتر يوسف په صدارت کې د اساسي قانون د تسويد د اوه کسيزې کمېټې رئيس هم و. د دې قانون پر بنسټ مشروطه شاهي نظام رامنځ ته شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې دورې روڼاندو ټولو د مشروطیت خبره کوله او په یوې لیکې پورې یې اړه درلوده؛ خو یوازې افراط او تفریط یو له بله جلا کول. په دوی کې منځلاري روڼاندي د آرام انقلاب غوښتونکي وو، چې باید له بره د دولت په مرسته عملي شوی وای. دې موخې ته د رسېدو لپاره د " ملي کلوپ" په نامه د دولتي ګوند بنسټ کېښودل شو، چې مشر یې سمش الدین مجروح و.

شمس الدین مجروح چې له **۱۳۴۲-۱۳۴۴**ل. پورې د اساسي قانون د کمېټې رئیس او د صدارت مرستیال و، وایي: د اساسي قانون کمېټې غوښتل چې د ګوندونو قانون له اساسي قانون سره هم مهاله د هماغه **۱۳۴۳**ل. کال په لویه جرګه کې تصویب شي؛ خو پاچا له دې وړاندیز سره موافقه ونه کړه.

د دې اساسي قانون په مسوده کې راغلي وو، چې باید د شورا قدرت او صلاحیت معلوم وي. د صدراعظم مسوولیت د شورا پر وړاندې معلوم وي، یعنې صدراعظم باید د اعتماد رایه واخلي، پاچاهي او حکومت دې بېل شي. په هېواد کې نورې تشې هم شته نو باید قوانین راغونډ او اساسي قانون وړاندې شي، که خلکو ومانه تر هغه وروسته دې اصلاحات پیل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې قانون کې راغلي وو، چې صدراعظم به لـه پاچـاهي کـورنۍ څخه نه وي. ارواښاد مجروح بيا د مشرانو جرگې انتصابي غړی شو او په پای کې په **۱۳۵۲**ل. کـال کـې متقاعـد شـو. ارواښـاد مجـروح يـو مـلي شخصيت و. پر نړيوالو سياستونو، پرمختگونـو او نيتونـو پـوه انسـان و؛ ځکه خو په يوه شعر کې خپل ملت ته داسې مخاطب شوی دی:

لـــه مغربـــه د تهـــذيب ختلـــی لمـــر دی
ای واعظـــه ورتـــه وگـــوره محـــشر دی
بـس کـړه بـس کـړه د ريـا خـبرې نـورې
کـوم يـې خونـد کـومی مـزه کـوم يـې اثـر دی
کـه پـام وکـړې پـه دنيـا کـې هرڅـه نـور دي
نـــوی وعـــظ نـــوې گنـــاه نـــوی ممـــبر دی
تـه چـې پـروت پـه دې درانـه خـوب يـې پښـتونه
نـه پـوهيږم چـې بـه څـه شـې خـدای خـبر دی
د ســـــيالانو قافلـــــه درځنـــــې لاړه
ستا پـه مـخ کـې لا هغـه شـانی گـوډ خـر دی
لـــه هـــوا بـــه دې غلـــيم پـــه غـــازو وژني
تـا تړلـی خپلـې مـلا پـورې لا سـپر دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

نــور ژونــدون د تـوکــو نــه دی ځــان بیــدار کــړه
نـــن ســـبا دې خونـــه ورانـــه کـــار ابـــتر دی
زر د علـــم زغـــرې واغونـــــده پښـــتونه
کـــه نـــه تـــوره د دښـــمن ده او ســـتا سر دی
آخـــر کومـــه نیمګړتیـــا دا ســـتا ووایـــم
کــوم دې مــال، کومــه هستي، کــوم دې هــنر دی
جهالـــت پـــه تـــا څـــه کـــړي ورتـــه ګـــوره
کــه خــواري ده کــه ذلــت دی، ســتا پــرې سر دی
ته چې لاس تـر زنې ناسـت یـې څه بـه واخلـې
مـــزد نصـــیب خـــو همېشـــه د کـــاریګر دی
ســـتا اولاد بـــه ســـبا څـــه ربـــي کـــم بختـــه
تـــا خـــو کـــړی ورتـــه نـــن د غنـــو کـــر دی
د غفلــت پــه خــوب ویــده دي ټــول لــه مخــې
که څوک خان که څوک ملک که څـوک افسـر دی
د زړو یـــــې تعصـــــب دیـــــن او آیـــین دی
د زلمـــو یـــې د مغـــرب تقلیـــد هـــنر دی
کـــه دا حـــال او دا احـــوال د پښـــتنو وي
نـــن ســـبا د دښـــمنانو لـــوی اخـــتر دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مجروح په ټولنه کې پریوه سیاسي شخص سربېره د یوه شاعر او لیکوال په توګه هم پېژندل کېده، دا آثار یې افغاني ټولنې ته راپرېښي دي: یاد فریاد، منتخب اشعار، په نظم د عمرخیام د رباعیاتو پښتو مجموعه، پرېشانه خوب.

اروابناد مجروح د۱۳۸۱ل. کال د غبرګولي پر **۲۸** مه د امریکا په متحده ایالتونو کې ومړ، جسد یې هېواد ته راوړل او د کونړ د اسمار په شینکوړک کلي کې خاورو ته وسپارل شو.

مشوانی، روهیال، اروابناد عبدالمجید بابی، ډاکتر طارق رشاد، سید هېواد، اروابناد عبدالقدیم پټیال او طاهرحسن شینواری د اروابناد مجروح روح ته د دعا په حال کې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د مشروطه شاهي نظام لپاره د اساسي قانون د کمېسیون مشـري کول.
- ✓ په بېلابېلـو وختونـو کـې د اسـاسي قـانون او نـورو قوانینـو پـه تسوید، تدقیق او تصویب کې فعاله ونډه اخیستل.
- ✓ ملي ګټـو تـه ملتـزم و، هغـه پوهېـده چـې جنګونـه او ګـډوډۍ بدمرغۍ زېږوي، ځکه خو يې د آرام انقلاب غوښتنه کوله.
- ✓ په جهادي دوره کې د ملت د حقې مبارزې ملاتړ کول.

د پکتیا د عامې روغتیا ریاست وداني، چې د فیض محمد خان په دوره کې جوړه شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالمجید زابلی

عبدالمجید زابلی په**۱۲۷۱**ل= د **۱۸۹۶**م. اگست کې په هـرات کـې زېږېدلی دی؛ خو له آره د زابل تره کی دی. زابلي لـومړنی زده کـړې پـه هرات کې وکړې او بیا د لوړو زده کړو لپاره تاشکند ته لاړ.

د افغانستان لومړنی بانک، چې په کابل کې جوړ شوی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

زابلی د افغانستان د بانکي سیستم د مؤسس په نامه پېژنـدل کېـږي. زابلی د افغانستان د لـومړني بانـک"افغـان مـلي بانـک" بنسـټګر دی. پـه **۱۳۱۲**ل= **۱۹۳۴**م. کې یې د **۳۵**میلیونو افغانیو په پانګې د افغان ملي بانک په تأسیسولو سره هېوادوالو ته د بانکوالۍ نظام وروپېژانده.

شپږ کاله وروسته یعنې په **۱۳۱۸**ل=**۱۹۳۹**م. کې یې د هېواد د مرکزي بانک په توګه " د افغانستان بانک" تأسیسولو ته لاس وراوږد کړ او د

د افغانستان دویم بانک، چې په کابل کې جوړ شوی دی

دولت پانګه یې هغه بانک ته ولېږدوله.

هغه تر **۱۶**د زیاتو اقتصادي بنسټونو په تأسیسولو سره د مـلي اقتصـاد په پراختیا او غوړېدا کې مهم رول ولوبـاوه او لـه دې لارې یـې د هېـواد اقتصاد پیاوړی کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زابلی له(۱۳۱۵- ۱۳۲۹ل= ۱۹۳۶-۱۹۴۰م) کـال پـورې د افغانسـتان د ملي اقتصاد وزیرو.

زابلي افغانستان ته فابریکې راوړې او ویې درولې، چې په پایله کـې افغان ملي بانک پراختیا ومونده. افغـان مـلي بانـک تـر۱۳۶۹ل= ۱۹۹۰م. پورې په کابل کې اوه څانگې او په نورو ولایتونو کې ۱۵څانگې درلودې. همدا رنگه یې د پاکستان په کراچۍ، د جرمني په هـامبورگ، د انگلسـتان په انگلینډ او د امریکا په نیویارک کې هم دفترونه درلودل.

هغه په۱۳۰۱ل. کې د خپل وارداتي او صادراتي شرکـت مرکزیـت لـه هرات څخه تاشکند او مسکو ته ولېږداوه. په ۱۳۰۹ل. کې یې سـوداگریز سهامي شرکت جوړ کړ.

زابلي په پوره ځیرکۍ او هېوادپالنې سره د هېـواد د مـلي اقتصـاد پـه غوړېدا کې مهم او رغنده رول ولوباوه. هغه او یو شـمېر نـورو مـنځلارو روڼاندو ځوانانو داسې انگېرله چې یوازې منځۍ پوړ بایـد پـه افغانسـتان کې زیات او پیاوړی شي، چـې وکـړی شي اداري او اقتصـادي واک پـه لاس کې واخلي او په دې ډول هېواد د پرمختگ په لورو روان کړي.

زابـــلي د ۱۹۷۰م کـــال پـــه جـــون- جـــولای= ۱۳۴۹ل. کـــې لـــه "کاروان"ورځپاڼې سره د یو لـړ مرکـو پـه تـرڅ کـې پـه افغانسـتان کـې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پلانګذارۍ معقولیت تر پوښتنې لاندې راوست. هغه دلیل وړاندې کاوه چې په افغانستان کې پلانګذارۍ تر اوسه هېواد یوازې د بهرنیو پورونو تر درانه پېټي لاندې کړی دی. هغه په دې باور و، چې یوازې په هغه څه چې د اقتصادي زیربناو په نامه نومول شوي دي، د ډېرې او درنې پانګونې پرځای غوره او عملي دا وه، چې افغانستان پر تولیدي پروژو د زراعت، کانو او صنایعو په ډګر کې کار کړی وای، بیا د هغو له عوایدو څخه شونې وه، چې په عین حال کې د هېواد د اقتصادي زیربناو وضع ښه کړی شي. هغه ویلي وو، چې حکومت د هېواد د ښېګڼې لپاره له خصوصي پانګونو څخه د ښې ګټې اخیستنې ځواک نه دی تر لاسه کړی او خصوصي پانګې زیاتره په ناګټورو ډګرونو کې لګول شوې دي.

دې څرګندونو محمد داؤد خان وقهراوه، ځکه زابلي د افغانستان په اقتصادي پلانګذارۍ کې د محمد داؤد خان معقولیت او پوهه تر پوښتنې لاندې راوستې وه.

زابلی هغه مهال له هېواده ووت، چې دربار ورته په قهر شو، هغه بیا په امریکا کې استوګنه غوره کړه او تر مرګه همالته واوسېده.

پر زابلي ځوان نسل ډېر ګران و، هغه په بېلابېلو مسلکونو کې د ځوان نسل د روزنې ملاتړ کاوه او په دې برخه کې یې خپله شخصي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شتمني هم لگوله. له هغه ځخه هم په هېواد او هم په بهر کې هېښنده پانگه پاتې ده، چې د هغه د وصيت له مخې يې ځينې شتمنۍ په دولت پورې اړه لري.

د زابلي د يوه معتمد کس له لوري هغه مهال چې د طالبانو يو اته کسيز پلاوی امريکا ته تللی و، دا وصيتپانه د اطلاعاتو او کولتور وزارت معين عبدالرحمن هوتک ته سپارل شوې وه:

...

ب: د هر کال په پای کې هغه پيسې چې د ټرسټ فنډ له خالصې گټې څخه تر لاسه کېږي ۲۰ شل سلنه يې د ټرسټ فنډ د پانگې د پراخوالي لپاره په بانک کې ايښودل کېږي او د خالصې گټې ۸۰ اتيا سلنه يې د بانک د کمېشن تر لگښتونو وروسته د کابل پوهنتون حساب ته لېږدي. کابل پوهنتون بايد هغه کلني عايدات چې په هغه پورې اړه پيدا کوي، په دې ډول ولگوي:

د ټرسټ يو پلاوی دې وټاکل شي، چې لاندې کسان پکې غړيتوب ولري؛

زما له کورنۍ څخه دې يو کس چې افغانستان ته راستون شوی وي، يو کس د ډاکټر بشير زکريا له کورنۍ، يو کس د عارف غوثي له کورنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او درې کسه د کابل پوهنتون له استادانو څخه، چې د کابل پوهنتون د استادانو د رايو په اکثريت ټاکل شوي وي، د کابل پوهنتون له رئيس سره په ګډه د ټرسټ فنډ د اتيا سلنه عوايدو اداره پر غاړه واخلي، چې د هېواد د پوهنې ودې ته ځانګړي شوي دي.

د ټرسټ فنډ مقاصد ملي وو؛ نو له همدې امله له دې وصيتپاڼې سره سم يې عوايد هم په افغانستان کې د پوهنې ودې ته ځانګړي شوي دي، چې بايد په لاندې ډول ولګول شي:

۱-په لومړي پړاو کې بايد د ټرسټ فنډ د اتياسلنه عوايدو له مدرکه چې تر خپلواکۍ وروسته افغانستان ته لېږديږي، د هغو شاګردانو لپاره يوه ليليه جوړه شي، چې د ولايتونو له لېسو څخه کابل ته د لوړو زده کړو په موخه راځي.

۲-په دې ليليه کې د شامليدونکو مستحوقو شاګردانو د خوړو لګښت د ټرسټ فنډ له کلني عايد څخه اجرا کېږي.

۳-د ليليې د ودانۍ د ساتنې او څارنې لګښتونه هم له دې مدرکه ورکول کېږي.

۴-هر کال د کلنۍ بودجې په حدودو کې د ولايتونو د لېسو يو شمېر فارغان په دې ليليه کې منل کېږي، چې د لوړو زده کړو هيله ولري او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندېني شرايط پوره کړي: له ۱۲ټولګي په لومړۍ درجه فارغ او د کانکور په ازموينه کې بريالی پېژندل شوی وي. له يوې بېوزلې کورنۍ څخه وي.

د داسې ډول شاګردانو څانګه هم بايد د هغو له وړتيا او هيلې سره سمه وټاکل شي.

۵-له پاتې پيسو (د ليلې د لګښتونو تر پوره کېدو وروسته) دې د ټرسټ فنډ د کلنيو عوايدو په بودجه کې په بهر کې د لوړو زده کړو د چانس لپاره په لاندې ډول ګټه واخيستل شي:

الف – يو شمېر شاګردان چې له خپلو اړوندو پوهنځيو څخه په لومړۍ درجه د ساينس، ټکنالوژۍ، ملي اقتصاد، پوهنې، زراعت او حفظ الصحې په څانګو فارغ التحصيل شوي وي او پوهنتون وغواړي، چې هغوی په نومړو څانګو کې د ښوونکي په توګه وروزي او بهر ته يې د لا لوړو زده کړو لپاره ولېږي، د هغو لګښتونه دې د همدې ټرسټ فنډ له کلنيو عوايد څخه تمويل شي. په دې شرط چې غيرکمونستي هېوادونو يعنې امريکا، لوېديځې اروپا، جاپان او نورو ته ولېږل شي.

ب- هغه کسان چې له دې مدرکه د هغو د زده کړو لګښتونه په بهر کې ورکول کېږي، بايد ضمانت ورکړي، چې په بهر کې د زده کړو له تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره کولو وروسته هېواد ته راستنېږي او د کابل پوهنتون له اړتیا سره سم **۱۴**کاله تدریس کوي. په دې صورت کې د خدمت په لومړیو **۱۲**کلونو کې پر هغه ټاکلي معاش سربېره چې له اړوندې اداري څخه يې اخلي، هره میاشت دې زر افغانۍ د ترسټ فنډ د عوایدو له مدرکه هم ورکړل شي. په هغه صورت کې چې دا ډول شاګردان له بهر څخه بېرته راستانه نه شي، ضامن یې باید د تګ راتګ او هلته د زده کړو لګښتونه بېرته ترسټ فنډ ته ورکړي.

زابلي د **۱۳۷۷**په لرم= د **۱۹۹۸**م. کال په نومبر کې یې له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړي دي.

د فکر ژورو ته کښته کېدل او د تعقل له چینې د زمزمو رایستلو ته تفکر وایي. تفکر دا نه دی چې اروا دې د سوچ له قافلې سره ملتیا وکړي او د اندېښنو نړۍ ته دې یوسي.

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ زابلی یو ملي شخصیت و، ځکه خو یې خپله شتمني ملي ګټو ته وقف کړه.
- ✓ په افغانستان کې د بانکدارۍ پلار ګڼل کېږي او رښتیا هم داده چې په دې ډګر کې یې نه هېرېدونکی کار کړی دی.
- ✓ زابلي تر ۱۶ د زیاتو اقتصادي بنسټونو په تأسیسولو سره د ملي اقتصاد په غوړېدا کې مهم رول ولوباوه.
- ✓ د هېواد د صنعتي کېدو د لومړي بنسټ په کېښودو کې یې لاس درلود.

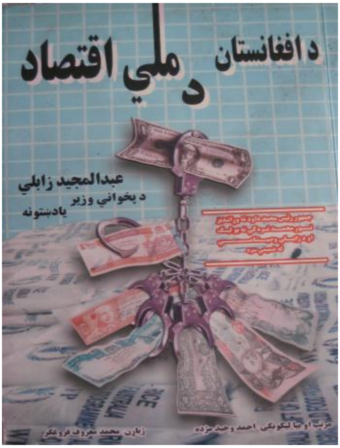

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالملک عبدالرحیمزی

عبدالملک د عبدالرحیم خان زوی پر **۱۲۹۳**ل = **۱۹۱۴**م. کال د لوګر ولایت د محمدآغې ولسوالۍ په ګومران کلي کې زېږېدلی دی. عبدالرحیمزی په ملک خان هم مشهور و.

عبدالرحیمزی وروسته له هغه چې لومړنۍ زده کړې یې په خپل هېواد کې پای ته ورسولې، د لوړو زده کړو لپاره ترکیې هېواد ته ولېږل شو. هلته یې د حربي لوژستیک په مسلک کې د هغه هېواد په حربي اکاډمۍ کې زده کړې بشپړې کړې دي. د امریکا له متحده ایالتونو څخه یې د عامه ادارې په ځانګه کې د لیډرشیپ ډیپلوم تر لاسه کړی دی.

د زده کړو تر بشپړولو او خپل هېواد ته تر راستنېدو وروسته یو وخت د دفاع وزارت د لوازماتو مرستیال او بیا رئیس و ټاکل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرحيمزي د جګړنۍ او ډګرمنۍ رتبې په محاربوي خدمتونو تـر لاســه کــړي دي. د محمــد داؤد خــان د دفــاع وزرات پــه دوره کــې عبدالرحيمزی د پوځ د لوژستيک رئيس و.

په **۱۳۲۳**ل. کې د مرکزي قواو د پلټنې رئيس و.

په **۱۳۲۵**ل. د ملي دفاع وزارت د پلټنې رئيس و.

په **۱۳۳۰**ل. کې د عموميه لوازماتو(لوژستيک) رئيس و.

د **۱۳۳۲**ل. کال له وړې د ماليې وزارت کفيل و.

د **۱۳۳۲**ل. له لړم د مـاليې وزارت پرکفالـت سربېـره د مـلي اقتصـاد وزارت کفالت هم ورپه غاړه شو.

د ښې وړتيا ښودنې له امله د کفالـت لـه پـړاوه تېـر او د **۱۳۳۴**ل. پـه سلواغې = **۱۹۵۵**م. کې د ډګروالۍ په رتبه د محمد داؤد خـان پـه کابينـه کې د ماليې وزير وټاکل شو.

عبدالرحيمزی ډېر هوښيار، عالم، ځواکمن او صدراعظم تـه نـږدې سړی و. وروسته له هغه چې ډاکټر عبدالرؤف حيدر د اقتصاد وزارت لـه چوکۍ استعفا ورکړه، عبدالرحيمزي د هغه وزارت سرپرستي هم کوله.

د پنځه کلن اقتصادي پلان په برابرولو پسې يـو ځـل بيـا د تمويـل د سرچينو د نه شـتون سـتونزه رامـنځ تـه کېـږي، ځکـه يـوازې د شـوروي

(c) ketabton.com: The Digital Library

امکاناتو ته لاسرسي د پلان د پلي کولو لپاره بسنه نه کوله، نو يوه له هغو شتمنو سرچينو څخه چې په کلونو کلونو ورته د پاچاهي دربار سترګې وراوښتې وې، د امريکا د مرستو جلبول وو. له همدې امله يو ځل بيا د عبدالرحيمزي تر مشرۍ لاندې يو پلاوى وټاکل شو او صدراعظم محمد داؤد خان د امريکا متحده ايالتونو ته د هغه د سفر په اړه عبدالرحيمزي ته داسې وويل:

((امريکايان زموږ پر تندي سره ستوريويني، زما ترونه د هغه هېواد د مرستو پر راجلبولو بريالي نه شول، اوس ستا دنده ده، چې د امريکايانو قناعت تر لاسه کړې))

له امريکا څخه دغه پلاوى تش لاسونه راونه ګرځېده، بلکې تر يوه بريده يې له ځان سره برى هم درلود. د ساري په ډول د **۱۳۳۶**ل=**۱۹۵۷**م. کال د جون په وروستيو کې د امريکا دولت د کابل پوهنتون د جوړولو لپاره يو ميليون او شپږ سوه زره افغانۍ ځانګړې کړې او د افغانستان او امريکا ترمنځ د پنځه ميليونه او اوه لکه پنځوس زره کلدارو پور موافقه وشوه. همدارنګه له ماليې وزارت سره يو ميليون او يو سلو شپاړس زره امريکايي ډالره نوره مرسته هم وشوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده په خپلـو دوه لومړيـو كـاري كلونـو كـې د پخـواني حكومـت د بودجې حجم چـې **۵۰۰** ميليونـه افغـانۍ وې، يـو ميليـارد او درې سـوه ميليونو افغانيو ته پورته كړ. دا لومړۍ ځل و، چې هېـواد لـه پرلپسـې **۲۴** كلن بودجوي كسر څخه خلاص شو.

په**۱۳۳۶**ل= **۱۹۵۷**م. په دې تور چې د كوم بهـرني هېـواد (امريكـا) په دسيسه يې غوښتل كودتا وكړي، زنداني شو او پر ځاى يـې د هـرات د هغه مهال والي عبدالله ملكيار وټاكل شو.

عبدالرحيمزي ډېر كلونه په زندان كې تېر كړل. كله چې به هغه تـه د وتلو اجازه وركول كېده، هغه به نه منله او غوښتنه يې كوله چې جـرم دې يې معلوم او د زنداني كېدو دليل دې يې څرګند شي. په پاى كې د غوايي تر كودتا وروسته د **۱۳۵۷**ل. د لړم په **۱۵** مه تر **۲۲** كاله زنـدان وروسـته آزاد شـو. د هغـه خلاصـون د دوسـتانو او پلويـانو د ډېـرې خوښـۍ لامـل وګرځېد، د هغه ليدلو او هـركلي تـه خلـك پرلپسـې ورروان وو. واكمـن رژيم د هغه په كور كې دا ګڼه ګونډه او تګ راتګ ونـه زغمـه؛ نـو بيـا يـې بندي كړ؛ خو څه موده وروسته تر ځينې شرايطـو او قيوداتـو لانـدې ازاد شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرحیمزی سربېره پر دې چې یو مسلکي نظامي افسر و، یو استاد او لیکوال هم و. په حربي پوهنتون کې یې د استادۍ ویاړ درلود، چې د لوازماتو او لوژستیک په څانګه کې یې له ژباړنۍ پیل او تر استادۍ پورې پرمختګ کړی و.

کله چې په ۱۳۳۰ل. کې د لوازمو(د فوق لسانس معادل) پوهنځی تأسیس شو، د هغه شلور مهم مضامین (د سفر برۍ لوژستیک، عمومي بسیج و د پوځ بسیج، د اعاشې عالي نظریات او د قرارګاه مساعي) عبدالرحیمزي تدریسول.

د اداري چارو او لوازمو(اوسني لوژستیک) په اړه یې کتابونه، رسالې او زیاتې مقالې لیکلې دي. نوموړي د سفر برۍ د چارو، اساسات او لوژستیک، د قراګاه مساعي، د ارکان حرب دندې، عمومي تکتیک، د پوځ مورال (معنویات) او ضد ټانک په اړه ډېر شمېر مقالې کښلي، چې د پوځ په مجلې کې خپرې شوي دي.

عبدالرحیمزي په مالیې وزارت کې د خپل کار پر هماغه لومړي کال یوازې دا نه چې دا د بودجې کسر یې له منځه یوړ، بلکې نوموړي د لومړي ځل لپاره د دولت بودجې ته علمي بڼه ورکړه، قانوني متن، د بابونو والا جدولونه، فصلونه او مادې یې په مجلده بڼه چاپ او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادوالو او دولتي ادارو په واک کې ورکړل. په دې توګه د هېواد بودجه نوره له پاچاهي دايرې راووته او ملي، قانوني او ټوليزه بڼه يې غوره کړه.

په عصري بڼه د ارزاقو د رياست رامنځ ته کول او همدارنګه د کابل او پلخمري د سېلوګانو طرح او جوړونه هم د دې وزير نوښت و.

د بغلان د پلخمري سېلو

عبدالرحيمزي په لومړي اقتصادي پلان کې پر شته ښوونځيو سربېره د **۷۰۳** کليوالي، لومړنيو، منځنيو او ثانوي ښوونځيو لګښتونه او د کابل پوهنتون په چوکاټ کې د پنځه پوهنځيو پولي تخصيصات تضمين او تأمين کړل.

عبدالرحيمزي د پلان جوړونې هسته د پلان رياست په سويه د ملي اقتصاد وزارت په چوکاټ کې رامنځ ته کړه، چې د لومړي اقتصادي پلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر طرحې او تدوين وروسته، د ملي اقتصاد وزارت په دريو بېلابېلو وزارتونو وويشل شو. په دې ډول چې د صنايعو رياست د صنايعو پر وزارت بدل شو. د پلان او سوداګرۍ رياستونه بيا هم د هغه د وړانديز پر بنسټ د سوداګرۍ او پلان پر وزارتونو بدل شول.

عبدالرحيمزي د سرې مياشتې د مؤسس غړي په توګه دې مؤسسې ته له مالي پلوه عملي خپلواکي ورکړه، چې پخوا يې پانګه د ماليې وزارت تر اداري لاندې وه. پر دې سربېره د دې مؤسسې ممکنه وسايلو، عايداتي سرچينو او تمويل ته يې پراختيا ورکړه.

عبدالرحيمزي د افغاني پلاوي د رئيس په توګه په دې پنځه و کنفرانسونو کې ګډون کړی دی:

ايکافي کنفرانس په **۱۳۳۳**ل= **۱۹۵۴**م. د جاپان په توکيو کې.

ايکافي کنفرانس په**۱۳۳۴**ل= **۱۹۵۵**م. د هند په بنګلور کې.

د ناپېيلو هېوادونو د اقتصادي سازمان په لومړني کنفرانس **۱۳۳۴**ل= **۱۹۵۵**م. کې د اندونيزيا په باندونګ کې.

د نړيوال بانک کنفرانس **۱۹-۲۵** سنبله **۱۳۳۴**= **۱۲-۱۸**سپتمبر **۱۹۵۵**م. د ترکيې په استانبول کې.

د نړيوال بانک کنفرانس **۱۳۳۴**ل=**۱۹۵۶**م. په نيويارک کې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د پلټنې ریاست، د وسله پالې ډلبندي(اردونانس) او د افغان پوځ د لوازمو پوهنځي تأسیسو یې نوښتونه وو.
- ✓ د افغان پوځ د لوازمو او لوژستیک ټولی یې وضع او پلی کړ.
- ✓ په **۱۳۲۳**ل. کې د افغان پوځ د افرادو د اعاشې، کوپراتیف او عسکري کانتین ترویجوونکی او مؤسس دی.
- ✓ زندان یې مانه؛ خو بېځایه تور یې نه مانه؛ نو له زندانه ونه وت.
- ✓ افغاني سرې میاشتې ته یې خپلواکې ورکړه.
- ✓ بودجه کنترولول او د بودجې اوږ کسر له منځه وړل یې یو کارنامه ده.

په فزیکي ډول د ټولنې د اساساتو جوړول اسان کار دی، خو په فکري ډول جوړول یې د ستونزو او کړاوونو توپان په مخ کې لري.

*** *** ***

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله ملکیار

عبدالله ملکیار د برگد عبدالاحمد خان زوی او د عبدالمک خان لمسی دی، چې له همدې امله یې "ملکیار" کورنی نوم غوره کړی دی. ملکیار د (۱۹۰۹م. کال د اپریل په۱۶مه =۱۲۸۸ل) په غزني ښار کې زیږیدلی دی. لومړی یې په غزني او بیا یې د کابل په استقلال او اماني لیسو کې زده کړې کړې دي.

تر دغو زده کړو وروسته له امان الله خان پاچا سره له هېواده ووت او هند ته لاړ. له هغه ځایه له سردار عنایت الله سره ایران ته لاړ. هلته یې د فرانکو پرسان په مؤسسه کې نورې زده کړې وکړې. په ۱۳۱۱ل. کې د هرات له لارې بېرته هېواد ته راستون شو او د نایب سالار عبدالرحیم خان کوهستاني له خوا یې تود هرکلی وشو. بیا د مشرانو ورونو د لیدلو لپاره کندهار او کابل ته لاړ. عبدالاحد خان په کندهارکې فرقه مشر او عسکري قوماندان او گل احمد خان په کابل کې و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وروښو تـر لیـدو وروسـته پـه کنـدهار کـې و، چـې د صـدراعظم محمد هاشم خان له خوا کابل تـه وروغوښـتل او د صـدارت د دریيمـې شعبې د تحریراتو د مدیر په توګـه وګومـارل شـو. تـر ۱۳۱۵ل. پـورې پـه همدې دندې پاتې و.

ملکیار په۱۳۱۶ل. کې په جرمني کې د بانک نماینـده مقـرر شـو. پـه همدې کال یې له "خیریه" سره واده وکړ او له دې مېـرمن سره جرمنـي تـه لاړ. د دویم نړیوال جنګ تر پیل پورې په جرمني کې د بانـک نماینـده و. څرنګه چې د جنګ له امله د جرمني سوداګریز اړیکي له نورو هېوادونـو سره پرې شول؛ نو ملکیار هم بېرته افغانستان ته راوګرځېد. تـر راسـتنېدو وروسته د سوداګرۍ وزارت معین او د افغانستان بانک مرسـتیال وټاکـل شو؛ خو شپږ میاشتې وروسته د هرات نایب الحکومه مقرر شو.

پر پښتو او دري سربېره یې په انګلیسي، جرمني او فرانسوي ژبو هـم د اړتیا په اندازه خبرې او لیکنې کولای شوې.

برګد عبدالاحمدخان د امیرحبیب الله پـه دوره کـې د برګـد پـه رتبـه "امین الوجوهات" و، چې ناثابت عواید لکه ګمرک او نور راغونډول او د مستوفی الممالک په غیابت کې د هغه سرپرستي کول یې دنده وه. برګد عبدالاحمدخان په غزني کې په خپل کور کې ووژل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله ملکیار دوه ورونه درلودل: (گل احمدخان او عبدالاحدخان) چې دواړه تر هغه مشران وو. گل احمدخان ډېر وخت د مزار او لږ مـوده د هـرات نایـب الحکومـه و. دا شـخص هـم د افغانسـتان لـه مـدبرو او باکفایتو نایب الحکومه گانو څخه و. عبدالاحدخان د افغانسـتان د پـوځ جنرال و، چـې تـر نایـب سـالارۍ رسـېدلی و. پـه مشـرقي کـې یـې د نائب الحکومه او عسکري قوماندان په توگه هم دنده ترسره کړې ده.

ملکیار درې خویندې درلودې: جیران چـې د مشـهور نایـب سـالار زلمـي خـان منگـل خـورزه وه. دویمـه یـې حمـیرا ملکیـار وه، چـې لـه صلاح الدین سلجوقي سره یې واده کړی و. درېیمه یـې حبیبـه ملکیـار د هرات د مشهور فرقه مشر جنرال محمدقاسم خان شریف مېرمن ده، چې په کلفورنیا کې مېشته ده.

عبدالله ملکیار د هلمند ناوې د رئیس په توگه هم دنده تـرسره کـړې ده. دا هغه مهـال و، چـې پاکسـتان مالـدار کوچیـان د اباسـیند شـاوخوا ښېرازو ورشوگانو ته له ورتگه منع کړل او ژمی یې مجبوراً پـه افغانسـتان کې راغی. حکومت ملکیار د دې لپاره د هلمند نـاوې رئـیس مقـرر کـړ، چې د کوچیانو د څرځایونو غم وخـوري او د هلمنـد او ارغنـداب اوبـه کنټرول کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه لـه(۱۳۲۰- ۱۳۲۸ل= ۱۹۴۱م- ۱۹۴۸م) پـورې د هـرات نایـب الحکومه و.

تر هغه وروسته یې ورور گـل احمـدخان پـه ۱۳۲۹ل. کـې د هـرات نایب الحکومه شو؛ خو تر یو کـال وروسـته هغـه لـیرې او عبـدالله خـان ملکیار دویم ځل د هرات نایب الحکومه په توگـه مقـرر شـو (لـه۱۳۳۰ – ۱۳۳۳ل= ۱۹۵۱م- ۱۹۵۴م پورې).

عبدالله ملکیار په۱۳۳۹ل= ۱۹۶۰م. کې د مالیې وزیر شو.

د هغه د وزارت په دوران کې پخواني شوروي اتحـاد لـه افغانسـتان سره ۳۰۰ میلیونه ډالره اقتصادي مرسته وکړه.

د هغه د وزارت په دوره کې د پخواني شوروي اتحاد متخصصـینو د هیواد په شمال کې نفت هم کشف کړل. د هغـه پـه دوره کـې د سـالنگ لوی واټ وغځېده او ختیځ یـې د هېـواد لـه شـمال سره پـه داسـې ډول ونښلاوه، چې لاره یې ۱۹۵ کیلومتره رالنډه شوه.

همدا رنگه امریکا هم له افغانستان سره ۱۶نـیم میلیونـه ډالـره مرسـته وکړه او ۵۰ میلیونه یې پور ورکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سالنگ تونل داخلي نما، چې ډمبر سرک په بشپړه توکه ویجاړ شوی دی

د ملکیار په دوره کې شوروي اتحاد د نغلو بند رغولو لپاره هم د دوه سوه شل میلیونو او څلور سوه زرو(۲۲۰۴۰۰۰۰۰)ډالرو ژمنه وکړه.

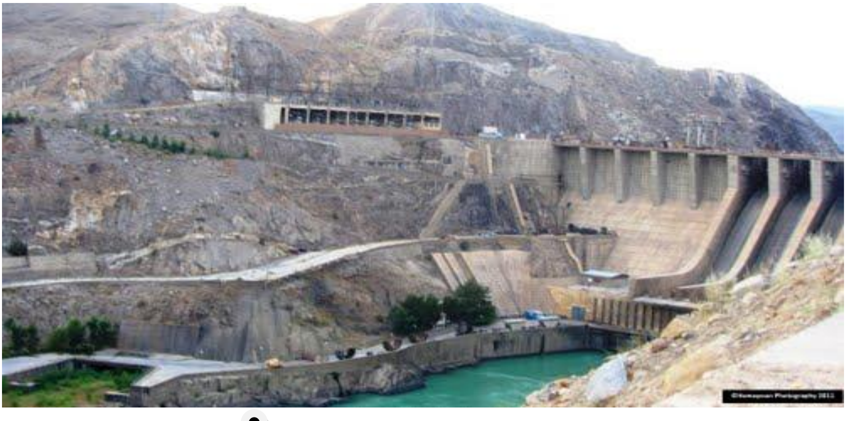

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــه(۱۳۳۹- ۱۳۴۰ل= ۱۹۶۰- ۱۹۶۱م) کــې د افغانســتان ولســي جرګې ۴۵۰ میلیونه افغانۍ بودجه تصویب کړه؛ خو ملکیار اعـلان وکـړ، چې له (۱۳۳۶-۱۳۴۰ل=۱۹۵۷- ۱۹۶۱م) پورې د پنځـه کلـن پـلان د پـاتې کارونو د بشپړاوي لپاره به **۲۵۴** میلیونه افغانۍ زیاتې هم ورکړي.

عبدالله ملکیار د ډاکټر محمد یوسف د صدارت پـه دوره (۱۳۴۳ل) کې د صدارت لومړی مرستیال او د مالیې وزیر، خو وروسته په لندن کې د افغانستان سفیر شو.

عبدالله ملکیار په هغـه پـلاوي کـې هـم شـامل و، چې د امریکـا د جمهور رئیس "ایف کینیډي" او د هغه د مېرمنې په بلنه محمد ظاهر پاچـا او ملکه "حمیرا" امریکا ته لاړل. تر دې سفر وروسـته عبـدالله ملکیـار لـه ۱۳۴۶-۱۳۵۶ل= ۱۹۶۷- ۱۹۷۷م. پورې په واشنګټن کې د افغانسـتان سـفیر و.

هغه له نبراسکا پوهنتون څخه په۱۳۵۴ل= ۱۹۷۵م. کال کې د حقوقو افتخاري ډاکټري واخیسته او له همدغه کال وروسته د تل لپاره په امریکـا کې مېشت شو.

تر دویم نړیوال جنګ وروسته پخواني پاچا محمد ظـاهر، د امریکـا متحده ایالتونو ته عبدالحسین "عزیز" د لومړني سفیر په توګـه ولېـږه. پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقابل کې "روزولټ" د امریکا رئیس جمهور د امریکا د لومړني سفیر په توګه "ویلیام هارني بروک" د **۱۳۲۴**ل= **۱۹۴۵**م. کال د نومبر په **۴**مه افغانستان ته راولیږه. عبدالحسین عزیز هغه تاریخي ودانۍ چې پخوا د امریکا د سترې محکمې وه، په دې هېواد کې د افغانستان د سفارت لپاره ګرو ونیوه، بیا عبدالله ملکیار د خپل سفارت په دوره کې دا ودانې د افغانستان د سفارت لپاره وپېرله.

اروانباد عبدالله ملکیار په هرات کې ډېر اصلاحات راوستل، د ښاري پراختیا پلان یې پلی او هغه نقشه یې پراخه کړه چې غلام فاروق "عثمان" یې بنسټ ایښی و. تاریخي آبدات یې ترمیم او له ویجاړېدنې وژغورل. د ځینو زیارتونو ودانۍ او د دولتي ادارو لپاره یې ډېرې ودانۍ جوړې کړې.

عبدالله ملکیار د هرات په مرکز او سیمو کې د دفترونو او ادارو لپاره ودانیوجوړولو ته کلکه پاملرنه وکړه او په خپله دوره کې یې دومره ودانۍ جوړې کړې، چې په تېر کې یې ساری نه و لیدل شوی؛ خو راوروسته یې تر اوسه هم ساری ونه لیدل شو. وایي چې ملکیار په هرات کې **۹۲** ودانۍ جوړې کړي دي. د غور په دولتیار کې د پاخه هوټل ودانې، د بادغیس د رباط سنګي ودانې، د هرات ولایت پارک، پارک هوټل، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرات سینما، د تمثیل صحنه، شاهي باغ ته د څېرمه د ښوونځي وداني، د عامه کتابتون وداني، د عدلیې د محاکمو، ځارنوالۍ، احصایې او نور لپاره ودانۍ، د انجیل، کرخ، اوبه، شهرک، سرچشمې، ګذرې، تیوره، ادرسکن، ګلران، تولک، قادس، جوند، بالامرغاب، پسابند، فرسی، چشت، ساغر، کشک کهنه، غورماچ، غوریانو او نورو د حکومتي ادارو لپاره ودانۍ، د غیرزن د لېسې او کرخ ښوونځي ودانۍ، د هریرود هوټل وداني، د شینډنډ حکومتي ودانۍ، ملي باغ او نورې هغه رغاونیزې چارې دي، چې په ولس کې یې د ارواښاد عبدالله ملکیار نوم ژوندی ساتلی دی.

د هغه په دوره کې په هرات کې د عمراناتو شرکت جوړ شو. "رسا" صاحب د دوست محمد خان ایماق پخوانۍ او له کاره لوېدلې فابریکې سره له لینونو او نورو سامانونو وپېرلې او د برېښنا د لوی شرکت د رئیس غلام محمد فرهاد، عبدالمجید زابلي او د هرات د برېښنا شرکت د رئیس صلاح الدین سلجوقي په مرسته یې د هرات برېښنا له کابل سره یو ځای کړه او په پای کې د ملکیار په ځانګړې پاملرنې او پرلپسې هلوځلو دغه دوه پنځه سوه کیلواټه فابریکې فعالې او هرات بیا روښانه شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله ملکيار د هلمند ناوې د پراختيا رياست پر مهال د هرات- کندهار په سرک پراته پولونه لکه هاشمي، ادرسکن، شيندنډ، جيجه، فراه رود، دلارام، هلمند او ارغنداب په لر وخت کې په فني کسانو جوړ کړل. ډېر سرکونه يې وغځول او د ښار شاوخوا او د سرکونو پر غاړو يې ۳۲۰۰۰ ونې کښېنولې.

ملکيار د يوه رښتني روښاندي په توګه له علمي فرهنګي کړيو سره نږدې اړيکي درلودل او د هغو د پراختيا او پياوړتيا لپاره يې هراړخيزې هلې ځلې کولې. د هغه په دوره کې فرهنګ او هنر ډېره وده وکړه، هغه به شخصاً په غونډو او مشاعرو کې ګډون کاوه او له عملي- فرهنګي کسانو سره يې د يوه همکار په توګه چلند کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه پوهنې ته هم خورا ستر خدمتونه وکړل، تر هغه د مخه په هرات کې ښځينه ښوونځی نه و، د هغه په هلوځلو ښځينه ښوونځی جوړ شـو. د هغه په دويمه دوره کې دغه ښځينه ښوونځی چې" مهـري هـروي" يـې نومولی و، لېسې ته لوړ شو. هغه د ښځينه و دغه ښوونځی شخصـاً پالـه او کلکه پاملرنه يې ورته درلوده. د هغـه قدردانـه او عـالي فطرتـه مېـرمن "انيسه" به هم دغه ښوونځي ته راتلله، په پروګرامونو کـې بـه يـې ګـډون کاوه او د يوې زړه سواندې مور په توګه بـه يـې لـه بېوزلـو نجونـو سره د درسي وسايلو په برابرولو کې مرسته کوله. ان چې د هغو وېښتان بـه يـې ورپاکول او مينځل، د هغو لباسونه به يې ورمنظمـول او هغـو تـه بـه يـې ښودل، چې په بېوزلۍ کې هم ځان پاک- سوتره ساتلای شو.

پرته له مهمو جناياتو چې حق العبدي، اختلاس او د دولت د مـال د تلف کولو اړخ به يې درلود؛ ملکيار په نورو پېښو کې د دوسـيو جوړولـو پلوی نه و، يعنې په جزيي پېښو به يې دوسيې نه جوړولې.

د هغه تواضع، نېکې کړنې، نېک او مخلصانه نظريات او لـوړه پـاک نفسي د دې لامل شول، چې هغه د ولسونو په زړونو کې ځای خپل کړي او ټول ولس د هغه رښـتينی همکـار شي. د هغـه پـه دغـو کارنـامو کـې مخلصو هراتيانو هم ډېره ونډه درلودلې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله ملکیار په۱۳۸۱ل= د ۲۰۰۲م. د اگسټ په ۴مه په ویرجینیا کې ومړ. د هغه تر مړینې وروسته هراتیانو غوښتل چې د هغه جسد دې هرات ته راوړل او هلته دې خاورو ته وسپارل شي؛ خو غزنیچیانو ادعا درلوده چې هغه دې په غزني کې خاورو ته وسپارل شي. د افغانستان حکومت بیا دا ښه گڼله چې په کابل کې خاورو ته وسپارل شي؛ خو د هغه کشرې یا ژوندۍ مېرمن انیسې په ویرجینیا کې خاورو ته د هغه د سپارلو پلوي وکړه. په پایله کې همالته په ویرجینیا کې خاورو ته وسپارل شو. انیسې له ملکیار سره شاوخوا ۶۲ کاله عمر تېر کړي دي. انیسه د معین السلطنه سردار عنایت الله خان لور ده.

د درونټې برېښنا بند

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د افغانستان په تاریخ کې یې د یوه نایب الحکومه په توګه د رغاونې په ډګر تر ټولو زیات کار کړی دی.
- ✓ یو رښتینی، زړه سوانده او حقپال نائب الحکومه، سفیر او وزیر و. د وزارت د دورې کارنامې یې هم نه هېرېدونکې دي.
- ✓ که په سفر کې یې له غازي امان الله خانه لاره بېله شوه، نو فکراً په رښتیني ډول د غازي امان الله په لاره روان و او تر پای یې هغه لاره پرېنښوده.
- ✓ د یوه نایب الحکومه، سفیر او وزیر په توګه یې د هېواد د پرمختګ او د هېوادوالو د هوساینې لپاره هر ډګر پاللی دی.

درناوی دا نه دی، چې د یو چا عبادت وشي، حقیقي درناوی دا دی چې په یو چا کې څومره جوهر وي، هماغومره یې قدر وکړې او له افراط او تفریطه ډډه وکړې.

***   ***   ***

***   ***   ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالستار سیرت

ډاکتر عبدالستار سیرت د ۱۳۱٦ل. په تله کې په سمنګانو ولایت کې زیږدلی دی. زده کړې یې تر ډاکترۍ پورې په اسلامي علومو کې سرته رسولي دي. په کابل پوهنتون کې یې له۱۳۳۹- ۱۳۴۸ل. پورې د شرعیاتو پوهنځي د استاد، مرستیال او رئیس په توګه دندې ترسره کړې دي. په ۱۳۴۱ل. کې د شرعیاتو پوهنځي مرستیال او له۱۳۴۴- ۱۳۴۷ل. پورې د شرعیاتو پوهنځي رئیس و. د نوراحمد اعتمادي په دویمه کابینه کې له۱۳۴۸- ۱۳۵۰ل. پورې د عدلیې وزیر او لوی څارنوال و. د ډاکټر ظاهر په کابینه کې مشاور وزیر شو. په مکه مکرمه کې چې کله مېشت شوی؛ نو په ام القری پوهنتون کې له ۱۳٥٤-۱۳۸۱ ل. پورې استاد و. له ۱۳۵۴-۱۳۸۱ل. پورې په مکه المکرمه کې د رابطة العالم الاسلامي د مؤسسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شورا غړی و. له **۱۳۵۴- ۱۳۸۱**ل. پورې د افغانستان د پخواني پاچا محمد ظاهر ځانګړی استازی او مشاور و.

له **۱۳۶۹**ل. تر اوسه پورې د سولې او ملي وحدت د پخوانۍ شورا او حرکت وحدت ملي افغانستان مشر و. په**۱۳۸۰**ل. کې د بن په تاریخي کنفرانس کې د پخواني پاچا محمد ظاهر د مؤظف پلاوي مشر و. سیرت یو ملي او علمي شخص دی، تل یې د ملت جوړونې ملاتړ کړی دی؛ په دې اړه وايي: پخوانی شوروي اتحاد د یو شمېر بېلابېلو مسلمانو او نامسلمانو ملتونو له ښکېلولو جوړ شوی و، چې شپږ یکې اسلامي هېوادونه وو. شوروي د دې لپاره چې هر ملت له بل ملت څخه جلا وساتي او داسې نه شي چې دا ټول ملتونه د کمونیزم او شوروي اتحاد پر ضد یوه کتله رامنځ ته کړي؛ نو هلته یې د ملیت اصطلاح رامنځ ته کړې وه. کله چې روسان افغانستان ته راغلل دا اصطلاح یې زموږ د قومونو پر وړاندې رواج کړه. هر قوم ته یې یو ملیت وایه، په داسې حال کې چې هیڅ ملت له بېلابېلو قومونو پرته نه تشکیلېږي. په نړۍ کې څوک د یوه هېواد بېلګه نه شي وړاندې کولای، چې سل په سلو کې دې یو قوم وي. هر هېواد بېلابېلو قومونه لري؛ خو بېلابېل قومونه د بېلابېلو ملتونو معنی نه ښندي، تاسو باید یوه قوم ته یو ملیت ونه وایاست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مطبوعاتو هیله لرم، چې د افغانستان هیڅ قوم ته ملیت ونه وایي، کولای شي ووایي ازبک، هزاره، پښتون، تاجک؛ ځکه د ملیت کلمه یو ملت غوښتونکې کلمه ده او افغانستان یو ملت لري...

که دې یوې کوچنۍ بېلګې ته ځیر شو، زموږ پښتانه په خپل څنګ کې همدومره یا تر دې هم زیات پښتانه لري، زموږ ازبک په خپل څنګ کې یو ازبکستان لري، زموږ تاجک په خپل څنګ کې یو تاجکستان لري، ترکمن مو ترکمنستان لري، شیعه چې زموږ یو مذهبي اقلیت دی، په خپل څنګ کې یو لوی هېواد لري، چې شیعه مذهبی دی. زموږ سنیان په خپل څنګ کې یو لوی هېواد لري، پاکستان چې هغه سني مذهبه دی؛ نو په خپل هېواد کې هیڅ داسې عنصر نه لرو، چې بهر یې لویه بېلګه نه وي. نو که په خپله اصلي تنه کې عنصر بېل وګڼۍ، هغه ازاد نه وي، هغه ځي او په خپله هغه لویه بېلګه کې ورکېږي، هلته پاتې یې په هغه ځای کې ماتې خوري او ټپي کېږي. نو ټول قومونه په یوه واحده تنه کې دي، چې د هغې نوم افغانستان دی او په یوه واحد ملت کې دي، چې د هغه نوم افغان ملت دی.

له پورتنۍ وینا د پوهاند ستار سیرت ملي توب او د ملت جوړونې رغنده افکار ښه ترا جوتېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ سيرت يو ملي او علمي شخص دی او د افغان ملـت د جوړېـدا او غوړېدا لپاره رغنده نظريات لري.
- ✓ هغه د ملت جوړونې پر ګټو باوري او قانع دی او تل يې د واحد ملت د جوړونې د بهير ملاتړ کړی دی.
- ✓ د هجرت او جهاد له مهاله تر دې دمه د ډلو ټپلو او قومونو قبيلـو له محدودې دايرې تل بهر پاتې شوی دی.
- ✓ په روانو سياسي بهيرونو کې يوه مطرح څېره ده. د بن په کنفرانس کې هم يوه مطرحه او مخکښه څېره وه.

کهٔ غواړې سو کالهٔ تولنهٔ جوړه کړې او کهٔ غواړې اخلاقي نظام تهٔ کار و کړې، لهٔ فکر جوړونې يې پيل کړې.

*** *** ***
*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوازک زلمی

خوازک زلمی د نایب سالار زلمی خان زوی او په **۱۲۹۶**ل. کال د لویې پکتیا د منگلو د موسی خېلو ولسوالۍ په ښندي کلي کې زېږېدلی دی. موسی خېلو ولسوالي اوسمهال په خوست ولایت پورې اړونده ده.

خوازک خان په حربي ښوونځي کې د لومړنیو او ثانوي زده کړو تر بشپړولو وروسته په **۱۳۲۲**ل. کال له حربي پوهنتون څخه فارغ شو. په همدغه کال د دویم بلوک مشر په رتبه د مرکز د قواو د استحکام د ټولي کفیل وټاکل شو. تر **۱۳۲۵**ل. کال پورې یې دغه دنده تر سره کړه. وروسته د نورو زده کړو لپاره هندوستان ته واستول شو او هلته یې د استحکام په برخه کې یو نیم کال زده کړې وکړې.

په **۱۳۲۶**ل. کې هېواد ته تر راستنېدو وروسته د حربي ښوونځي د اداري پلاوي په ډله کې په دنده وگومارل شو. په **۱۳۲۸**ل. کې د استحکام غونډ د ټولي قوماندان مقرر شو. په **۱۳۳۱**ل. کې د عمومي حربي ارکان د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ریاست د ښوونې او روزنې مدیر وټاکل شو. په۱۳۳۸ل. کې د لومړي یونټ قوماندان او په۱۳۴۰ل. کې د کار د قواو د عمومي قوماندانۍ د حرکاتو مدیر وټاکل شو.

جنرال خوازک زلمی په ۱۳۴۲ل. کې د کابل د هوایي ډګر او د کور جوړولو فابریکې د ساختماني آمر په توګه مقرر شو. په دې دواړو پروژو کې یې هېوادوالو ته داسې خدمتونه وکړل چې تل به د هېوادوالو په یاد وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۴۵ل. کې د فوایدعامې وزارت د کار د قواو د لوی قوماندان په توګه مقرر شو.

د کار د قواو د قوماندانۍ پر مهال یې ډېر مهم خدمتونه ترسره کړي دي، لکه د بګرام د هوايي ډګر جوړولو د پروژې، د کابل- ګردېز سرک جوړولو د پروژې، د ګردېز- خوست سرک جوړولو د پروژې، په **۱۳۴۲**ل. کې د کندهار- هرات او هرات- تورغونډۍ د سرکونو جوړولو د پروژې عمومي آمریت ور تر غاړې و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغو لویو لارو په جوړولو کې خوازک خان زلمي د مسوول شخص په توګه شپه او ورځ کار کړی، کړاوونه يې ګاللي، خولې یې تویې کړې؛ ځان يې خوار زهیر؛ خو خپل هېوادوال يې هوسا کړي دي.

خوازک خان زلمي په **۱۳۴۹**ل. کې يې بریدجنرالۍ ته ترفیع وکړه.

په **۱۳۵۰**ل. کې د ډاکټر عبدالظاهر په کابینه کې د فواید عامې وزیر وټاکل شو.

خوازک خان زلمي تر څه زیات د کار د قواو په بېلابېلو پوستونو کې خپل هېواد او هېوادوالو ته خدمت کړی دی. په ځانګړي ډول یې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرکونو جوړولو او ودانیو په جوړولو کې داسې کارونه کړي دي، چې د هېواد په عمراني تاریخ کې به د هغه نوم تل لپاره ژوندی ساتي.

حاجي انارگل وایي:

((د ننگرهار کانال په جوړونه کې هم خوازک خان ډېر کار کړی دی، ځکه چې هغه مهال د لغمان چارباغ جنرال عظیم خان د فواید عامې وزیر او خوازک خان د کار د قواو عمومي قوماندان و. همدارنگه سید احمدخان د لغمان د مندروړ (په پکلو مشهور) د ساتنې او څارنې عمومي مدیر و، چې له تورخمه تر حیرتانو او تورغونډۍ پورې مسوولیت ورتر غاړې و. هغه ټانکر، بلدوزر، قیر او نور وسایل درلودل

(c) ketabton.com: The Digital Library

او هر وخت به يې د لويې لارې څارنه او ساتنه کوله. د ننګرهار- تورخم سرک په **۱۳۳۹**ل. کې امريکايانو تر سره رود پورې قير کړ. په **۱۳۳۹**ل. کال کې د ننګرهار کانال کار پيل شو. لومړی تونل ووهل شو، چې لاره پرانيستې شي، بيا بند جوړ شو او په همدغه وخت کې ورسره په کانال ويستنې هم کار روان و.

د **۱۳۴۳**ل. کال د مرغومي په **۲۵** پرې ازمايښتي اوبه ورايله شوې. د ثمرخېلو د تونل کار په **۱۳۴۰**ل. کې پيل شو او په **۱۳۴۳**ل. کې پای ته ورسېده. په دغه تونل کې درې ځايه او درې وخته کار کېده د ثمرخېلو له خوا، په منځ کې له سرخ دېوال سره او د بټي کوټ مشوانيو له خوا. دغه تونل شاوخوا پنځه متره لوړ او پنځه- شپږ متره پلن دی يعنې **۱۶۲۰** موټر پکې په ښه ډول تګ کولای شي.

شاوخوا لس زره کسان د کانال پر کار په بېلابېلو ځايونو کې پر بېلابېلو کارونو بوخت وو. د ننګرهار کانال کار چې د **۱۳۳۹**ل. په زمري کې پيل شوی و، تر **۱۳۵۲**ل. کال پورې بشپړ شو او په همدغه کال شوروي اتحاد ته زرګونه ټنه بلاعوضه مالتې ولېږل شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ننګرهار کانال **۱۵۰۰۰** هکتاره ځمکه خړوبه کړې ده. مشهور فارمونه يې غازي آباد او د هډې هغه وو. په دې فارمونو کې پر کرنيزه ځمکه سربېره د مالټو، انارو، نارنجانو او ښونانو(زيتونو) ښه بڼونه وو.

د ښونانو فارمونه په **۱۳۴۴**ل. کې ولګول شول او په **۱۳۴۸**ل. کې د ښونانو فابريکو په توليد پيل وکړ. يوه فابريکه په ثمرخېلو او بله په هډه کې جوړه شوې وه.

په غازي آباد فارم کې روغتون، ښوونځي، سپلو او مالدارۍ موجود وو، چې سپلو به خپلو کسانو ته ډوډۍ رسوله. په فارم کې شاوخوا درې زرو کسانو کار کاوه او کله چې بشپړ شو؛ نو بيا ترې د کار قواوې لاړې او يوازې اجيران پکې پاتې وو، چې شاوخوا شپږ سوه کسان به وو.

غازي آباد فارم **۵۱۳** د شيدو غواګانې درلودې چې شيده به يې د فارم په فاميليو سربېره هډې فارم، جلال آباد ښار او د کابل د ګذرګاه د لبنياتو مديريت ته لېږل کېدل.

د ننګرهار تر کانال وروسته د نغلو بند هم د کار قواو جوړ کړى دى. په دغه وخت کې د کارو د قوا قوماندان خوازک خان زلمى و او انجينران يې روسان وو))

خوازک خان په **۱۳۵۴**ل. کې د فراه د والي په توګه مقرر شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوازک زلمی د ربښتینو او مدبرانه کارونو د ترسره کولو له امله په ډېرو نښانونو او مډالونو هم نازول شوی دی لکه(دریمه درجه نښان، د ورتیا مډال، د ستوري دویمه درجه نښان، د صداقت مډال، د ستوري لومړی درجه نښان، د خپلواکۍ نښان او د وطن نښان)

جنرال خوازک خان زلمی د **۱۳۸۶**ل. د جوزا په درېیمه د پنجشنبې په ورځ په ناروې هېواد کې د شاوخوا ۹۰ کالو په عمر ومړ، جنازه یې راوړل او د کابل په شهدای صالحین کې خاورو ته وسپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ خوازک خان زلمي له يوې لنډې دورې پرته نـور ټـول خـدمت د کار د قواو په لوړو پوستونو کې کړی دی؛ نو د هرې لـويې لارې په جوړولو او بشپړولو کې په يو ډول نه په يو ډول لاس لري.
- ✓ د خپلـې دنـدې پـر مهـال يـې د هېـواد د زيـاترو لويـو لارو پـه غځولو، ډمبرولو او پلونو جوړولو کې مستقيم يا نامسـتقيم لاس درلودلی دی.
- ✓ د هېواد د تر ټولو سـتر پـوځي هـوايي ډګـر (بګـرام) د جوړولـو مستقيمه څارنه يې کړې ده.
- ✓ د کورو جوړو په فابريکه کې يې د بې کوره هېوادوالو لپاره يـې د کورونو په برابرولو کې ډېر ستر کار کړی دی.

دين په هغه چا کې مه لټوئ چې اوږده ږيره او غټه پګړۍ لري، بلکې همدغه کس په دين کې ولټوئ او وګورئ چې کومې چارې او کړنې يې په دين برابرې دي.

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبدالوکیل

ډاکټــر عبــدالوکیل د سردار خــان زوی د ۱۳۰۲ل. کــال د وري پــه میاشت کې په کابل کې زیږېدلی دی؛ خو له آره د میـدان وردګـو د نـرخ ولسوالۍ د عمرخېلو کلي اوسېدونکی دی. لومړنۍ زده کړې یې د کابـل په استقلال غازي ښوونځي کې کړې دي. هغه مهال تر لومړي ټـولګي د مخه د ابجد په نامه ټولګی هم مروج و. عبدالوکیل خـان پنځـه کالـه پـه همدغه ښوونځي کې زده کړې وکړې او په۱۳۲۱ل. کې لـه غـازي لیسـې څخه فارغ شو. د هغه د فراغت پر مهال دویـم نړیـوال جنګ روان و؛ د لوېدیځې نړۍ بل هېواد ته د زده کړو لپاره د هغه امکانات نه برابرېدل؛ نو د پوهنې وزارت له خوا د دوه کسانو په ملګرتیا هند ته ولېـږل شـو. هلتـه یې په لایلپور(د اوسني پاکستان فیصل آباد، ځکه هغه مهـال لا پاکسـتان هېواد د نړۍ په نقشه کې نه و) پوهنتون کې د زراعت او ښوالۍ په برخـه کې لوړې زده کړې وکړې او د لسانس سند یې واخیست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۲۵**ل. کې هېواد ته تر راستنېدو وروسته په کابل کې د دارالمعلمین د استاد په توګه وګومارل شو او دوه کاله يې دغه دنده ترسره کړه.

په **۱۳۲۷**ل=**۱۹۴۸**م. کې لندن ته لاړ او هلته يې په بنوالۍ کې د ماسټرۍ او همدارنګه يې د امریکا له متحده ایالتونو څخه په کرنه کې د ډاکټرۍ ډیپلومونه تر لاسه کړل.

په **۱۳۳۱**ل=**۱۹۵۲**م. کې بېرته هېواد ته راستون شو. د هلمند د کرنې د مرستيال او رئيس په توګه يې دندې ترسره کړې. بيا د هلمند ناوې عمومي رئيس وټاکل شو. دولس نيم کاله په همدې دندې بوخت پاتې شو. بيا تر**۱۳۴۳**ل. پورې د هلمند والي و. تر واليتابه وروسته يو کال وزګار پاتې شو؛ خو په همدې وخت کې د معمول په څېر په خپله کرکيله او تجربو بوخت و. بيا په **۱۳۴۴**ل. کې د مشرانو جرګې انتخابي غړی وټاکل شو او پنځه کاله يې د غه دنده ترسره کړه. په جرګه کې د کمېسيون دننه د زراعت د برخې مسووليت هم ده ته ورتر غاړې و. تر وکالت وروسته يو څه وخت بيا وزګار پاتې شو.

د ډاکټر عبدالظاهر په کابينه کې د زراعت وزارت مشاور وټاکل شو. ورپسې د محمد موسی شفيق په کابينه کې د زراعت وزير وټاکل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبدالوکیل خان به تل د رسمي دندو تر څنګ د خپل مسلک په تجربو بوخت و، بزګران به يې د نويو او عصري بنوالۍ دودولو ته هڅول. د میدان وردګو په نرخ ولسوالۍ کې يې لومړی ځل په ۱۳۳۹ل. کې په خپله ځمکه کې د تجربو لپاره بڼ جوړ کړ.

د کرنې انجینر هارون هاند د ارواښاد ډاکټر عبدالوکیل د خدمتونو په اړه په لنډو ټکو کې وايي:

((ارواښاد ډاکټر وکیل ان د مهاجرت په دوره کې هم له ADA,COAR,VITA,AIA ټولنوسره د خپل مسلک په برخه کې د هېواد او هېوادوالو لپاره د ستاينې وړ خدمتونه کړي دي. خدای بخښلي د هېوادوالو لپاره خورا ډېرخدمتونه کړی دي. په کلیو او بانډوکې به يې له بزګرانوسره لیدل او هغوی به يې د کرنې له عصري سیستم څخه خبرول. هغوی ته به يې د کرنیزو حاصلاتو د زیاتوالي په اړه سلا مشورې ورکولې.

ارواښاد په لومړي وار له جاپان، امریکا، بېروت او منځنۍ آسیا څخه د منو، بادامو، انګورو، شفتالانو،ګېلاسو، ناکو او ځینونورو مېوو ډول ډول نیالګي راوړل او په هېوادکې يې مروج کړل. د هغه خدمت به د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد تاریخ او وګړي هیڅکله هم له یاده ونه باسي او تل بـه د هېـواد پـه تاریخ کې په زرینوکرښو خوندي وي))

ډاکټر عبدالوکیل به ویل چې د زراعـت پـه برخـه کـې د افغانسـتان ګانده ډېره روښانه ده، ځکه چې افغانستان د اوبو، هوا، موقعیت، ارتفـاع او مارکېټ له مخې د ښې ګاندې څښتن دی؛ خو دوه ځیزونه په دې لاره کې خنډ دي: بېوزلي او بېسوادي. هغه به ویـل چـې وسـایل او میـډیا د زراعت د نویو لارو چارو د ترویج لپاره ډېر مهم دي، په داسې حال کـې چې افغانان له دې دواړو محـروم دي. یـوه نـوې تجربـه چـې تـر بزګـره

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسېږي نږدې لس کاله وخت نیسي، حال دا چې په لسو کالو کې په نـوره نړۍ کې دغه تجربه بیا زړه شوې وي.

ارواښاد عبدالوکیل خان به ویل چې که د افغانستان اوسـنۍ تـر کـر لاندې ځمکه په سمه او مناسبه توګه وکرل شي، سمه سره او کود ورکړی شي؛ نو د هېواد اړتیا پوره کولای او ان صادرېدلای هم شي؛ نـو ویـلای شو چې د سمې کرنې په صورت کې موږ د غلې واردولو ته اړتیا نه لرو.

په حقیقت کې ډاکټر عبـدالوکیل خپـل ژونـد د هېـواد ښـېرازۍ او سمسورتیا ته وقف کـړی و. چاسـور او چـا سـپین؛ خـو ارواښـاد ډاکټـر عبدالوکیل په هېواد کې بې وینـې تویولـو شـین انقـلاب راوسـت. ده پـه هېواد کې د شنه انقلاب بوټي ولګـول او هېـواد یـې د شـنې طـلا زېرمـه وګرځاوه، هغه طلا چې هیڅکله یې بازار له کساد سره نه مخامخېږي او د تورې او ژېړې طلا له لارې لاس ته راغلې پانګه یې پښو ته لوېږي.

د افغانستان د علومو اکاډمۍ د کرنـې د انسـتیټیوټ مشـر څېړنپـوه ډاکتر سکندر حسیني وایي:

((ارواښاد وزیر ډاکتر عبدالوکیل په ډول ډول طریقـو او وسـایلو لـه نورو هېوادونو څخه اصلاح شوي پیوندونه، زخې او بوټي راوړي او دلته یې مروج کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه یو عملي سړی و، ډېر لیکل یې نه دي کړي؛ خو ډېرې تجربې او ډېر کار یې کړی دی. د منو بېلابېل ډولونه، آلوبالو، گېلاس، زدالو او نور افغاني تولنې ته د هغه سوغاتونه دي.

د مسلکي اشخاصو د غوښتنې پر بنسټ هغه خپل یادښتونه ورکړل او د کابل پوهنتون استاد "انورزي" له خوا ترتیب او چاپ شول.

د کرنې او په ځانگړي ډول د بڼوالۍ په برخه کې هیچا د هغه په اندازه کار نه دی کړی))

اروانباد به د بڼوالۍ پېچلي موضوعات په داسې لهجه او ښه خلکو ته وړاندې کول چې نالوستي بڼوال هم په ډېره اسانۍ پرې پوهېدای شول. د خلکو په ژبه او عام فهمه لهجه یې د نوې بڼوالۍ ښېگڼې، لارې چارې او گټور اړخونه څرگندول. په دې توگه یې بزگران او بڼوال د کرنې د کارپوهانو په توگه روزل او عملي ډگر ته یې وړاندې کول.

په کومو سیمو کې چې د ډاکټر عبدالوکیل د بڼوالۍ سیستم دود شوی، هلته چا د کوکنارو کر ته هڅه نه ده کړې. ملگرو ملتونو، امریکا او نورو لوېدیځو هېوادونو د کوکنارو د کر د مخنیوي په لاره کې څومره پانگه ولگوله؟ څه پایلې یې تر لاسه کړې؟څومره په خپلو هڅو کې بریالۍ شول؟ ټولو ته څرگنده ده، چې دغه بودجه په تکراري، کلیشه یي

(c) ketabton.com: The Digital Library

تبلیغاتو، ننداریزو غورځو پرځو او د کارګرو په ډالري معاشونو او لوکسو موټرو ولګېدله؛ خو ارواښاد ډاکټر عبدالوکیل پرته له دې چې له چا بودجه تر لاسه کړي، په یوازې ځان او پټه خوله د بڼوالۍ د نوي سیستم د دودولو له لارې د کوکنارو پر ضد مبارزه بریالۍ کړه.

ډاکټر صاحب په زهیرتیا او بوډاتابه کې هم کرار نه کښېناست، په نویو تجربو او بریاو پسې ستومانه و. د جهاد پر پېر هم ډاکټر عبدالوکیل د ګوند او ګوندبازۍ پر ځای د ولس اقتصادي پیاوړتیا ته ځیر و، ځکه یې د سیاست او سیاسي لوبو پر ځای د ولس خدمت ته اوږه ورکړه او زیاتره به د هېواد دننه په آزادو سیمو کې له بڼوالو سره په نویو تجربو بوخت و. ګڼ بزغلي یې وکرل او د هېواد په مرکزي سیمو کې یې تر ۵۰۰۰ زرو زیات بڼونه جوړ کړل. خلک یې وهڅول، له خپله جیبه یې انعامونه ورکړل او ستاینلیکونه یې ورواستول. چا چې به بڼ ښه روزلی و، هغوی یې په سوغاتونو یاد او ونازول. ارواښاد ډاکټر عبدالوکیل ځانګړې مؤسسه او "ان. جی. او" جوړه نه کړه، بلکې له نورو ادارو سره یې خپله پوهه، تجربه، پلان او پروګرام شریک کړ. ده دا خبره پخه او ثبوت کړه چې "خدمت هر ځای او له هرې لارې کېدای شي"

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې سره يې په نوي سيستم د سبو کر هم دود کړ. هغو سيمو چې ټرانسپورټي اسانتياوې لرلې، هغو زردالانو ته يې بښوال و هڅول چې تـازه مـارکيټونو تـه رسـېدای شي؛ خـو لـيرې پرتـو سـيمو چـې ټرانسـپورټي اسانتياوې يې هومره نـه درلـودې هلتـه يـې د بـل ډول زردالانـو د کرلـو سپارښتنه کوله، د هغو زردالانو چې د کښتې کېدو وړتيا يې لرله.

اروابناد د خپل خـدمت پـه مخـه کـې نـه سـيمه پېژندلـه، نـه قـوم، افغانستان يې کور او د دغه کور هره برخـه يـې د زړه کـتره وه. پـه همغـه وخت کې چې د ډاکټرانو په وينا مرگ ته يې د دوه اونيو واټن پاتې و، پـه ټليفون يې د هېواد د اوربښت معلومـات کـول، پـه کنـدهار کـې څـومره اورېدلی؟ په کابل او مزار کې څومره اورېـدلی؟ همدلتـه يـې د آرام سـاه واخيسته((اوس که خدای کول هېواد د وچکالۍ له منگولو ووت))

چې څوک به يې پوښتنې ته ورغلل، تر هر څه دمخـه يـې پـه هېـواد کې د هغو قوريو(بزغليو) او بڼونو حال اخيسـت، چـې ده يـې تېـر کـال سپارښتنه کړې وه. په همدغه حالت کې يې د اکبر مؤسسې په دفـتر کـې خپل هم مسلکان راټول کړل، په ډېر لوړ مورال او زغم يې پـر اړونـدو او اړينو موضوعاتو خبرې وکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبدالوکیل خان د **۱۳۷۹**ل. د لیندۍ په **۲۳** مه په پېښور کې د وینې د سرطان ناروغۍ له امله د خپل سپېڅلي روح امانت د خپل څښتن حضور ته وړاندې کړ. جسد یې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ عمرخېلو کلي ته ولېږدول او هلته په خپله پلرنۍ هدیره کې خاورو ته وسپارل شو؛ خو:

نــه مــري هغــه چـــې ژونـــدی یـــې وي یادګـــار
ډېـــر ژونـــدي مـــړه دي او ډېـــر مـــړي ژونـــدي دي
مـــړ وي هېـــر، ژونـــدي پـــه یـــاد وي د روزګـــار
هـــر افغـــان تـــه "الفـــت" دومـــره پوهـــه غـــواړي
چـــې د مـــرګ او ژونـــد تشـــخیص تـــه ده پـــه کـــار

د هلمند ناوې د رئیس، د هلمند د والي، د مشرانو جرګې د غړي، د زراعت وزارت د مشاور او د زراعت د وزیر په توګه یې درانه او د قدر وړ خدمتونه ترسره کړې دي.

د نرخ لېسې ته هغه خپله ځمکه هم ورکړې وه او اوس دغه لېسه رسماً د همده نامه ته منسوبه ده.

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د هېواد د زراعت په تاریخ کې د ارواښاد عبدالوکیل خان غونډې ښه او ډېر خدمتونه بل هیڅ کس نه دي تر سره کړي.
- ✓ په ځانګړي ډول د ښوالۍ په ډګر کې د هغه خدمتونه د هېواد د زراعت په تاریخ کې بې ساري دي.
- ✓ ملي شخص و، له قومپالنې، ژبپالنې او ګوندپالنې بېزار و.
- ✓ داسې شخص و، چې په دولت کې له لوړو دندو او په مسلک کې له تخصص سره يې هم له ولس سره غوټه اخيستې وه؛ نو تل به د خلکو په څنګ کې و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالقیوم وردگ

پوهاند عبدالقیوم وردگ پر ۱۳۰۲ل. کال د میدان وردگو ولایت د سیدآباد ولسوالۍ د سپین ورسک په کلي کې زېږېدلی دی. لومړنۍ او منځنۍ زده کړې یې په حربي ښوونځي کې تر سره کړې دي، چې هغه وخت د احضاریې په نامه یادېده. ثانوي زده کړې یې د کابل په عالي دارالمعلیمین کې تر سره کړې دي. د لسانس او ماسترۍ دورې د بشپړولو لپاره په ۱۳۲۷ل. کال د امریکې متحده ایالتونو ته لاړ او هلته یې په ۱۳۳۴ل. د "جورج ټاون پوهنتون" د فزیک په څانګه کې زده کړې بشپړې کړې.

د دویم ځل لپاره د هستوي انجینرۍ په برخه کې د امریکې متحده ایالتونو ته لاړ او د پنځلسو میاشتو په موده کې یې د الونای ایالت د اتومي پروګرام په چوکاټ کې زده کړې وکړې. همدا وخت د (د ټیټا نیوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خطي سپکټرم) په کشف بریالی شو، هغه نوي خطونـه چـې د لمـر لـه وړانګو نه راځي. په دې اړه یې یو شمېر مقالې هم ولیکلې. په پیل کې یو عسکري منصبدار و کله، چې د امریکې له متحده ایالتونو راستون شو، د ملي دفاع په وزارت کې د جګتورن پـه دنـده وګـمارل شـو. وروسـته پـه **۱۳۳۸**ل. کال پوهنې وزارت ته راتبدیل شو. د دې وزارت په چوکاټ کـې د کابل پوهنتون د ساینس په پوهنځي کې استاد شو.

په **۱۳۴۱-۱۳۴۱**ل. کلونو کې یې دوه ځله د ذروي انـرژۍ پـه نړیـوال کنفرانس کې هم ګډون وکړ او همدا وخت یې د کابل پوهنتـون د علمـي شورا غړیتوب هم ترلاسه کړ.

په **۱۳۵۰**ل. کال د کابل پوهنتون د ساینس د پوهنځي رئیس وټاکـل شـو. پـه **۱۳۵۲**ل. کـال د زمـري پـه لسـمه نېټـه د محمـد داؤد خـان د جمهوریت په لومړنۍ کابینه کـې د کـانونو او صـنایعو د وزیـر پـه توګـه وټاکل شو.

د همدې کال په لینډۍ کـې د جمهـوري ریاسـت د لازم ګڼـې لـه مخې د پوهنې وزیر شو.

په **۱۳۵۵**ل.کـال کـې یـې د افغانسـتان د اساسي قـانون د تسـوید د کمېټې عضویت هم تر لاسه کړ. په **۱۳۵۶**ل. د سرحداتو د وزیر پـه توګـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وگومارل شو. په همدې کال یې د سردار محمد داؤد خان د "ملي غورځنګ" ګوند د مرکزي کمېټې غړیتوب هم تر لاسه کړ.

د افغانستان نومیالی علمي او سیاسي څېره ډاکټر انورالحق "احدي" د پوهاند عبدالقیوم په اړه وایي:

((کله چې ډاکټر عبدالقیوم په حکومت کې و، زه په مکتب کې وم. چې واشنګټن ته لاړم نو هلته به مو کله د یوه ملګري په کور، یا په یوه هوټل او بل ځای کې سره لیدل. هغه یو فوق العاده ملګری او دوست انسان و. زما په عقیده هغه د شرافت یوه ټوټه وه. هغه د افغانستان معارف په کمیت کې زښت زیات تغییر راوست او په سلو کې ۴۰۰ یې ښوونځي زیات کړل. متوسطې یې لیسې او ابتدایي مکاتب یې متوسطې کړې. هغه به ویل چې ((جوړ به یې موږ کړو او چلوي به یې خدای))

هغه عالم سړی و، پر مسلک او خپلو ژبو سربېره یې انګرېزي ژبه ډېره ښه زده وه، ان تر یوه ادیب هم قوي. هغه احسان منونکی او انسان پالونکي سړی و، یوه ورځ یې ماته وویل، چې زه ستا له خسر "پیر صاحب" څخه ډېر ممنون او د هغه د احسان پوروړی یم، زما د راتګ په لګښت کې یې راسره مرسته کړې ده، که نه ما لګښت نه شو برابرولای. امین سړی و، پر خپله حلاله روزي یې قناعت درلود))

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ عالم، امین، کارپوه او زیارکښ وزیر و.
- ✓ په ځانګړي ډول د پوهنې وزارت کمیت ته یې ستر کار کـړی دی او ښوونځي یې څلور برابره زیات کړي دي.
- ✓ مؤدب، ملګری او شریف انسان و، احسان یې نـه هېـراوه او تـل یې په حلاله شتمنۍ ګوزاره کوله.
- ✓ هېواد او هېوادوال پرې ډېر ګران وو.

دا مسلماني نهٔ ده، چې د خلکو د غولولو لپاره زیره اوږده کړې، پټکی ورو هې او د تسپو امیل پهٔ لاس کې واخلې، بلکې رښتینې مسلماني دا ده چې د زړهٔ کعبهٔ لهٔ بوتانو پاکهٔ او د مینې، خلوص او ژمنتیا ګلان پکې وکرې.

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

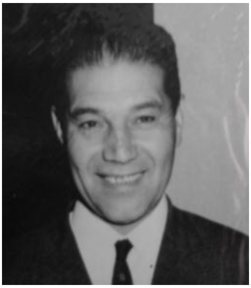

غلام صدیق محبي

اروانښاد پوهاند ډاکټرغلام صـدیق محبـي پـه ۱۳۱۱ل. کـې د غـزني ولایت د اندړو ولسوالۍ د صاحب خان کلي په یوه روښاندې کورنۍ کـې نړۍ ته سترګې غړولـې دي. پـه پلرنـۍ سـیمه کـې تـر لومړیـو زده کـړو وروسته د دولت د پرېکړې پر بنسټ کابل ته راوستل او په۱۳۲۴ل. کې په ښوونځی کې شامل شـو. پـه ۱۳۲۹ل. کـې لـه دولسـم ټـولګي فـارغ او وروسته د کابل پوهنتون په ساینس پوهنځي کې شـامل شـو. محبـي پـه ۱۳۳۳ل. له نوموړي پوهنځي فارغ او په نجات لیسه کـې د ښـوونکي پـه توګه مقرر شو. تر ۱۳۳۶ل. پورې یې د پوهنې وزارت په چوکاټ کې کـار وکړ.

د ۱۳۳۶ل. کال په وروي کې د هغه وخت شوروي اتحاد تـه د لـوړو زده کړو لپاره ولېږل شو. په بریالیتوب سره یې دغـه دوره تېـره کـړه او پـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۴۲ل. کې یې د مسکو له دولتي پوهنتون څخه د ساده زرو په برخه کې د ماسټرۍ(Ms.D) او ډاکټرۍ(Ph.D) ډیپلومونه ترلاسه کړل.

هېواد ته تر راستنېدو وروسته د همدغه کال له سلواغې څخه د کابل پوهنتون د ساینس پوهنځي استاد مقرر شو. د **۱۳۴۵**ل. کال په لیندۍ کې د کابل پولیتخنیک پوهنتون استاد او بیا د عمومي تدریسي مدیر په توګه مقرر شو. په **۱۳۴۷**ل. کې د دې پوهنتون د علمي مرستیال په توګه او په **۱۳۵۰**ل. کې د پولتخنیک پوهنتون د منتخب رئیس په توګه وټاکل شو. په **۱۳۵۱**ل. کې د کابل پوهنتون د اداري مرستیال په توګه او د **۱۳۵۳**ل. کال په کب کې د کابل پوهنتون د رئیس په توګه مقرر شو.

د ښې ورتیا، پوهې او کفایت په ښودلو سره د **۱۳۵۵**ل. په کب کې د شهید محمد داؤد خان په کابینه کې د لوړو زده کړو د لومړني وزیر په توګه مقرر شو، چې د **۱۳۵۷**ل. کال تر غوایي پورې یې په ښه ډول دغه دنده ترسره کړه.

په **۱۳۵۸**ل. کې یوځل بیا د کابل پولیتخنیک استاد شو، چې د ژوند تر پای پورې یې دې سپېڅلې دندې ته دوام ورکړ. ارواښاد محبي د خپل علمي ژوندانه په اوږدو کې د هېواد د بچیانو په روزنه کې له هیڅ ډول هلوځلو ډډه نه ده کړې. یو تجربه کار استاد و، چې له ډېرو علمي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اداري تجربو سره يې په اکاډميک بهير کې خپلې دندې په صداقت ترسره کړې.

په پيل کې د فزيک په ډيپارټمنټ کې د عمومي فزيک مضمون د بهرنيو او کورنيو استادانو له خوا تدريسېده. ډاکټر عبدالعظيم ضيايي د پوهاند په رتبه او ډاکټر غلام صديق محبي د پوهنوال په رتبه لومړني کورني استادان وو، چې په دې ډيپارټمنټ کې يې د فزيک په تدريس پيل وکړ.

پوهاند غلام صديق محبي په اتومي فزيک کې لومړنی افغان متخصص و.

مرحوم پوهاند محبي په علمي چارو کې پر خدمت سربېره د اتومي انرژۍ د ملي کمېسيون غړی، د لوړو زده کړو د قانون د تدوين د کمېسيون غړی، د اليکترومېخانيک پوهنځي د علمي شورا غړی او د فزيک ډيپارټمنټ آمر، د لوړو زده کړو د عالي شورا غړی، د کرېډټ سيستم غړی او د ژباړې اداري د بورډ غړی هم پاتې شوی دی.

پوهاند غلام صديق محبي د افغانستان د لوړو او مسلکي زده کړو لومړنی وزير و، چې د جمهوريت پر مهال د شهيد محمد داؤد خان د دې فرمان په اساس مقرر شو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

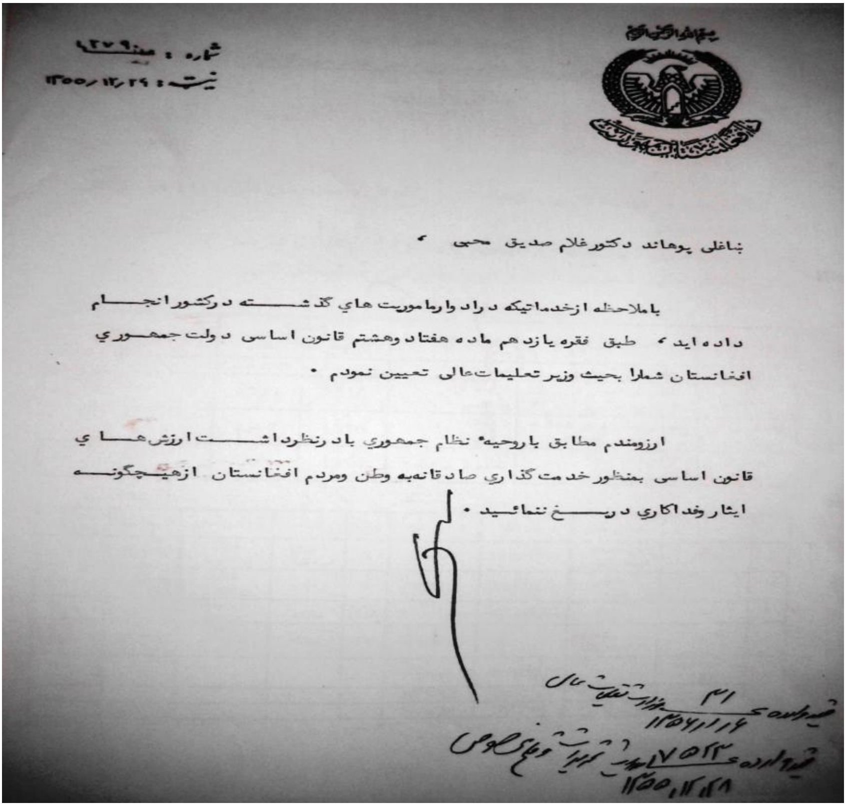

شماره: ۱۲۷۹

تاریخ: ۱۳۵۵/۱۲/۲۹

ښاغلی پوهاند دکتورغلام صدیق محبی،

باملاحظه ازخدماتیکه دراد وارماموریت هاي گذشته درکشورانجام داده اید، طبق فقره یازدهم ماده هفتاد وهشتم قانون اساس دولت جمهوري افغانستان شمارا بحیث وزیرتعلیمات عالی تعیین نمودم.

ارزومندم مطابق باروحیه نظام جمهوري باد رنظرداشت ارزش هاي قانون اساسی بمنظورخدمت گذاري صادقانه به وطن ومردم افغانستان ازهیچگونه ایثاروفداکاري دریغ ننمائید.

پوهاند محبي يو عالم، متدين، پاک نفس، ربښتيني، هېوادپال، ولسپال او زيارگالونکی شخص و. په ټولو دولتي دندو کې يې چارې خورا ښې ترسره کړې، چې د راتلونکو نسلونو د وياړ او الهام لاملېداى شي. د ولس او ملت مال خوړل د هغه ضمير په هيڅ ډول نه شول منلاى، ځکه خو يې خپل ټول حسابونه پاکول او چاڼول:

(c) ketabton.com: The Digital Library

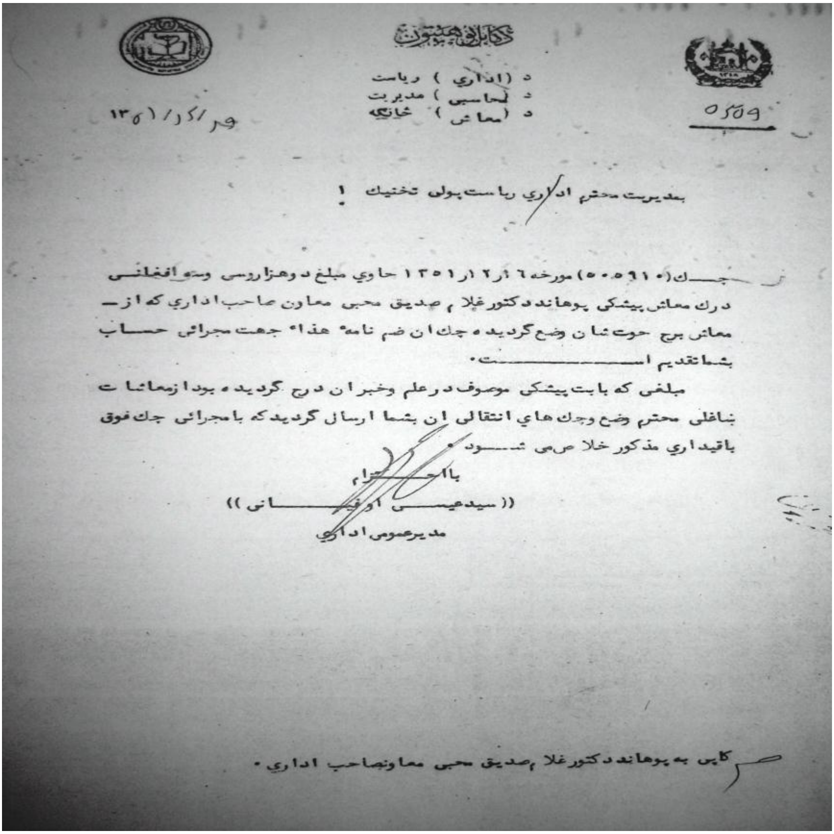

د کابل پوهنتون

د (اداري) رياست
د (محاسبي) مديريت
د (معاش) څانګه

۵۵۵۹

۱۳۵۱/۱۲/۱۶

بمديريت محترم اداري رياست پولي تخنيک!

چک (۵۰۰۵۹۱۰) مورخه ۶/۱۲/۱۳۵۱ حاوي مبلغ دوهزاروسي وسه افغاني درک معاش پيشکي پوهاند دکتور غلام صديق محبي معاون صاحب اداري که از معاش برج حوت شان وضع گرديده چک ان ضم نامه هذا جهت مجرائي حساب بشما تقديم است.

مبلغي که بابت پيشکي موصوف در علم وخبر ان درج گرديده بود از معاشات بناغلي محترم وضع وچک هاي انتقالي ان بشما ارسال گرديد که بامجرائي چک فوق باقيداري مذکور خلاص مي شود.

بالاحترام

((سيد عيسى اوفغاني))

مدير عمومي اداري

کاپي به پوهاند دکتور غلام صديق محبي معاون صاحب اداري.

که پورتني مکتوب ته ځیر شو، نو پوهېږو چې رښتیا هم په دې هېواد کې متدین، سپېڅلي او له الله ویرېدونکي چارواکي تېر شوي دي.

لاندینی مکتوب د هغه د پاک نفسۍ، دیانت او عالي شخصیت یـوه بلـه غوره بېلګه ده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

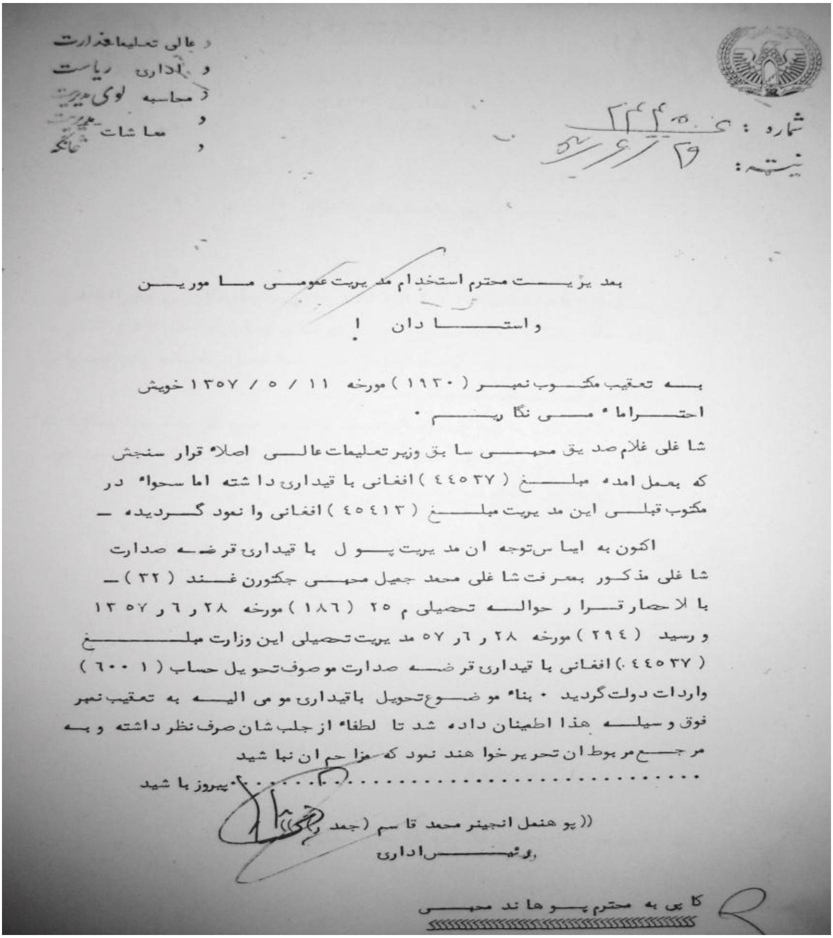

د عالي تعليماتو وزارت
د اداري رياست
د محاسبه لوی مديريت
د معاشات مديريت

شماره: ۲۲۴۰
نیټه: ۲۶/۶/۵۷

بعد يزيـــت محترم استخدام مد يريت عمومـــى مـــا موريـــن
واستـــا دان !

بـــه تعقيب مكتـــوب نمبـــر (۱۹۳۰) مورخه ۱۱ / ۵ / ۱۳۵۷ خويش
احتـــراما مـــى نگا ريـــم .

شاغلی غلام صديق محبـــى سابق وزير تعليمات عالـــى اصلاً قرار سنجش
كه بعمل امده مبلـــغ (۴۴۵۳۷) افغانى با قيدارى داشته اما سهواً در
مكتوب قبلـــى اين مديريت مبلـــغ (۴۵۴۱۳) افغانى وانمود گـــرديده –

اكنون به ايما س توجه ان مديريت پـــول با قيدارى قرضـــه صدارت
شاغلى مذكـــور بمعرفت شاغلى محمد جميل محبـــى جكتورن غـــند (۳۲) –
با لاحصار قـــرار حوالـــه تحصيلى م ۲۵ (۱۸۶) مورخه ۲۸ ر ۶ ر ۱۳۵۷
و رسيد (۲۹۴) مورخه ۲۸ ر ۶ ر ۵۷ مديريت تحصيلى اين وزارت مبلـــغ
(۴۴۵۳۷) افغانى با قيدارى قرضـــه صدارت موصوف تحويل حساب (۱ ۶۰۰)
واردات دولت گرديد . بناءً موضـــوع تحويل باقيدارى مومى اليـــه به تعقيب نمبر
فوق وسيلـــه هذا اطمينان داده شد تا لطفاً از جلب شان صرف نظر داشته و بـــه
مرجـــع مربوطه ان تحرير خواهند نمود كه مزاحم ان نبا شيد
.... پيروز با شيد

((پوهنمل انجينر محمد قاسم (جمد رحمى)))
رئيـــس ادارى

كاپى به محترم پـــوهاند محبـــى

اروابناد پوهاند محبي د هېواد دننه هم د خپلو ښو خدمتونو له امله ډېر مډالونه او ستاينليکونه اخيستي دي. د کابل پوليتخنيک پوهنتون د

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلوېښتمې کليزې په وياړ د سيدجمال الدين افغان مډال او همدارنګـه د صداقت مډال په ترلاسه کولو بريالى شوى دى.

پر دې سربېره اروانباد محبي په علي آباد روغتون کې د ٦٠ کوبالټ په جوړولو کې هم ځرګنده ونډه درلوده. پـه **۱۳۸۷**ل. کـې د افغانسـتان د اتومي انرژۍ د کمېسيون د وړانديز پر بنسټ نوموړى د دغه کمېسـيون د غړي او د افغانستان د اسـلامي جمهـوري دولـت د رياسـت پـه حکـم د اتومي زبالو د څېړنې لپاره د باصلاحيته پلاوي د رئيس په توګه مقرر شو.

پوهاند محبي د خپل علمي ژوندانـه پـه اوږدو کـې بهرنيـو هېوادونـو تـه کاري، علمي او شخصي سفرونه درلودل، چې هلتـه يـې د خپـل هېـواد استازګرنه په پوره وياړ او سرلوړۍ سره کړې ده. ځينې سفرونه يې دا وو: په **۱۳۴۵**ل. کې د چين ولسي جمهوريت ته د فزيک پـه نړيـوال کنفـرانس کې د ګډون لپاره.

د **۱۳۵۴**ل.کال د زمري په شلمه د امريکا متحده ايالتونو ته رسـمي سـفر، چې د پوهنې په برخه کې د سترو برياو له املـه يـې د نبراسـکا پوهنتـون افتخاري ډاکټري هم واخيسته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

THE UNIVERSITY OF NEBRASKA AT OMAHA ADMINISTRATION BUILDING

په **۱۳۵۵**ل. کې د ایران اسلامي جمهوریت ته رسمي سفر.

د ۱۳۵۶ل. کال د کب په دولسمه سعودي عربستان ته رسمي سفر.

د ۱۳۸۳ل. کال په کب کې هندوستان ته د درملنې لپاره.

ارواښاد محبي د پوهنتون په سویه د فزیک څو درسي کتابونه هم تألیف کړي او شاوخوا(**۳۰**) علمي- څېړنیز کتابونه یې کښلي دي، چې په کورنیو او بهرنیو معتبرو مجلو کې چاپ شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اروانښاد محبي د مسکو په دولتي پوهنتون کې د"میو میزونها درعمق چهل متر معادل آب" علمي څېړنیزه رساله هم کښلې، چې د مسکو پر پوهنتون سربېره د ارزونې لپاره د جاپان هېواد د توکیو او کولمبیا پوهنتونونو ته هم لیږل شوې، یوازې دا نه چې تایید شوې بلکې جایزه یې هم اخیستې ده.

پوهاند محبي دا آثار هم خپلې تولنې ته د فزیک او ریاضي په برخه کې په میراث پرېښي دي:

ساده ذره څه شی ده؟ الکترون، د یوولسم ټولګي هندسه، مېخانیک فزیک، مالیکولي فزیک او ترمو ډینامیک، الکترو ستاتیک او ثابت جریان، مېخانیک، د اوبو له**۴۰** مترو سره په معادل ژوروالي کې د میو مترونو د ثبت دستګاه، د مېخانیک او مالیکولي فزیک د پوښتنو د حل طریقه، د برق او مقناطیس د پوښتنو د حل طریقه، د موجي نور کتابګوټی، په مکعب مستطیلي شکله حجرو کې د امپولي شکل، د ډېرو انرژي لرونکو میترونو څېړنه د کیهاني ذرو په پراخ باران کې، مبادی فزیک ستاتیک(برای دوۀ آماده گی) د غیر مطلق توردو جسمونو د تشعشع قدرت، فزیک دورۀمقدماتی، اساسات فزیک نظری، **هندسۀ** تحلیلی او نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېواد د لوړو زده کړو رښتيني خدمتگار پوهاند ډاکټر غلام صديق محبي د **۱۳۸۸**ل. کال د چنگاښ په **۲۲**مه نېټه غرمه مهال **۱۲** بجې له دې فاني نړۍ د تل لپاره سترگې پټې کړې، چې د علم او معرفت مينه وال يې ټول خواشيني کړل. د پوهاند غلام صديق محبي په مړينه د جمهور رئيس په گډون د هېواد لوړ پوړو چارواکو او ټولو تحصيلي مؤسساتو خپله ژوره خواشيني څرگنده کړه.

د پوهاند محبي په اړه د جمهور رئيس د خواشينۍ پيغام په دې ډول و:

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د جمهور رئيس حامد کرزي د

خواشينۍ او ډاډگيرنې پيغام

په ژورې خواشينۍ سره خبر شوم چې د افغانستان يو لوی عالم او د کابل پوليتخنيک پوهنتون سابقه دار استاد پوهاند دوکتور غلام صديق محبي د ورپېښې ناروغۍ له امله په حق رسېدلی دی.

انا لله و انا اليه راجعون

ارواښاد پوهاند دوکتور غلام صديق محبي د هېواد له سترو علماوو او تکړه استادانو څخه و، کلونه کلونه يې د هېواد ځوان نسل وروزه، څه موده د کابل پوليتخنيک او کابل پوهنتون رئيس او د سردار محمد داؤد د جمهوريت په زمانه کې د لوړو زده کړو لومړی وزير و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوړو زده کړووزارت له تأسیس سره سم د دغه وزارت لومړنی وزیر شو او د ژوند تر وروستیو اونیو پورې یې له تدریسه لاس ونه کېښ، د عـالي تحصیلاتو د عالي شورا غړی و او خپل وظـایف یـې پـه صـداقت سرتـه رسول. د ده مړینه یوه علمي ضایعه ده.

د خپلــې خواشــینۍ او ډاډګیرنــې مراتــب د دوی کــورنۍ، دوســتانو، شاګردانو او د هېواد د لوړو زده کړو وزارت منسوبینو تـه وړانـدې کـوم. الله تعالی دې دی وبخښي او کورنۍ ته دې یې جمیـل صـبر پـه نصـیب شي.

حامد کرزی د افغانستان د اسلامي جمهوریت جمهور رئیس

*** *** ***

د هېواد ټول منـور او روښانـدی پـوړ د پوهانـد ډاکتـر غـلام صـدیق "محبي" رښتیني خدمتونه مني، درناوی یې کوي او هغه ته د الله له دربـاره مغفرتونه او اجرونه غواړي، یوازې همدا یوه بېلګه یې ولولئ:

کل نفس ذائقة الموت!

(c) ketabton.com: The Digital Library

درگذشت دانشمند محترم عالم فاضل دوکتور استاد الحاج محبی صاحب را به تمام نزدیکان شان تسلیت عرض میدارم و برای شان از دربار ایزد متعال صبر جمیل آرزومندم.

محترم پوهاند دکتور محبی صاحب شخصیتی بود سزوار دوست داشتن و احترام کردن، مردی فاضل و خردمند و بزرگ و در عین حال شکسته نفس، اصول گرا اما انعطاف پذیر، بزرگ مردی چون او در تاریخ تحصیلات عالی افغانستان کم نظیر است. کوشش های مثمر او در طول عمر پر بارش برای انسان این سرزمین نعمتی بود قابل قدر و قابل یادآوری، مردی بود که همکار در کار و امور تعمیل و تدریس، یدی بود مطمئن و پر صلابت.

برزگمرد بود چون صخره، اما جوهری انسانیت فرادست انسانی در وجود او مزج شده بود.

یادش جاویدانه باد و روحش شاد.

ډیپلوم انجینر محمدجمعه کاظمی رئیس پوهنځی الکترومیخانیک

*** *** ***

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ له اوه کلنۍ وروسته يې ټول وخت په زده کړه او ورزده کړه کې تېر شوی دی.
- ✓ د هېواد د لوړو زده کړو لومړنی وزير و او لکه چې په کار وه هغسې يې د دغه وزارت چارې ښې سمبال کړې.
- ✓ د زده کړو امانت يې په خورا ديانت سره افغان ولس ته رسولی دی.
- ✓ د ديانت او سپېڅلتيا غوره سمبول و.
- ✓ امين استاد، مرستيال، رئيس او وزير و.
- ✓ د فزيک په برخه کې هېواد ته تر ټولو زيات خدمت کړی دی.
- ✓ په اتومي فزيک کې لومړنی افغان متخصص و.

مسلماني يوازې لمونځ او د تسپو تېرول نهٔ دي، سترګې وغړوئ او د مسلمانۍ پهٔ معنی ځانونهٔ پوه کړئ.

*** *** ***

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرحمن پژواک

عبدالرحمن پژواک د قاضي عبدالله خان زوی د ننګرهـار د سره رود ولسوالۍ د باغوانيو کلي اوسېدونکی دی. پـه۱۲۹۸ل= ۱۳۳۴س=۱۹۱۹م. کې په غزني ښار کې (پلار يې هلته قاضي و) زېږېدلی دی.

پژواک لومړنۍ زده کړه له خپل پـلار څخـه پيـل او بيـا د سره رود د بالاباغ د "مطلع دانش" په نامه لومړني ښوونځي کـې شـامل شـو. اول او دويم ټـولګی يـې هلتـه او درېـيم ټـولګی يـې د خوګيـاڼيو د "کـږې" پـه ښوونځي کې ولوست، ځکه چې پلار يې هلته قاضي مقرر شوی و. کله چې يې پلار پـه کابـل کـې مقـرر شـو، نـو دی د کابـل ښـار د انـداربيو ښوونځي د څلورم ټولګي شاګرد شو. لومړنۍ دوره يې دلته بشپړه کـړه او بيا د حبيبيې عالي ښوونځي ته لاړ. تـر فراغـت وروسـته پـه خصـوصي توګه د ديني او ادبي علومو او متونو په لوستو بوخت شو. ديني علوم يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

له خپل پلار او دري ادبيات يې له صوفي عبدالحق بېتاب څخه ولوستل. بيا د طب په پوهنځي کې شامل کړی شو. له دې مسلک سره يې مينه نـه درلوده؛ نو تر دوو کلو وروسته يې ځان ترې وويست. بيا يـې د دوو کلـو لپاره د انګلستان د(ايدن بورګ EDIN BURG) پوهنتون د نړيوالـو اړيکـو او ژورناليزم په څانګه کې زده کړې سرته ورسولې.

تر زده کړو وروسته د کابل ادبي انجمن غړی او د تـاريخ څـانګې د انګريزي ژباړن په توګه مقرر شو. د پښـتو ټـولنې لـه تأسـيس سره سـم د هغې ټولنې مسلکي غړی شو. په دې وختونو کـې يـې خپلـې ليکنـې او ژبـاړې د "ارمـانجن"پـه تخلـص خپرولـې، وروسـته بيـا د صـدارعظم محمد هاشم خان په سپارښتنه له دې تخلـص تېـر شـو او "پـژواک" يـې غوره کړ.

پژواک په ۱۳۱۸ل=۱۹۳۹م. کال کې د "اصـلاح" د دولتـي ورځپـاڼې مسوول مدير شو. څو مياشتې وروسته د باختر اژانـس د لـوی مـديريت چارې هم ورسپارل شوې. په ۱۳۲۰ل= ۱۹۳۹م. کال کې د پښـتو ټـولنې مشر مقرر شو. تر دوو کلونو او څو مياشـتو وروسـته بيـا د مطبوعـاتو د مستقل رياست په نورو پستونو کې مقرر او دوه نيم کاله يې هلته خـدمت وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۲۵**ل= **۱۹۴۸**م. کال په لندن کې د افغاني سفارت د دویم سکرتر او مطبوعاتي آتشه په توگه مقرر شو. څه موده وروسته د کار او کارگر د بین المللي مؤسسې کارمند شو او بیا کابل ته راغی.

په **۱۳۲۹**ل= **۱۹۵۰**م. کال په لندن کې د افغاني سفارت فرهنگي آتشه مقرر شو. په **۱۳۳۲**ل=**۱۹۵۳**م. کال کې بېرته هېواد ته راغی او د بهرنیو چارو وزارت د درېیمې سیاسي څانگې لوی مدیر او د ملگرو ملتونو د څانگې د آمر په توگه وگومارل شو.

په **۱۳۳۴**ل=**۱۹۵۵**م. کال کې د سیاسي چارو لوی مدیر او په **۱۳۳۷**ل =**۱۹۵۸**م. کال کې د ملگرو ملتونو په مؤسسه کې د افغانستان لوی سفیر او دایمي استازی مقرر شو. څوارلس کاله یې دې وظیفې ته دوام ورکړ. په دې دوران کې یې په باندونگ او بلگراد کې د ناپېیلو هېوادونو په کنفرانسونو کې د افغاني پلاوې مشرتوب پر غاړه درلود.

په **۱۳۴۶**ل= **۱۹۶۷**م. کال کې د ملگرو ملتو د عمومي اسامبلې د امنیت شورا د یوویشتمې غونډې رئیس هم وټاکل شو. د عمومي اسامبلې د هغې غونډې رئیس هم ټاکل شوی و، چې د نامیبیا په اړه جوړه شوې وه. نوموړي د بشر د حقوقو د کمېسیون او د ملگرو ملتونو د ځینو نورو کمېسیونونو ریاستونه هم کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پژواک په ملګرو ملتونو کې هم خپل هېواد ته ځینې ویاړونه ورپه برخه کړي دي. د ساري په ډول کله چې ملګري ملتونه د شلمې پېړۍ په شپږمه لسیزه کې له مالي او سیاسي کړکېچ سره مخامخ شول، د اروابناد پژواک طرحې نوموړی سازمان له دغه کړکېچه خلاص کړ، چې تر اوسه دغه طرحه د پژواک د فورمول په نامه یادېږي.

په**۱۳۵۱**ل= **۱۹۷۲**م. کال په بن، په**۱۳۵۵**ل=**۱۹۷۶**م. کال په ډهلي او بیا په**۱۳۵۵**ل=**۱۹۷۶**م. کال په لندن کې د افغانستان د لوی سفیر په توګه مقرر شوی دی.

په**۱۳۵۷**ل= **۱۹۷۸**م. کال کې پژواک په لندن کې و، چې په کابل کې رژیم بدل شو. هغه له دې نوي رژیم سره د عقیدې او نظریې له مخه سخت مخالف و؛ نو د سفارت له دندې یې استعفا ورکړه او کابل ته راغی. د رژیم له خوا په خپل کور کې نظر بند و، مګر له خپلو څو کسو همنظرو کسانو سره یې د بشر د حقوقو یو پټ سازمان جوړ کړ.

په**۱۳۶۱**ل= **۱۹۸۲**م. کال کې د علاج لپاره هند ته لاړ او له ملګرو ملتونو څخه یې سیاسي پناه وغوښته. بیا پېښور ته لاړ او څو میاشتې یې هلته تېرې کړې؛ خو د غلام ضمیر ښتنانو هلته د خپلواک ضمیر ښتنان نه شول زغملای؛ نو اروابناد پژواک ته یې په څو ساعتو کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وتلو امر وکړ. هغه مهال يې د خپلې خاورې او ويارونو په اړه داسې سوې کړيکې وکړې:

بيـا بـه نـه شـم مهـاجر پـه دې وطـن کـې
کـه پخپلـه دوی محتـاج د انصـار نـه شي
پـه رحـمان او پـه خوشـحال مـې سـلام وايـه
بيـا گـذر بـه زمـا د دوی پـه مـزار نـه شي
د مومنـد او د خټـک د غـږ پـژواک يـم
خـو فغـان مـې جـگ د دوی لـه کوهسـار نـه شي

له پېښوره واشنگټن ته لاړ؛ خو څه موده وروسته بېرته پېښور ته راغی او د ژوند تر پای پورې په حيات آباد کې مېشت و.

پژواک عالم، اديب، خوږ ژبی شاعر، تکړه نثرليکونکی، ادبي ژباړن، لايق ژورناليست او ماهر ډيپلومات و. په پښتو او فارسي يې نظم او نثر ليکه، په انگريزي يې سمه او روانه ليکنه او وينا کوله او په عربي ژبه پوهېده. دا آثار يې تر اوسه چاپ شوي دي:

تعاملات حقوقيه و جزائيهٔ ملی، کلمه داره روپی، افسانه های مردم، گلهای انديشه، گزيدهٔ اشعار عبدالرحمن پژواک، حديث خون، ميهن من، باغبان، پيشوا، آريانا، لرغونی افغانستان، پښتونستان، د پښتونستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ، د پښتونستان مسأله او... وروستنۍ پنځه رسالې په انګريـزي ژبـه ليکل شوې او په لندن کې چاپ شوې دي.

پژواک پـه۱۳۷۴ل. د جـوزا پـه ۱۸مـه= د۱۴۱۶س. د محـرم پـه ۱۰، د ۱۹۹۵م. کال د جون په ۸ مه د پېښور په حيات آباد کې له دې فاني نـړۍ سترګې پټې کړې او په سبا يې د باغوانيو په هديره کې خاورو ته وسپارل شو.

دا هم د پژواک د يوه شعر مطلع او د پای دوه بيتونه:

هـم هغسـې چـې خنـدا کـې هـنر نشـته
پـه ژړا کـې هـم لـه سره اثـر نشـته
دا خبر به څـوک زمـا نـه يـار تـه وېسـي
چې بېلتون کې مـې لـه ځانـه خبر نشته
زه پژواک يم په پېچومـو کـې لـوی شـوی
دا چې چوپ يـم دلتـه غـر او کمـر نشـته

کله ژر ژر کعتبه لمونځونه دي وکړل د ځان فکر در سره دی،
که دې يو بېوزله ته يو جام يخې اوبه ورکړې د بل فکر
در سره دی، ځان غوښتل او بل غوښتل جلا فلسفې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ پژواک د افغانستان په بهرني سياست کې يوه بې سارې ځلانده او نوميالۍ څېره وه، د افغانانو له منځه په لومړي ځل ده په ملګرو ملتونو کې لوړه څوکۍ تر لاسه کړې ده.
- ✓ څوارلس کاله يې په ملګرو ملتونو کې د افغانستان ښه استازولي کړې ده.
- ✓ يوازينی افغان دی چې د ملګرو ملتونو سرمنشي پاتې شوی دی.
- ✓ د خپل برخليک ټاکنې يا (خود اراديت) حق هم د پژواک په هڅو د ملګرو ملتونو په منشور کې ثبت شو، چې د ټول بشريت لپاره يو ستر نړيوال حقوقي خدمت ګڼل کېږي.
- ✓ د شلمې زېږدې پېړۍ په شپږمه لسيزه کې د هغه طرحې له سياسي او مالي کړکېچه ملګري ملتونه وژغورل، چې دغه طرحه تر اوسه د پژواک د فورمول په نامه يادېږي.

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

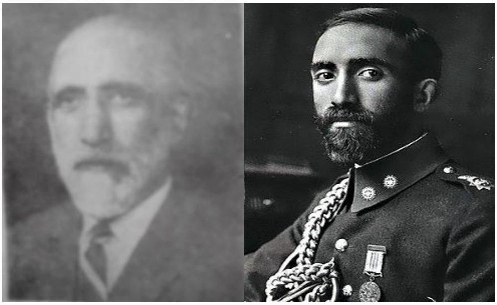

عبدالهادي داوي

عبدالهادي داوی "پرېشـان" د عبدالاحـد طبیـب کنـدهاري زوی، د **۱۳۱۳** س. کال د جمادی الاولی په څوارلسمه (**۱۲۷۲**ل= **۱۸۹۵**م) د کابل د باغ علیمردان په کوڅه کې زېږدلی دی. پلار يې له ممتازو طبيبانو څخه و، چې د امير عبدالرحمن خان په امر کابل ته راغلی او د دربار په طبيبانو کې شامل شو.

داوي د زده کړې دوره له **۱۲۷۹-۱۲۹۰**ل. پورې په حبيبيـه ښـوونځي (اوسنۍ لېسه) کې سرته ورسوله. د ښـوونځي لـه دوو ښـوونکو مولـوي عبدالرب او مولـوي محمـدسرور واصـف څخـه يـې د سـیاسي علومـو خصوصي زده کړې وکړې. ملک الشعراء قاري عبدالله او عبدالغفور نديم د هغه ادبي ذوق وتښناوه. مولوي محمد ظفر او مولـوي محمـد حسـين مهاجرو هندي ښوونکو د هغه سـیاسي او اجتماعـي ذوق وپالـه او اردو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه يې هم له دوى څخه زده کړه. په عربي او انګليسي ژبو هم د ژباړې تر بريده پوهېده او د پښتو او دري ژبې ښه شاعر و ليکوال و.

داوى يا پرېشان سره له دې چې منور شخصيت، شاعر او ليکوال و، په خبرو او ويناو کې د خپل استاد محمود طرزي غونډې ورو، سنجيده او معقول سړى و. په شور او ولولو يې خبرې نه کولې؛ خو په سړه سينه او معقوله طريقه يې اورېدونکي تر ژور اغېز لاندې راوستلاى شول.

عبدالهادي داوى په ۱۲۹۰ل. کې د محمود طرزي په بلنه د "سراج الاخبار افغانيه" په اداره کې د محرر په توګه مقرر شو. هلته د ده ذوق لا زيات راوځلېده، له عربي او ترکي پوهانو سره اشنا شو، ترکي ژبه يې زده کړه. د ترکي، عربي او اردو مطبوعاتو په مطالعې او ژباړې يې لاس پورې کړ. تر څنګ يې وطني او ملي شعرونه ويل او له مشروطه غوښتونکو سره هم ملګرى شو.

په ۱۲۹۶ل. کال کې کله چې پر امير حبيب الله په شور بازار کې د تمانچې ډز وشو، د دې پېښې په تورنانو کې داوى هم اووه مياشتې په ارګ کې بندي شو. دى لا په زندان کې و، چې امير حبيب الله په لغمان کې ووژل شو. څه وخت وروسته داوى ازاد او د "امان افغان" جريدې د سر محرر په توګه مقرر شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۰۰**ل. کال کې د خارجه چارو په وزارت کـې د هنـد و اروپـا د ځانګې مدير مقرر شو. دا وخت د افغانـانو هغـه پرلپسـې مبـارزه چـې د خپلواکۍ ږغورلو لپاره يې کړې وه، د برياليتوب سرحـد تـه رسـېدلې وه، انګريزان اړ شوي وو، چې د افغانستان خپلواکي پـه رسـميت وپېـژني. د افغان حکومت يو پـلاوی د محمـود طـرزي(د بهرنيـو چـارو وزيـر) پـه مشرۍ د برتانوي هند منصورۍ ته د هغه حکومت له استازو سره د خبرو اترو، د خپلواکۍ د تصديق اخيستلو او تړون لپاره لاړ، چـې عبـدالهادي داوی د دې پلاوي يو غړی و.

عبـدالهادي داوی پـه **۱۳۰۱**ل. کـې د بهرنيـو چـارو وزارت دويـم مستشار مقرر شو. په **۱۳۰۲**ل. کې د بخارا د خپلواکۍ د تحقيقيه پلاوي د مشر او فوق العاده سفير په توګه بخارا ته واستول شو.

په **۱۳۰۲**ل. کال کـې داوی د خپلـواک افغانسـتان د لـومړني مختـار وزير په توګه په لندن کې مقرر شو.

په **۱۳۰۵**ل. کال کې يې له دغې وظيفې نه استعفا ورکړه او د تجارت وزير شو. د ده د تجارت لا درې کاله نه وو پوره چې پـه هېـواد کـې اړو دوړ رامنځ ته شو. داوی اوولس ورځې بندي شو او تر ازادېـدو وروسـته هندوستان ته لاړ. لومړی په ممبيي(هغه مهال بمبيي بلل کېده) کې و، بيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کراچۍ ته لاړ او هلته يې له نورو افغاني ملگرو سره د افغانستان د ملي گټو لپاره په سياسي فعاليت او تبليغ لاس پورې کړ. د همدې مقصد لپاره په لاهور کې په دري ژبه د "افغانستان" په نامه مجله خپرېدله. نورې ډېرې مقالې يې په همدې موخه د هندوستان، انگلستان، ايران او نورو هېوادونو مطبوعاتو ته لېږلې.

کله چې محمد نادر پاچا شو، داوی يې وغوښت او په جرمني کې يې د افغانستان سفير وټاکه، درې کاله هلته وو. په **۱۳۱۱**ل. کال کې د کابل د ادبي انجمن افتخاري غړی شو. کله چې محمد نادر پاچا د عبدالخالق په وسيله ووژل شو، د هغه په تور داوی بندي شو. ديارلس کاله يې په زندان کې له روحي او جسمي کړاوونو سره تېر کړل. د **۱۳۲۵**ل. کال د لیندۍ په پنځه ويشتمه بېرته ازاد شو. په **۱۳۲۷**ل.کال د محمد ظاهر پاچا د سر منشي په توگه مقرر شو.

په **۱۳۲۸**ل. کال په ملي شورا کې د ده سبز د سيمې وکيل او بيا د ملي شورا د وکيلانو له خوا د رئيس په توگه وټاکل شو.

وايي چې د **۱۳۴۳**ل= **۱۹۶۴**م. کال په اوړي کې د اساسي قانون د ارزونې او تصويب لپاره لويه جرگه راوغوښتل شوه، په جرگه کې د رسمي ژبې په اړه سخت بحثونه وشول. يو شمېر کسانو ويل چې د پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبې رسميت دې لکه د پخوا په څېر وساتل شي؛ خو په مقابل کې ځينو نورو استدلال کاوه چې په افغانستان کې بېلابېلې ژبې شته؛ خو دوه ژبې ډېرې مهمې او عامې دي، چې پښتو او دري دي؛ نو بايد دواړه د هېواد رسمي ژبې وي. په پای کې تر ډېرو بحثونو وروسته د ښاغلي داوي په وړانديز ماده داسې تعديل شوه:

د افغانستان د ژبو له ډلې پښتو او دري رسمي ژبې ګڼل کېږي.

په **۱۳۳۲**ل. کال په مصر کې د افغانستان د لوی سفير او په **۱۳۳۴**ل. په اندونيزيا کې د افغانستان د مختار وزير په توګه مقرر شو. څلور کاله يې دا دنده سرته ورسوله. بيا څه موده په کور کې په لوستلو او ليکلو بوخت شو. په **۱۳۴۴**ل. کال د کابل د خلکو له خوا په مشرانو جرګه کې د سناتور او د سناتورانو له خوا د مشرانو د جرګې د رئيس په توګه وټاکل شو. تر دې وروسته پر کور کېناست.

د کورناستۍ پر مهال هم په زهير ځان هغه پرلپسې مطالعه کوله او کله کله به يې ليکنې هم کولې.

داوي په مصر کې هم له سفارت څخه په عربي ژبه د" افغانستان" په نامه مجله خپروله. هغه د پښتو او دري ژبو تکړه او خوږژبی ليکوال او شاعر و. دا يې هم د شعر يوه بېلګه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

چارگل

ناوې! څه ږدې په اوربل باندې قطارگل
انسان کله سي کېداى په ډېر سينگار گل
خاموشي او اطاعت د خپل مېړه کړه
تربيت د اولاد ښه دى تر خروار گل
سررښته د کور هر گوره لوى هنر دى
اکتفا کړه ښايستې په دغه چارگل

له داوي څخه دا آثار راپاتې دي: زما رسول پاک، تجارت ما با س. س.ر، غياصه، لالى ريخته، گلخانه يا مجموعۀ پرېشان، نغمات، رجال وطن، آثار اردوى اقبال دو جلد، کليات داوى، عبرتنامه، سفرنامه منصورى، حافظ شيرازى حيات در مصر، در اندونيزيا، سفرالاسفار، د پښتو تاريخ او آينده، پښتو او نورې ژبې، پښتو اشعار، سوانح زنده گى، مقالات او خطبات.

داوى د(**۱۳۶۱**ل. د اسد په **۲۷**مه = **۱۴۰۲** س=**۱۹۸۲**م) په کابل کې ومړ او په سبا يې د شهداى صالحين په هديره کې خاورو ته وسپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ اروابناد داوی د مشروطه خواهانو له مخکښانو څخه و، چې په دې لاره کې یې د زندانو په ګډون ډېر کړاوونه هم ګاللي دي.
- ✓ د هېواد د ډیپلوماتیک تاریخ له لومړنیو او مهمو څېرو څخه دی.
- ✓ د ښې سیاستوالۍ او ډیپلوماتۍ تر څنګ ښه شاعر و لیکوال هم و. پر بهر سربېره په هېواد کې یې هم د ملت ښه استازولي کړې ده.

کهٔ تاسې د عقیدې لهٔ مخې د انسانیت رښتیني خدمت تهٔ ملا وتړئ او د حق غږ پورتهٔ کړئ، نو ستر خالق بهٔ مو د مکې د څو کمزورو پهٔ څېر د اسونو پهٔ پښو کې د قیصر او کسرا ماڼۍ دل کړي او کهٔ لهٔ عقیدې سره تړاو نهٔ لرئ او دا کار مو وکړ، نو د مهاتما ګاندي پهٔ څېر بهٔ مو میلیونونهٔ انسانان پر اورږو ګرځولو تهٔ تیار شي.

*** *** ***
*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

شېرخان ناشر

شېر محمد خان مشهور په شېرخان یا ناشر افغان د محمد گل خـان زوی د عطاگل خان لمسی پر **۱۲۵۶**ل. کال د غزني په قره بـاغ ولسـوالۍ کې زېږدلی دی.

ناشر تر پنځلس کلنۍ پورې د خپل پلار تر روزنې لاندې د غزني په قره باغ کې ژوند کاوه. د پلار له خوا په شپاړس کلنـۍ کـې د سـوداگرۍ لپاره هند ته ولېږل شو. د سـوداگرۍ پـه چـارو کـې یـې پـوره تجربـه او معلومات تر لاسه کړل. په پښتونخوا، مزار او میمنـې کـې یـې پـه خپلـه پانگه سوداگري کوله. په میمنه کې یې استوگنه غوره کـړه او لـه روسـیې سر ه یې سوداگریز اړیکي ټینگ کړل. د خپل هېواد د خـدمت لپـاره یـې ملا وتړله، د سوداگرۍ د مخصوص علم او طریقې په لارښودنو د ملـت اقتصادي وضعیت ته ځیر شـو او افغانسـتان یـې صـنعتي هېوادونـو تـه معرفي کړ. وگړي یې د صنعت او هنر لور ته وهڅـول. د افغانسـتا ن یـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول نخي ټوکر يې د صنعتي تبادلې په توګه د مسکو په يوه لويـه فابريکـه کې تحويل او د افغانستان د "ټولواک" په نامه يـې د منسـوجاتو د معـرفي کولو په پاڼو کې درج کړ.

ناشر په**۱۳۲۷**ل=**۱۹۱۹**م. کال کې په ساوي مرازوف، زخـر مـرازوف او ګوسوف کارخانو او کمپنيو کې خپله شخصي پانګه ولګوله.

نـاشر د سـترګو د درملنـې پـه موخـه مسـکو تـه لاړ او تـر درملنـې وروسته يې په روسي ترکستان کې استوګنه غوره کړه. څـه مـوده وروسـته هېواد ته راستون شو؛ خو تر څه وخت وروسته بېرته وطن پرېښودلو ته اړ شو او د بلوچستان کوټې ته لاړ. نوموړی د محمد نادر پاچا پـه بلنـه لـه کوټې څخه راوغوښتل او په اداري چارو کې د ونډې اخيستو بلنه ورکړې شوه.

د ارګون په حکومت مقرر شو، هلته يې د اتـه زره**۸۰۰۰** ميلـه وسـلو په راغونډولو سره امنيت راوست. وروسته له هغه چې د ارګون حکومتي نظام يې ټينګ او د هغه ځای اصلاحات يې بشپړ کړل، د محمد نادر شاه له خوا د ميمنې په اعلی حکومت باندې مقرر شو.

ناشر د هېواد د آبادۍ او افغاني فرهنګ د پراختيا لپاره نه هېرېدونکې هلې ځلې وکړې. د معارف د ودې تر څنـګ يـې لارې او سرکونـه جـوړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړل، سیمې یې یوه له بلې سره په ټلیفوني مزیو ونښلولې او همدا راز یې له مرکز سره د لیرې پرتو سیمو ټلیفوني اړیکي ټینگ کړل. د سوداگریزو او زراعتي اصلاحاتو په لړ کې یې نوي عمومي باغونه ودان کړل. هغه هڅه کوله چې افغان سوداگر له نړیوال سوداگریز سیستم سره بلد کړي.

د کندوز، فرخار، بغلان، خواجه غار، اشکمش او امام صاحب ښارونه او ښارگوټي یې جوړ کړل.

ناشر افغان د هغو اصلاحاتو او گټورو چارو په نمانځنه کې، چې په میمنه کې یې سرته رسولي وو، د محمد نادر شاه له خوا د قطغن او بدخشان په نایب الحکومگۍ وټاکل شو. په دغې دورې کې یې لاندیني کارونه د یادونې وړ دي.

۱ـ د مختلفو قبیلو او کورنیو د ځانځاني او فکري تشتت لیرې کول او د افکارو د یووالي لپاره زیار ایستل.

۲ـ د رښتینو روحانینو او ښو عالمانو ستاینه او د هغو درناوی کول.

۳ـ په رسمي او مهمو چارو کې د اعلان او نشر رواج پیدا کول او د قطغن او بدخشان ټول ولس د حکومت په خیرغوښتونکي مقصد پوهول. په عمراني، زراعتي او رفاهي چارو کې د وگړو هڅول او بوختول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ـ د مفسدو او شریرو خلکو لکه غلو او شوکمارو ورکول او د محیطـي امنیت د ساتنې وسیلې پیدا کول.

۵ـ د بډو اخیستو له ناوړه عمله خلک منع کول.

۶ـ د دولت واردات له څلورو میلیونو څخه پنځـوس میلیونـو افغـانیو تـه پورته کول.

۷ـ د شاړو او خرابو ځمکو ودانول، د قطغن د سرکاري ځمکو احصایه او تفتیش او د ملي استعدادونو روزنه، چې د اقتصاد او تمویل اصلي عامـل دی.

۸ـ د پنبې کرلو ترویج او په دې ډول د محیط تجـارتي بنیـاد تـه پیاوړتیـا وربخښل.

۹ـ د چاپېریال له مناسبوالي سره سم د کارخـانو او صـنعتي مؤسسـاتو د جوړولو او درولو لپاره صلاحیت لرونکو مقاماتو ته وړاندیزونه او عملي گامونه پورته کول.

۱۰ ـ د خان آباد په ښارگوټي کې مدني او عمراني اصلاحات.

۱۱ـ د قطغن او بدخشان په سیمو کې د حکومتي مامورینو د اسـتوگنې او هوساینې لپاره حکومتي ودانۍ جوړول.

۱۲ـ د تشکیلاتو پراخول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳ـ د بدخشان د طلاو له حاصلاتو، چې د سیند له شګو څخه راوځي د حکومت په مالي عنصر کې ګټه اخیستل. د طلاو د رایستلو لپاره د یوه مدیریت تشکیل او د زرایستنې مؤسسې په ملي مروجو اصولو په کار بوختول.

۱۴ـ په قطغن او بدخشان کې د تګ راتګ لپاره شاوخوا (۱۰۰۰) میله سرکونه جوړول.

۱۵ـ د قطغن او بدخشان ولایت په ټولو علاقه داریو کې د ټلیفون مزي غځول، د خان آباد په مرکز کې د سیمدار تلګراف سټېشن جوړول او له مرکز سره مخابراتي اړیکې ټینګول.

۱۶ـ په قطغن کې د باغونو لپاره د بزغلو حکومتي زېرمې جوړول او همدغسې د بې مېوو او مېوه دارو نیالګیو په ځانګړي ډول د بادامو زیاتول.

۱۷ـ په ځینو ځایو کې د اوبو د ویالو جوړول او د ضروري ځایونو د ځمکو خړوبولو پروګرام عملي کول.

۱۸ـ د بې ځایه قیوداتو لغوه کول او له خلکو سره ځان نژدې کول.

دولت او ولس د ده خدمتونو ته په قدر کتل له همدې امله اوس په کندوز کې یوه لېسه د ده په نامه ده. د خان آباد ولسوالي هم ده ته منسوبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. د قــزل قلعــه بنــدر د ده د ښــو خــدمتونو لــه املــه د ده پــه نامــه "شېرخان بندر" نومول شوی دی.

ناشر پر ټولنيزو خدمتونو سربېره په علمي- فرهنګي برخه کـې هـم د يــادونې او ســتاينې وړ کارونــه کــړي دي، چــې د هغــه مهــال ظروفــو او امکاناتو ته په کتنې د ډېرې زياتې ستاينې وړ دي. په دې برخه کې افغاني ټولنې ته د هغه لورېينې دا دي:

حيات فخر کاينات درې ټوکه، رشحات نبويه، مدنيت اسلام، عصـر سعادت، اصحاب کرام (دوه ټوکه) مختصـر تاريخ اسلام، نشـر اسـلام، او عقيدۀ اسلاميه، تاريخ اسلام (دوه ټوکه) مختصر تاريخ عمومی، مختصـر تاريخ روسيه، تاريخ ترکستان، تربيۀ زنبـور عسـل، ژاپونيـان، کورپايـان، چينايـان، فرانسـويان، المانيـان، انګلسـتانيان، ايتاليـان، خيـوا او بخـارا، يهوديان، هزار ويک حديث، اذکار الصلاة، ضروريات دينيه، مراسـلات، سال تعين، تـاريخ اسـلام مفصـل(جزء اول) عصــر سـعادت، خلفـای راشدين (جزء دويم) خلفـای (امويـه جزءسـوم) خلفـای عباسـيه، حفـظ الصحۀ متاهلين، حقيقت اسـلام، هدايـة المسـلمين، افغانسـتان، عربهـا، اسپانيان، امريکايان شمالی، ترکان عثمانی، تاتاريان، لهسـتان، ايرانيـان، زنګيان، فنيقيان، بلغاريان، يونانيـان، مصــريان، مجارسـتان، سويسـيان،

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسـقاندونیاویان، موراویـان، حبشـیان، هوالـدنیان، ساسـیان، رومانیـان، ساموليدان، امریکایان جنوبی، سیکان و جوگیان، هندوستان، خووانیان، صربیان، قره طاغیان، مالدیان، روسـیان، هنـدیان امریکـایي اسـتریلیان، قرغزان، باشقردان، ارمنیان، گرجیان.

د همدغو آثارو د نشر او خپرولو له امله په ناشر مشهور شوی و.

ارواښاد شېرمحمد خان تر قطغن وروسته بیا د ناروغۍ له امله کابل ته راغی او د علي آباد په شفاخانه کې په **۱۳۱۸**ل. کال د وري په **۲۸**مه نېټه وفات او د غزني په قره باغ کې خاورو ته وسپارل شو.

*** *** ***
*** *** ***

چوپتیا او خاموشي د ګل د هغې خوشبویۍ نوم دی، چې په پټه خوله یې د هر کس د ارو امیوند فتحه کړی وي، خو ډېر کسان د خپلې ناپوهۍ له وامله چوپتیا ته پناه وړي.

*** *** ***
*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د ملت او هېواد د اقتصادي وضعې د ښه والي لپاره ښه خدمتونه ترسره کول.
- ✓ ولس په عملي ډول سوله ییز او قانونمند ژوندانه ته هڅول.
- ✓ په سیمه ییزه کچه د خو ښارونو او ښارګوټو لکه کندوز، فرخار، بغلان، خواجه غار، اشکمش او امام صاحب د بنسټ ډبره ایښودل.
- ✓ سرکونه غځول، شاړې ځمکې آبادول او خړوبول.
- ✓ د هغه مهال په افغانستان کې تر ټولو زیات کتابونه چاپ او خپرول.

کهٔ ټول عمر د روح پېژندنې پهٔ حقیقت پسې وګرځې، ځولۍ بهٔ دې هماغسې تشهٔ وي، بې لهٔ دې چې پهٔ انساني بدن کې د ستر خالق د ځواک او لوړېنې پلوشهٔ ورتهٔ ووايې او بس.

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیض محمد خان

فیض محمـد خـان د نـواب خـان زوی د لـوگر ولایـت پـه کلنگـار ولسوالیـکې زېږېدلی دی. فیض محمد خان په خوسـت کـې زیـاتره پـه فرقه مشر او نایب الحکومـه مشـهور و. تـر فـیض محمـد خـان د مخـه غلام رسول پرماچ په پکتیا کې تنظیمیه رئیس و.

فیض محمد خان په **۱۳۳۴**ل کې د پکتیا نایب الحکومه مقـرر شـو. تر هغه وروسته پکتیا په حکومتي تشکیلاتو کې د ولایت په نامه ونومـول شوه. نایب الحکومه به اوړی په گردېز او ژمی په خوست کې تېراوه.

مدیر شریف الله "مرهون" چې د فیض محمد خـان پـه دوره کـې پـه خوست کې مامور و، د هغه د کړنو او کارنامو په اړه وایي: ((هغه وخـت چې فیض محمد خان د نایب الحکومه په نامه پکتیا تـه راغـی، خوسـت لویه ولسوالي وه. فیض محمد خان به شپږ میاشتې پـه خوسـت او شـپږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشتې په ګردېز کې تېرولې. هغه ډېر تعلیمیافته سړی نه و؛ خو ډېر کارپوه او ځیرک سړی و. په قومي- قبیلوي مسایلو ښه پوهېده او د خوست له قبیلوي مشرانو سره یې ښې اړیکې درلودې.

د سرکونو د غاړو او د بازار د منځ زیاتره ونې د هغه له دوره راپاتې دي. د علیشېرو باغ ته یې ښکلي رنګه کبان راوړي وو، موږ به کله کله د تماشې لپاره ورتللو. هغه په پکتیا کې ډېر زیات عمراني کارونه وکړل، داسې کارونه چې تر هغه راوروسته او دمخه بل چا نه دي کړي. علیشیرو باغ، صحرا باغ، پروژې باغ، بلاوټ باغ، غړومبي باغ، مېلمه کوټ باغ او د تېرې باغ د فیض محمد خان په دوره کې جوړ شوي دي.

د تېرې باغ چې زینتي ونې لري

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د خوست ډېر سیمو ته سرکونه وغځول، د میدان هوایي، متون، منګلو، ځائي میدان، مټاخېلو، مقتدا او ګورګورۍ تهانې سرکونه د هغه په دوره کې جوړ شوي دي. میدان هوایي د هغه په وخت کې جوړ شوی دی او دا سرک چې میدان ته تېرېده؛ نو د شولو په پټیو کې تېرېده. خلکو د سرک مخالفت کاوه؛ خو هغه خلکو ته وویل: سرک ستاسو په ګټه دی، ځمکې به مو قیمت پیدا کړي، بازار به جوړ شي او په دکانونو کې به سوداګري کوئ؛ نو په ډېر هنر یې خلک قانع کړل او سرک تېر شو.

تر ټولو مهم د ستېو کنډو سرک دی چې د هغه په دوره کې جوړ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خوست مېخانيکي ښوونځی د هغه په دوره کې منظور او جوړ شو. چې تعمير يې جوړېده نو هغه به پخپله په سوزنده لمر کې کار ته ولاړ و او پخپله به يې د کار څارنه کوله. د هوايي ميدان خوا ته د هواپېژندنې ادارې ودانې د هغه په وخت کې جوړه شوه.

د خوست اوسنی ښار نه و، پخوانی بازار يو څو دکانونه وو، چې په "ملا کلا غونډۍ" کې وو. هغه ډېر ولسي خويونه درلودل، له عالمانو او

ستېو کنډو چې د گردېز- خوست ترمنځ پروت دی، خورا سخت کنډو دی، چې د ډېرو واورو له امله د ژمي کې په موسم کې ډېرې ترافيکي ستونزې راولاړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشرانو سره يې ځانګړې مينه درلوده. هغه مهال د ولس ذهنونه دومره روښانه نه وو، خلکو به د ښوونځيو ډېر مخالفت کاوه، ماليه يې نه ورکوله، سرکونو يې نه پرېښودل، ويل يې چې بيا زموږ ځنګلونه سرکاري کېږي. هغه به زياتره ولسي شخړې د جرګو مرکو له لارې حلولې. د خوست پوځي او ملکي روغتونونه چې اوس پکې بې سرحده ډاکټران کار کوي، د هغه په دوره کې جوړ شوي دي.

تر نايب الحکومه وروسته محمدحسين خان(د ببرک کارمل پلار) راغی، هم له ونو بوټو سره ډېره مينه درلوده. هغه په تخته بېګ کې نورې زياتې ونې لګې کړې. ده هم په خوست کې ښه کار پيل کړی و، خو ډېر پاتې نه شو.

آريانا افغان الوتنې هم خوست ته د فيض محمد خان په دوره کې پيل شوې. پخواني ميدان ته د **۲۱/۱۰/۱۳۴۲** په لومړی ځل د ورځې په لس نيمو بجو الوتنه راوشوه او **۲۵** کسه سپرلۍ يې راوړې. د يوه کس کرايه **۳۵۰** افغانۍ وې او په اونۍ کې به يې پنځه الوتنې درلودې.

احمدجان د فيض محمد خان په اړه وايي:

((هغه دربار ته نږدې سړی و، پر پاچا ظاهرخان ګران او د هغه معتمد و؛ خو ډېر ولسي سړی هم و، له خلکو سره يې ښه ناسته ولاړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلوده او داسې نه معلومېده لکه چې نايب الحکومه دې وي. هغه خلک تعليم ته هم ډېر وهڅول، ان له سپين ږيرو يې غوښتنه وکړه، چې د نجونو ښوونځي ومني؛ خو هغه مهال خلکو په دې اړه د هغه غوښتنه ونه منله. د ولايت، مستوفيت او پوهنې رياست ودانۍ د هغه په وخت کې جوړې شوې دي، چې تر اوسه ترې گټه اخيستل کېږي. هغه د بودجې ډېره برخه په عمراني چارو لگوله.))

احمد جان وايي:

يو ځل زما پلار هغه مېلمه کړی و، زه هغه وخت په څلورم ټولگي کې زده کوونکی وم، تر ډوډۍ خوړلو وروسته د مېلمه د شپې تېرولو لپاره زموږ ځانگړې حجره نه وه؛ هغه زما پلار ته وويل چې يا به له مېلمه لاس مينځې او يا به حجره جوړوې؛ نو دا حجره د هغه په غوښتنه زما پلار جوړه کړې ده))

د خوست يو مشر حاجي ولي اکبر د فيض محمد خان د حکومتوالۍ په اړه وايي:

((د فيض محمد خان په دوره کې هم قاچاق کېدل، په ځانگړې ډول لرگي به له فرضي کرښې ورها خوا مېرامشاه او بيا بنو ته لېږدېدل. دغه قاچاق به په اوښانو کېدل او د فيض محمد خان ياور کريم بروت به

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې مخنيوى كاوه. كريم بروت ته د برېتو له امله پنځه روپۍ معاش هم حواله و. د قاچاقو په نيول شويو تختو او تمبو او يا د هغو په پيسو به فيض محمد خان دولتي ودانۍ جوړولې. د خوست ښار په منځ بازار كې اوس هم د فيض محمد خان په دوره كې جوړې شوې ودانۍ راپاتې دي.

تخته بېگ هغه غونډۍ ده، چې د فيض محمد خان نايب الحكومه په دوره كې پكې پوځي ودانۍ جوړې شوې او شاو خوا يې ښې گڼې ونې نهالې شوې دي. كه څه هم دې ونو او ودانيو ته په وروستيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنگونو کې ډېر زیان اوښتی دی؛ خو لا تر اوسه هم هماغه ودانۍ او هماغه ونې ولاړې دي او نور کار پکې نه دی شوی.

تخته بیک چې نایب الحکومه او جنرال محمدحسین خان هم ونې نهالې کړې دي

ملکندی، منځنی بازار او امنیه قوماندانی هم هغه ودانۍ دي، چې د ارواښاد فیض محمد خان په وخت کې جوړې شوې دي. قوماندانی خو له لږ ترمیم پرته په هماغه پخوانۍ بڼه پاتې ده او تر اوسه ترې هم د امنیه قوماندانۍ د ودانۍ په توگه گټه اخیستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیض محمد خان په خوست کې ډېرې لارې او سرکونه جوړ کړي دي. زیاتره لوی او اوږده سرکونه لکه د تنګي له لارې زېړوک او له هغه ځایه اورګون ته سرک، د ده په وخت کې تېر شوی دی. هغه مهال په اورګون کې حاکمي وه. د غلان سرک ده جوړ کړی دی. له خوسته چله دار کنډو، ګبر، میدان، شهرنو، میرزکې او له هغه ځایه ګردېز ته سرک د ده په وخت کې تېر شو. البته د خوست ګردېز سرک د ده د پلار نواب خان حاکم په وخت کې تېر شوی دی. د لکې تېرږي سرک په سروټي، ګبر منګلو، میرزکی او سیدکرم باندې بیا ګردېز ته رسېده. له

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکې تيرۍ تر گرديزه د فيض محمد خان په وخت کې جوړ شــوی دی او په دې وروستيو کې ډمبر شوی هم دی.

د لکي تيرې سرک چې د نايب الحکومه په دوره کې غځول شوی دی

ميراجان بازار، چې د وازې خوا او گردې څېرې د ولسواليو تر مـنځ پروت و، د خوست او گرديز ترمنځ يوازينی پخوانی بـازارگوټی و، چــې مسافرو به پکې شپه تېروله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میراجان بازار چې اوس یوازې کنډواله ده

د خوست زیاتره مهم ښوونځي هم د فیض محمد خان په وخت کې جوړ شوي دي او د سرکونو پر غاړو زیاتره ونې هم هغه کښېنولي دي.

د خوست ښار بنسټ فیض محمد خان اېښودلی او نقشه یې هم هغه جوړه کړې ده. په علیشېرو کې بلاوټ باغ او مېلمه کوټ باغ چې په ۴۰ جریبه ځمکه کې جوړ دی، دا دواړه هم فیض محمد خان جوړ کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فیض محمد خان د نورو چارو تر څنګ ښوونې او روزنې ته هم ځانګړې پاملرنه کوله، لومړی یې د خانانو او ملکانو زامن جبراً ښوونځیو ته ونیول او بیا یې د کلیوالو زامن د خسني له مخې جبراً ښوونځیو ته ونیول. هغه وخت په ولس کې داسې تبلیغ شوی و، چې ښوونځي د بې دینۍ مرکزونه دي. په دې کار کې هغو ملایانو زیاته ونډه درلوده، چې د امان الله خان پر ضد راپورته شوي وو، لکه ګوډ ملا.

د خوست مهم ښوونځي او لیسې لکه: غربښت لیسه، اسمعیل خېلو لیسه، لکڼو لیسه او نورې او د نادرشاه کوټ، درګې، ګوربزو، زمبر، تریزیو، میدان، ایبک او صبریو ښوونځي هم د ده په وخت کې جوړ شوي دي.

وایي چې کوم موټر به یې په قاچاقبرۍ کې ونیوه په هغه به یې بیا بیګار کاوه او د ښوونځیو په جوړولو کې به یې ترې ګټه اخیسته؛ حاجي ولي اکبر وایي:

((د حاجي خانه دین د نیولي موټر مالونه یې ضبط کړل او په سزا کې یې په موټر باندې د زمبر ښوونځی جوړ کړ. د شین ګل په موټر یې د یعقوبیو ښوونځی جوړ کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ببرک تهانې ته سرک هم د ده په وخت کې تېر شوی دی. د "نادرشاه کوټ" قشله هم ده ودانه کړه او د هغه افسر په نامه یې ونوموله چې همدلته وژل شوی و؛ نو د نادرشاه کوټ قشله د نادرشاه افسر په نامه ده، نه د ظاهرخان پاچا د پلار په نامه.

فیض محمد خان له هغو خلکو سره سخت چلند کاوه، چې تر فرضي کرښې ورهاخوا به یې اړیکي درلودل. له همدې امله یې د ببرک خان ځدراڼ د هغو دریو زامنو ځمکې ضبط کړې، چې له کرښې هاخوا تللي وو))

وایي فیض محمد خان ډېر ولسي سړی و، ان چې ډېرو کلیوالو خلکو به نه پېژانده. دی به په ولس کې په عادي ډول گرځېده راگرځېده او هیڅ ډول ویره او ډار ورسره نه و. په خپله به یې موټر چلاوه او یوازې به گردیز ته او یا به له هغه ځایه خوست ته راته. په جرگو ـ مرکو کې یې ښه مهارت درلود او له ولس سره به ډېر په هنر چلېده. وایي یو مهال یې یوه ځای ته سرک تېراوه؛ خو ولس مخالفت کاوه او سرک یې نه پرېښود. ده سپین ږیري راټول کړل، ویل راځئ جرگه کوو، دوی په جرگه بوخت شول، هلته یې خپلې مشینرۍ ته د چټک کار امر وکړ او دلته یې جرگه وغځوله، کله چې کار خلاص شو او جرگه مار هم خبر شول، هغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نایب الحکومه ته کړل: دا دې څه وکړل؟ ده ویل چې زموږ مسوولیت دا و، چې ستاسو د آرامۍ، هوساینې او پرمختګ لپاره سرک جوړ کړو، سرک جوړ شو؛ نو اوس تاسو پوهېږئ چې ګټه ترې اخلئ او که ورانوئ یې. ځئ نور مو په مخه ښه! خلکو یو بل ته وکتل، له ځان سره یې فکر وکړ، سرک یې د ځان په ګټه وګاڼه او په دې ډول شخړه پای ته ورسېده.

ده په خوست کې شخصي جایدادونه هم درلودل، چې تر هغه وروسته یې اولادونو وپلورل. اوس د خوست په ښار کې یوه څلور لارې د فیض محمد خان په نامه نومول شوې ده، چې څلی یې هم ښه عصري جوړ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حبیب الرحمن وایي:

((نایب الحکومه نږدې۱۳کاله په پکتیا کې دنده درلـوده. د هغـه پـه دوره کې تر ټولو زیات کار د سرکونو جوړولو په برخه کې شوی دی.

د خوست گردیـز، د منگلـو دوه درې سرکـه، د پټـان او څمکنیـو، د ځاځي میدان، د خوست د جاني خېلو، صبریو، تره کـي، پـه سـپېره کـې ارگون ته، گوربزو ته، دا سرکونه ټول د هغه په دوره کې جوړ شوي دي.

د پکتیا پروژه هم د هغه په وخت کې منظور شوه. د منگلو پـه پـروژه کې یې ډېر خلک په کار وگومارل او ډېرو کسانو همالته کارونـه زده کـړل لکه موټروانی او نور.

هغه به تل له ولس سره د ښې گوزارې سپارښتنه کوله، تل به یـې پـر موږ ټینگار کاوه، چې مراجعین درڅخه خپه نـه شي، ځکـه هغـه بـه ډېـر وخت د عمراني چارو په څارنه تېراوه))

صدر گل د نایب الحکومه په اړه وایي:

((هغه په کارونو کې ډېر دقیق سړی و، ټول کارونه به یـې پـه خپلـه څارل، ان د سرک او ودانیو اندازې به یې په خپله اخیستې. زموږ په کـلي کې چې سرک تېرېده، زما د مورني نیکه د دکان لږه برخه پکـې ورانېدلـه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما نيکه ورغی، ويل: نايب الحکومه صاحب زما دوه زامن په کابل پوهنتون کې دي، دا زما دکان راځخه مه ورانوه، هغه ورته وويل:

((ستا دواړه زامن به راته بيا افرين وايي او دعا به راته کوي، هغوی پوهېږي، چې زه دا کار ستا د زيان لپاره نه کوم، ستاسو د ګټې لپاره يې کوم)) نو دکان يې ترې وران کړ.

هغه به په بيګار هم کارونه کول، اوسنی د پروژې باغ يوه دښته وه. دلته چې يې باغ جوړاوه، په قبيلو يې کار کاوه. هرې قبيلې سره به خپلې قلبې وې او کار به يې پرې کاوه. په خلکو به يې ونې حواله کولې، په اسمعيل خېلو يې چنارونه حواله کړي وو. زه زلموټی وم، موږه لاړو زما د ماما ښه غټ چنار و، هغه ته وختم او ۳۰-۴۰ ښاخونه مې راپرې کړل، په خره مې تول بارکړل، مشران راسره وو او باغ ته مې ورسول. بيا نايب الحکومه ماته څو افغانۍ انعام راکړ))

فيض محمد خان تر ۱۳۴۳ل. پورې په پکتيا کې نايب الحکومه و. هغه جرمني ته د درملنې لپاره تللی و، چې د همدغه کال د غبرګولي په ۱۴مه له کابل راډيو څخه د هغه د مړينې خبر تېر شو. د غبرګولي په ۱۶مه د شنبې په ورځ د مرنجان غونډۍ د پاچاهي کورنۍ په هديره کې خاورو وسپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ نايب الحکومه په خوست کې له ځانه ښه نوم پرېښی دی.
- ✓ توند، زړور، متدين، زيارګالونکی او هېوادددوسته شخص و.
- ✓ د سيمې له خلکو سره يې دوستانه اړيکې پالل او د هغو په دودونو په بشپړه توګه پوهېده.
- ✓ تل به يې د رغاونيزو کارونو څارنه او لارښوونه پخپله کوله.
- ✓ په پکتيا او ګرديز کې يې ډېرې ودانۍ جوړې کړې دي.
- ✓ د خوست زياتره سرکونه د هغه په وخت کې جوړ شوي دي.

حاجي ولي اکبر د مرکې په حال کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد گل خان مومند

محمد گل خان د محمد خورشید خان غونډمشر زوی، د مومین خان لمسی او د عبدالکریم خان کړوسی دی. په ۱۲۶۳ل=۱۳۰۳س. د روژې په۱۳مه کې د کابل ښار په اندرابیو کوڅه کې زیږیدلی دی؛ خو پلرنی ځای یې د ننگرهار ولایت د مومند درې ولسوالۍ "گولایي" کلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې په خصوصي ډول وکړې او بیا په ۱۳۲۷س= ۱۲۸۷ل. کې د حربي ښوونځي په دویم ټولگي کې شامل شو. په پنځه و کالو کې یې حربي زده کړې پای ته ورسولې. تر فراغت وروسته د اردلانو په غونډ کې د قوماندان په توگه وټاکل شو. دغه مهال یې هم شاهي ټولگي ته تدریس کاوه او هم د حربي ښوونځي سرښوونکی و. د دغه بریالي خدمت په پایله کې د سپه سالار

(c) ketabton.com: The Digital Library

صالح محمد خان د یاور په توګه وټاکل شو او وروسته د شاهي ګارډ قوماندان شو.

مومند څه وخت په ترکیه کې د افغاني سفارت عسکري آتشه و. په ۱۳۰۰ل. کې د حرب د وزارت د "مجموعهٔ عسکری" مجلې مدیر و. په ۱۳۰۳ل. کې د پکتیا اعلی حاکم او عسکري قوماندان او په ۱۳۰۶ل. کې د بلخ د ملکي پلټن رئیس او بیا د ننګرهار عسکري قوماندان و.

د محمدهاشم خان په کابینه کې داخله وزیر او ورسره لومړی د ننګرهار او بیا د پروان ولایت تنظیمیه رئیس و. په ۱۳۱۱ل. کې د کندهار او فراه ولایتونو تنظیمیه رئیس و. په ۱۳۱۳ل.کې د قطغن، بدخشان، بلخ او میمنې تنظیمیه رئیس و. په ۱۳۱۹ل.کې د دولت د وزیر په توګه وټاکل شو.

تر دې دندې وروسته نور په خپل کاله کېناست او پاتې عمر یې د پښتو ژبې په علمي- ادبي خدمت کې تېر کړ. تر ۱۳۲۷ل. پورې په سمنګانو کې اوسېده؛ خو په همدغه کال د شاه محمود خان د صدارت پر مهال کابل ته راغی. اوړی به په کابل او ژمی به په لوی ننګرهار کې اوسېده.

په ۱۳۳۴ل. کې د لویې جرګې د نائب رئیس په توګه وټاکل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزیر محمد گل خان د سپېڅلي او کلکې عقيدې څښتن و. په خپل هوډ کلک و او لوړ شخصيت يې درلود. په مـذهبي اصـولو ټينـګ او پـه پښتو او پښتونواله مين پښتون و؛ خو تر څنګ يې مستغني انسـان هـم و. همدا لامل و، چې د دومره واک وځواک سره سره يې هـم پـه کابـل کـې کور نه درلوده او په کرايه کور کـې يـې خپلـه سـپېڅلې اروا خپـل الله تـه وسپارله. همدا ديانت او سپېڅلتيا د ده لوی ويار او نېکنامي ده.

وزير محمد گل خان مومند په هر ځای کې خپلې انساني، اسـلامي او هېوادنۍ دندې په پوره ديانت، صداقت او ځيرکۍ سرته رسولې؛ نـو د خپلو ښو خدمتونو له امله په"لمر اعلی نښان" هم نمانځل شوی و.

مومند بابا په علمي- فرهنگی برخه کې هم نه هېرېـدونکي خدمتونـه تر سره کړي دي.

په کندهار کې يې د محمد نادر خان په اجازه په ۱۳۱۱ل. کې د پښـتو انجمن بنسټ کېښود. طلوع افغان هـم د مومنـد پـه امـر پـه پښـتو شـو، همدارنګه يې په کندهار کې ډېر زلميان وروزل.

هغه پر پښتو سربېره په دري ژبه کې هم پوخ او پياوړی لاس درلود. په پښتو کې يې پر نثر سربېره په نظم کې هم لاس درلود؛ خو نظم يـې تـر

(c) ketabton.com: The Digital Library

نثر ډېر لږ ليدل شوی دی. وزير محمد گل خان مومند دا آثار هم افغـاني ټولنې ته په ميراث راپرېښي دي:

پښـتو سـيند، پښـتو ليـار، لنـډکی پښـتو، پښـتني روزنـه، پښـتو-پښتونواله، د پښتو لويه نحو(معاني او بيـان) د پخـلي کتـاب، لنـډه کـی پښتو.

د بلخ ولسوالی ځلور لارې د وزير محمد گل خان مومند په نامه نومـول شوې ده. دغه ځلورلارې د مزار شريف او شبرغان پر لويـه لاره پرتـه ده. دا هغه ځلورلارې ده، چې خاورې يې د وزير بابا د پلونو نښـې لـه ځانـه سره لري. اروابناد به پر همـدې ځلـورلارې د بلـخ ولسـوالی لـه بـازاره تېرېده او خپل کلي "مومندانو" ته به ته. دغه کلی اوس د "وزيـر آبـاد" پـه نامه يادېږي. په دغه کلي کې لا هم د وزير بابا پلرنی کـلا ولاړه ده، چـې اوس يې پکې د محمد عمر خان په نامه د بابا يو عزيز اوسېږي.

که څه هم د تاريخي شاليد له مخې پښتانه هم د نورو قومونـو پـه څېـر د هېواد د شمال له بلخه نورو سيمو ته کوچېدلي؛ خو د وخـت پـه تېرېـدو په بېلا بېلو مهالونو کې بېرته شمال ته راغـلي او اسـتوگن شـوي دي. پـه دې لړيو کې يوه لړی د وزير بابا په نامه ده، چې پښـتانه يـې د هېـواد لـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوېل او ختيځه د هندوکش د غرونو شمالي لمنو ته راوستل او استوګن يې کړل.

د وزير بابا دغو ملي او افغاني کړنو ته ډېرو کسانو له چېې خوا کتلي او داسې يې انګېرلې ده، چې دغه چارې د قومي او شخصي ګټو پر بنسټ تر سره شوې دي. دغو فکرونو نه يوازې دا چې د دې ملي شخصيت نېك کار ته يې په بده کتلي، بلکې د هېواد پالنې ستر احساس يې هم ژوبل کړی دی.

وزير بابا شمال ته پښتانه د افغانستان د سياسي، ملي او اقتصادي ګټو په موخه راوستلي او استوګن کړي وو، چې په خپلو دغو هدفونو کې بريالی هم شو. د وخت تېرېدو ثابته کړه، چې د وزير بابا دغو ملي کړنو افغانستان له ډېرو ګواښونو وساته او لا به يې ساتي.

يو وخت د هېواد د شمال په اړه دا متل ډېر عام و:"که مرګ غواړې کندوز ته لاړ شه"د دې متل مفهوم دا نه و، چې ګوندې په کندوز کې انسان ته د انسان په سترګه نه کتل کېدل او په ډېره اسانه به يې وينه تويېده، بلکې هغه مهال کندوز شاړې دښتې وې، چې د ژوند کولو هيڅ راز اسانتياوې پکې نه وې. يوازې کندوز نه بلکې د هېواد ډېرې شمالي سيمې همداسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. د هېواد له نورو برخو به خلك هندوستان او نورو ملكونو ته د غلې دانې د ګټلو په موخه تلل؛ خو د خپل كور له امكاناتو ناخبره وو.

وزير بابا سره د ټول هېواد فكر و، هغه هيله درلوده، چې افغانان د خپل هېواد ځمكې شېرې كړي او له منځه يې د ژوند د تېرولو او د خپلو اړتياو ليرې كولو لپاره امكانات راوباسي.

هغه د هېواد په شمال كې د خپلو دندو پر مهال دغه شاړې دښتې او پرېمانه اوبه ليدلې وې او دا شونتيا يې هم درك كړې وه، چې د دغو شاړو په آبادېدو كې د ټول هېواد ګټه ده، چې له لارې يې ستر اقتصادي بدلون راتلى شي. په همدې موخه يې د هېواد له ختيځو او سوېلي سيمو څخه يو شمېر پښتانه راوويستل او د شمال په بېلا بېلو سيمو كې يې ځاى پرځاى كړل. دلته يې ورته دولتي شاړې ځمكې او ځنګلونه وركړل، پرې آباد يې كړل او د هېواد له هغې برخې يې كندو جوړ كړ، چې يو وخت پكې د ژوند مانا مرګ وه.

اروانباد اكاډمېسين رشاد"د قام غمخور محمد ګل خان مومند" تر سرليك لاندې مقاله كې ليكي: د هندوكش په شمال كې ډېرې سركاري ځمكې خورا شاړې پرتې وې، اوبه بېكاره بهېدلې او شاړې ځمكې ځنګلونه كېدل. د سيمې خلكو د كرنې په كار كې ځانونه ډېر نه زهيرول. د للمي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره ډېرې دښتې او رغونه د دوی په واك کې وو، يوازې يېوه او تخم يې له دوی څخه غوښت؛ نور نو اقليمي شرايطو کښتونه ورپخول. په پراخو دښتو او ويرو راغو د سيمې د خلکو وس نه رسېده، چې ټول وکري او حاصل ترې واخلي؛ خو د افغانستان ځينې سيمې، په تېره بيا هغه، چې د اوسېدونکو شمېر يې ډېر و، غلو دانو يې د خلکو اړتيا نه شوه پوره کولای. کرنيزې ځمکې نه وې، چې کرل شوې وای، د سيمې خلك به دې ته اړ وو، چې د مزدورۍ لپاره هندوستان ته ولاړ شي او غنم او جوار ترې راوړي. محمد گل خان دغه بې ځمکې خلك او کوچيان په منتونو او زاريو د هېواد شمال ته راوبلل او بې خاونده (دولتي) ځمکې يې د هندوکش په شمال کې پرې وويشلې. ده په دې کړنو د هندوکش د شمالي برخو ډېرې بې خاونده او بې حاصله ځمکې حاصل خېزه کړې)) نو وزير بابا نه يوازې دا چې د هېواد يوه شاړه برخه حاصل خېزه کړه، بلکې افغانان يې د هېواد پالنې او ودانولو ته وهڅول. دا چې نن د هېواد شمال د نورو برخو په پرتله خورا حاصل خېزې او ډېرې ځمکې لري؛ دا ټول د وزير بابا برکت و، چې بايد په حق کې يې لاسونه پورته کړو.

د وزير بابا له خوا د هېواد په شمال کې د ځمکو د وېش په اړه داسې هم ويل کېږي، چې ده يوازې پښتنو ته ځمکې ورکړې دي. دغه مسأله په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوله مانا غلطه ده. دې غښتلي مشر یوازې پښتنو ته ځمکې ور نـه کـړې، بلکې ټولو هغو شمال مېشتو افغانانو ته یې دولتي ځمکې ورکـړې، چـې نه یې درلودې. داسې ډېرې بېلګې شـته، چـې لـه هغـو پښـتنو یـې هـم ځمکې اخیستې دي، چې ډېرې یې درلودې او هغو ته یې ورکـړي، چـې هېڅ یې نه درلودې.

د بلخ ولسوالۍ د وزیر آباد کلي یو کس اوسېدونکی او د وزیر بابا عزیـز، محمدعمرخان چې اوسمهال د بابا په پلرنۍ کلا کې ژوند کوي، پـه یـوه لنډکۍ ناسته کې راته وویل، چې وزیر بابا په شمال کـې لـه پښـتنو پرتـه ټولو هغو قومونو او کورنیـو تـه هـم ځمکـې ورکـړې دي، چـې نـه یـې درلودې.

نومورې د بېلګې په توګـه د خپلـې ولسـوالۍ د "برمزیـد" سـیمې یادونـه وکړه، چې وزیر بابا پکې ترکمنو ته شلـور پیکالـه ځمکـه ورکـړې، چـې اوس هم پرې مېشت دي. همداراز یې د "صدرآباد" کـلي اوسـېدونکو تـه چې پښتانه نه دي، هم ځمکې ورکړې، چې د همدې ورکړې له املـه نـن په بلخ کې صدرآباد د یو کلي په توګه ودان دی.

نومورې وویل، چې له دوی یې هم زیاته برخه ځمکه پـه مومنـدانو کـلي کې واخیسته او مندوزیو ته یې ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو له دې څرګندېږي، چې وزير بابا د يو انسان په توګه له خپل قوم سره مينه درلوده او غوښتل يې چې د خپل قوم له لارې هم خپل هېواد آباد کړي، چې آباد يې کړ؛ خو هيڅکله يې افغان واحد ملت ته زيان نه دی رسولی او ټولو افغانانو ته يې په يوه نظر کتلي دي.

له سياسي اړخه هم د محمد ګل خان مومند پلان ډېر مهم و، ځکه اوس په شمال کې داسې ولايتونه ولسوالۍ، کلي او کوڅې شته، چې ښنګ په ښنګ پکې بېلا بېل قومونه ژوند کوي. له يو بل سره راشه درشه لري، يو ډول دود او دستور لري. د يو بل په غم او ښادۍ کې سره شريک دي او داسې پيوندونه يې سره اخيستي، چې بېلول يې د هيڅ سياسي بدرنګې تګلارې د وس خبره نه ده.

يعنې په حقيقت کې د مرحوم مومند پلان د ملت جوړونې لپاره و او وخت ثابته کړه چې له ځينو مشکلاتو سره سره، په شمال کې تر ډېرې اندازې ملت جوړونه شوې ده.

د بلخ والي عطا محمد "نور" په دې برخه کې د ستاينې وړ دی، چې د هغه نوم يې د څلورلارې په نومولو سره په ولسي سطحه ژوندی وساته. د کرکو دغه ماښامی همداسې ځراغونو ته اړتيا لري، چې تيارې وتښتوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د هېواد په شمال کې د مېشتو افغانانو په زړونو کې یو بل ته د مینې رڼاګانې ځای پر ځای کړي.

د هېواد دغه نومیالی، توریالی او خبرلوخ خواخوږی د **۱۳۴۳**ل. د زمري په **۲۷**مه د سه شنبې په ورځ سهار مهال اته بجې د (**۸۰**) کالو په عمر په کابل کې وفات شو. جنازه یې د شاندارو مراسمو په ترڅ کې د کابل په شهدای صالحین کې خاورو ته وسپارل شوه.

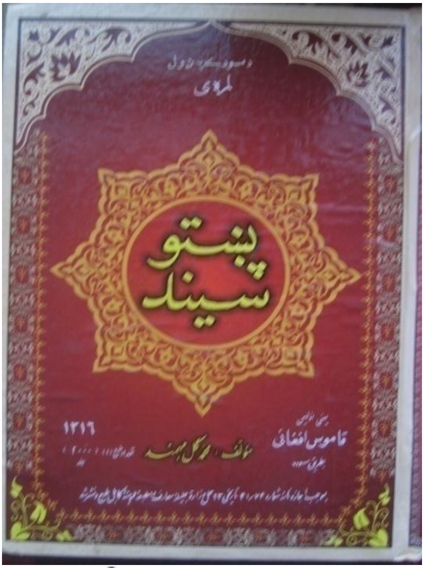

*** *** ***
*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ دیانتداره او فقیرمزاجه شخص و، ځکه خو یې له واک و ځـواک سره په کرایه کور کې ساه ورکړه.
- ✓ باتدبیره، لیرلیدی او ملی شخص و، ځکـه یـې د ملـت جوړولـو بهیر ته کلکه پاملرنه وکړه او یوازې پښتنو ته نه بلکې ټول ملت ته یې اخلاصمندانه خدمتونه و کړل.
- ✓ پر یوه لوړپوړي او هېوادوسته چارواکي سربېره یو لوړ لیکوال او فرهنګپال هم و.
- ✓ هغو پښتني دودونو ته یـې ډېـر اهمیـت ورکـاوه، چـې ټـولنیزې ښېګڼې لري.
- ✓ ولسونه به یې حجرو، دېرو او چاړچوبیو جوړولو هڅول.

له شاهانه دربارونو ځان وساته، هغه دنیا چې په فقیری کې مو ندل کېږي، په قصرونو او ماڼیو کې نشته، هسې نه اروادې د بغاوت او تکبر په وزرو د فرعون د ملکرو په کتار کې ودروي او حقایق دې له یاده ووځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلام رسول پرماچ

غلام رسول پرماچ د عبد الودود خان زوی پر **۱۲۸۱**ل. د کابل په پغمان کې زیږېدلی دی؛ خو له اصلاً د نورستان ولایت(هغه مهال لغمان) د دوآب ولسوالۍ د "نیلاب" کلي په یوه بزگره کورنۍ پورې اړه لري. هغه د ماشومتوب کلونه د لوگر ولایت د کلنگار ولسوالۍ په "حکیم کلا" کې تېر کړي دي.

پرماچ لومړنۍ زده کړې د کابل د "خورد سالان عسکری " په ښوونځي کې وکړې او بیا یې په نظامي زده کړو پیل وکړ. په **۱۲۹۹**ل. کې فارغ او د بریدمن په رتبه یې پوځي دنده پیل کړه. په خپل ژوندانه کې یې په بېلابېلو پوځي پوستونو کار وکړ، چې په دې ډول دي:

د ښې وړتیا ښودنې له امله د تورنۍ رتبه ورکړی شوه. د **۱۳۰۲**ل. په پای کې د جگړنۍ رتبې ته لوړ او د لومړۍ فرقې په دویم کنډک کې پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنده وگومارل شو. بيا په قطغن او بدخشان (۲۰مه قوه) کې وگومارل شو. تر يو کال خدمت وروسته له خپل کنډک سره پکتيا ته ولېږل شو او تر۱۳۰۶ل. پورې په پکتيا کې پر دنده بوخت پاتې شو. له ۱۳۰۶-۱۳۰۷ل. پورې د غزني په مقر کې د عبدالرحمن تره کي د بغاوت د غلي کولو لپاره وگومارل شو. بيا تر ۱۳۱۰ل. پورې د حربي ښوونځي داخله مدير و. په ۱۳۰۹ل. کې يې د ډگرمن رتبې ته ترفيع وکړه او له ۱۳۱۰- ۱۳۱۱ل. پورې د لومړۍ فرقې(وروسته اوومه) د لومړي غونډ قوماندان و. له ۱۳۱۱-۱۳۱۶ل. پورې د لومړۍ فرقې د دويم غونډ قوماندان و او د افغانستان مرکزي برخې ته د خدمت لپاره ولېږل شو. په مرکزي سيمو کې يې د خدمت له امله په ۱۳۱۴ل. کې ډگروالۍ ته ترفيع وکړه. له ۱۳۱۶- ۱۳۲۰ل. پورې د ډگروالۍ په رتبه د غزني د ۱۴قوې قوماندان و. په ۱۳۲۰ل. کې د بريدجنرال رتبې ته لوړ شو.

له ۱۳۲۰- ۱۳۲۵ل. پورې د پکتيا تنظيميه رئيس و. په ۱۳۲۵ل. کې يې د تورن جنرالۍ رتبه واخيسته او له ۱۳۲۵-۱۳۲۶ل. پورې د مرکزي قواو د لومړۍ فرقې د قوماندان په توگه دنده ترسره کړه. د همدې کال په پای کې حربي رئيس مقرر شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د **۱۳۲۷**ل. له وروستيو د **۱۳۲۸**ل. کال تر پای د پوځ پېژندوال و.

له **۱۳۲۹- ۱۳۳۲**ل. پورې دويم ځل د پکتيا د تنظيميه رئيس په توګه مقرر شو.

مدير شريف الله مرهون د پرماچ په اړه په لنډه توکه وايي:

((غلام رسول پرماچ په ګردېز کې تنظيميه رئيس و، هغه ډېر تاريخي سړی و او په افغانستان کې يې ډېر ښه نوم درلوده))

(c) ketabton.com: The Digital Library

د **۱۳۳۲**ل. کال له وروستیو تر **۱۳۳۵**ل. پورې د ملي دفاع وزارت معاون و.

د **۱۳۳۶**ل. کال له لومړيو- **۱۳۴۲**ل. پورې د بلخ ولايت نايب الحکومه و. کله چې غلام رسول پرماچ د نايب الحکومه په توگه مقررېده، په بلخ کې غلا، شوکې، وژنې او لوټنې ډېرې زياتې وې؛ څرنگه چې غلام رسول پرماچ له دې مخکې په نورو ځايونو کې هم دندې ترسره کړې وې او ښه ورتيا يې ښودلې وه؛ نو له همدې امله هلته د سمون لپاره ولېږل شو.

په دې اړه عصمت الله پرماچ نورستانی وايي:

((په بلخ کې د پرماچ لومړی کار دا و، چې د احتکار مخه يې ونيوله. کيسه داسې وه، چې په مزار شريف کې څو کسه لوی شتمن او محتکرين وو. هغوی به اړين توکي لکه غنم، اورلگيت، کلوشې او نور له بازاره پېرل، په خپلو گودامونو کې به يې زېرمه کول او د خلکو د اړتيا پر مهال به يې پرې د خپلې خوښې نرخ ايښوده. کله چې پرماچ وليدل په بازار کې ناڅاپه دغه اړين توکي ورک شي؛ نو د لامل موندنې په لټه کې شو. مخبرينو تر ډېر هڅو او څار وروسته دا راز ومونده چې څو کسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوداګر دغه توکي له بازاره پېري او بیا یې په خپلو ګودامونو کې زېرمه کوي.

پرماچ ته چې دا راز معلوم شو، نو لاړ، ګودامونه یې ولیدل. سمدواره یې یو پلاوی وټاکه او ورته ویې ویل: زما له دې سره کار نه شته، چې دا ګودام د چا دی؟ خو توکي راوباسئ، په مناسب نرخ یې وپلورئ او پیسې له ځان سره وساتئ، چې د هر چا مال وي، څښتن یې پخپله پیدا کېږي.

همداسې وشول، څه موده وروسته پرماچ، ځینې مشران او سوداګر په یوه مېلمستیا کې ناست وو، چا پوښتنه ځنې وکړه، چې نایب الحکومه صاحب! د ګودامونو والا پیدا نه شول؟ دا خلک له ولس سره ډېر ظلم او خیانت کوي. ارواښاد پرماچ وویل:

((زه پوهېږم چې سوداګر خپل ملت او ولس ته د زیان رسولو نیت نه لري؛ خو دوی اصلاً د سوداګرۍ په اصولو نه پوهېږي او کسان یې هم پیدا کېږي، ښایي ځینې یې زموږ پر میز هم حاضر وي؛ نو پیسې خو یې ور رسېږي او خیر دی که د زیاتې ګټې پیسې ور ونه رسېږي))

هغه خپل دفتر ان په عام محضر کې لګاوه، چمن کې به یې چوکۍ واچولې یوې خوا ته به د نایب الحکومه او بلې خوا ته به د قضا دفتر و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی خلکو دا ترتیب نه خوښاوه، څو ورځې به ډېر لږ کسان په کتار کې درېدل؛ خو ورو ورو خلک له دې ترتیب سره روږدي شول او دا کار یې ډېر غوره وګاڼه. څکه خلک به سیده ورتلل، خپلې عریضې به یې وړاندې کولې او ژر تر ژره به پرې اجراآت کېدل.

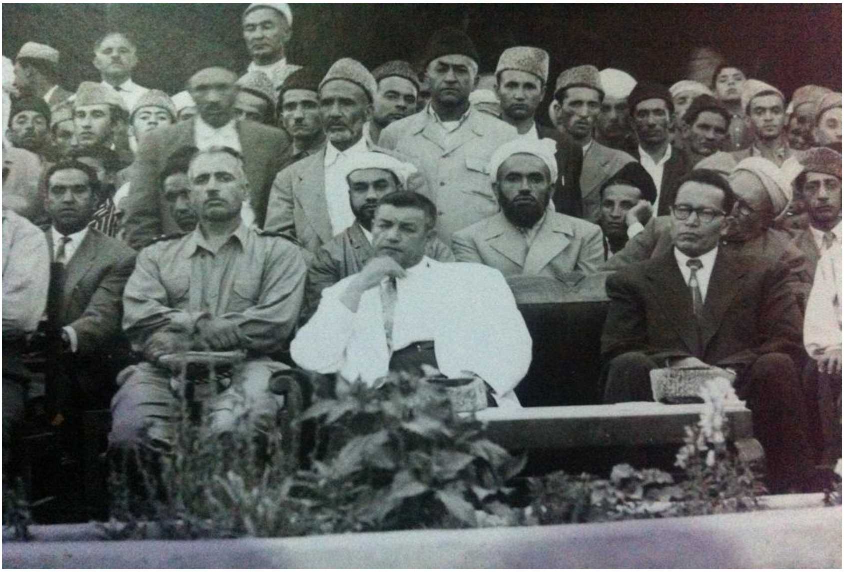

بیا یې د نظم او امنیت خوا ته مخه کړه، څکه د هغه د ورتګ پر مهال په بلخ کې کې غلا، شوکې، وژنې او لوټنې ډېرې زیاتې وې. وایي چې یو وخت به غلاوې کېدې او یو ځل خو غلو د یوې کورنۍ ټول غړي وژلي هم وو او یوازې یو ځوان ترې ژوندی پاتې و. کیسه داسې وه چې پر غلو کوروالا غږ کړی و، چې ومو پېژندئ؛ نو هغوی پسې بېرته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راګرځېدلي او ټول کوروالا يې وژلي وو. يوازې دغه ځوان ترې چېرته د کټ لاندې پټ شوی و او د هغوی پرې سترګې نه وې لګېدلې.

اروابناد پرماچ چې هرڅومره هڅه وکړه، غله يې ونه پېژندل. تر ډېر چرت وهلو او د مخبرينو په مرسته پوه شو، چې د دې پېښې راز په زندان کې دی. يوه شپه پخپله زندان ته ورغی زندانيان يې وشمېرل؛ نو معلومه شوه، چې پنځه کسه زندانيان نه شته. همالته ورته منتظر پاتې شو او په پای کې د شپې ناوخته پنځه واړه زندانيان راغلل. هغه يې ونيول، سبا ته يې هغه ژوندی پاتې ځوان راوغوښت، ټول نيولي کسان يې د هغه له مخې تېر کړل. هغه په درې کسانو لاس کېښود، چې قاتلين دا دي. بيا يې هغه درې کسه په شاديان دښته کې په عام محضر کې اعدام کړل))

پرماچ يو مدبر انسان و، هغه مهال چې يې ښار وراناوه، ځينې کسان پاچا ته ورغلي وو، پاچا بېرته پرماچ ته ټلګراف کړی و، چې ښار مه ورانوه، هغه ورته په ځواب کې ويلي وو: پاچا صاحب سمه ده، پاتې به نه ورانوم؛ خو وران کړی بېرته جوړ کړم که نه؟ پاچا ويل ولې ښار دې وران کړی دی؟ اروابناد پرماچ ورته ويلي وو: بلی پاچا صاحب! لږ پاتې دی او نور مې ويجاړ کړی دی. په دې اورېدو سره نو پاچا ورته ويلي وو: ښه! نو ادامه ورکړئ))

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرماچ قاطع او توند سړی و، خپل صلاحیت یې ښه پېژانده او سمه او معقوله گټه یې ترې اخیستله؛ وایي:

یو وخت د هغه یوه منځنۍ رتبې والا چارواکي په کورنیو چارو وزارت کې څوک لوړ پوړی پېژانده، هغه له یوه بل کس څخه په دې اسره رشوت اخیستی و، چې زه به دې پر هغه لوړ پوړي په دغه پست کې مقرر کړم. د مرکز څارنوالانو له نشاني شویو پیسو سره هغه کس ونیوه. کله چې پرماچ خبر شو، چارواکی یې له څارنوالانو سره راوغوښت، پیسې یې ترې واخیستې، پوښتنه یې ترې وکړه چې رشوت دې رښتیا اخیستی و؟ هغه ویل: هو صاحب! پیسې یې بلې بخارۍ ته ورواچولې او هغه یې ښه وواهه، بیا یې رخصت کړ او ورته ویې ویل چې نور دندې ته رانه شې.

څارنوالانو ویل: صاحب! تاخو سړی پرېښود، هغه مجرم و، دوسیه یې جوړه شوې ده، اوس نو موږ څه وکړو؟

اروانباد پرماچ ورته وویل: تاسو څوک یاست، چې هغه مو نیولی دی؟ لومړی به مو زه خبر کړی او بیا به مو هغه نیولی وای. دا په ما پورې اړه لري، نه په تاسو پورې. تاسو تللای شئ او که غواړئ چې تاسو هم ښه وټکوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرماچ په افغـاني دودونـو پـوه او تجربـه کـار چـارواکی و. وايـي د نورستان د دوه قبيلو تر منځ دښـمني وه او ۱۴کسـان هـم تـر منځـه وژل شوي وو. پرماچ له خپل نفوذ او تجربې په ګټې اخيسـتنې د هغـو جـوړه وکړه؛ خو د ښه تضمين لپاره يې له يوه بېوزله لوري څخه دوه لکه افغانۍ او له بل زورور لوري څخه دوه سوه ميله وسله واخيسته؛ نـو هغـو قبيلـو بيا وروسته په خپلو کې د شخړې کولو زړورتيا ونه کړه.

غلام رسول پرماچ به هم له زندانيانو څخـه پـه ځينـو کـارونو کـې د بشري ځواک په توګه ګټه اخيسته. وايي چې د روضـيې د جومـات لپـاره يې د بلخ په بنديانو، سطرنجۍ او ځينې نور اړونـد شيزونـه جـوړ کـړل، البته يو په يوه مناسب قيمت يې ترې وپېرل.

هغه به خپل ټول مامورين په کلکه څارل، ان چې د هغـو شـخصي کارونه به يې هم تر پام لاندې وو. وايي د هغه يوه مرستيال پـه شـخصي پانګه په مزار کې يو کور وپېره، کله چـې پـرې پرمـاچ خـبر شـو، راويـې غوښت، پوښتنه يې ترې وکړه چې کور دې پېرلی دی، ويل: هو صاحب! اروانښاد پرماچ ورته وويل: بېرته ترې پيسې واخله او کور مه پېره، ځکه ته ما مقرر کړی يې؛ نـو خلـک بـه وايـي چـې د نايـب الحکومـه مرسـتيال

(c) ketabton.com: The Digital Library

رشوتونه اخیستي او یا یې خیانت کړی دی. په دې ډول یې خپل مرستیال له کور پېرنې منع کړ.

اروابښــاد پرمــاچ یــو زیــارکښ، هڅانــد او نــه ســتړی کېــدونکی نایب الحکومه و، شپه او ورځ به د خلکو په خدمت لګیا و. عصـمت الله پرماچ وایي:

((پرماچ د خلکو سړی و، تل به د خلکو په خدمت بوخــت و، مـوږ به زیاتره نه لیده، ان د جمعې په ورځ به هم ډېر لږ په کور کې پاتې کېـده، چې موږ به یوازې په همدغه وخت کې په کور کې لیده.

د بلخ ولایت پخوانۍ وداني چې د "پرماچ"په دوره کې جـوړه شـوې؛ اوس تـرې د اطلاعاتو او کولتور د ریاست ودانۍ په توګه ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خوړو کې به یې نورستانی پنیر، کورت او ښورا خوښول. لږ خوراک یې کاوه؛ خو په کاسه کې به یې خواړه نه پرېښودل. په هر ډول خوړو به یې شکر ویسته.

متدین انسان و، د شپې به عبادت ته پاڅېده، خپل تسبیحات به یې په سجده کې پوره کول. زما مور به یې هم تهجد لمانځه ته راویښوله.

خلک یې د پوهې او تعلیم خواته هڅول او پخپله یې ښوونځي له نږدې معاینه کول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د حکومت هر شیز له ځان سره امانت او په امانت کې لاسوهنه یې غیراسلامي عمل گانه، ان موږ ته یې اجازه نه راکوله چې پـه دولتـي موټر کې د شخصي کار ترسره کولو لپاره لاړ شو.

نظام او حکومت ته وفادار افسر و، یوه ورځ ترې مـا پوښـتنه وکـړه، پلاره! په جنگ کې به دې څومره خلک وژلي وي، پنځوس- شپېته؟

له دې پوښتنې سره یې په مخامخ غره کې سترگې خښې کړې، دقیقه دوه چوپ و. زه په خپله پوښتنه پښېمان وم، بیـا یـې وویـل: زویـه! مـوږ جنگ ته د وژنو لپـاره تلـلي نـه یاسـتو، ښـایي زیـات، ښـایي کـم؛ خـو حکومت اسلامي حکومت دی، پاچا د الله سیوری دی او څوک چـې لـه اسلامي حکومته سرغړونه کوي، باغي دی؛ نو موږ د باغیانو پـر وړانـدې جنگ کړی، نه د بې گناه خلکو پر وړاندې؛ نور نو واک له الله سره دی))

اروانباد پرمـاچ لـه عسـکري مقرراتـو سره سـم پـه **۱۳۳۶**ل.کـې لـه عسکري دندې تقاعد شو؛ خو د نایب الحکومه په پسـت یـې دنـدې تـه تر**۱۳۴۲**ل. پورې دوام ورکړ.

پرماچ په **۱۳۰۶** او **۱۳۰۷**ل.کلونو کې د عبدالرحمن تره کي د بغـاوت د غلي کولو لپاره په مقر سیمه کې و گومارل شو او هلته یې برى تر لاسه کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له **۱۳۲۶- ۱۳۲۷**ل. پورې يې د کونړ د ساپو د بغاوت په غـلي کولـو کې فعاله ونډه واخيسته.

هغه د گوړ ملا، د ناصرو او توخيانو، شينوارو، ابـراهيم بيـگ لقـي، ځـدراڼو، کټوازيـانو او شــمالي د بغـاوتونو پـه راملـو کـې فعالـه ونـډه واخيسته.

د دغسې دندو په بهير کې يو ځل د مغولگي او بل ځل د پښتونستان د ازادۍ غوښتونکو د خود اراديت په موضوع کې دنده وروسـپارل شـوه او دواړه ځل يې په برياليتابه سره دغه دندې ترسره کړې او په خپلو لاسـو يې د ازادۍ د لارې د **۱۴**کلن بهير د يوه مهم مبارز الحاج ميرزاعلي خـان تويخيل سره د **۱۳۲۸**ل. کال د جدي په **۲۲** مه د وزيرستان په مرکـز کـې د يوې لويې جرگې په ترځ کې د پښتونستان توغ پورته کړ.

که څه هم د ټولنپيژندنې په برخه کې يـې مسـلکي زده کـړې نـه وې کړې؛ خو هغه د نورستان د قبيلو په اړه له معلوماتو او د هغـو لـه څېړلـو سره لېوالتيا درلوده؛ نو د نورستان د قبيلو د اتنوگرافۍ په اړه يې هم ځينې کارونه ترسره کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حکومت له لازم گڼې سره سم په **۱۳۴۲**ل. کې پرماچ له بلخ څخه کابل ته تبدیل شو. د ژوندانه په پای کې د پروستات د سرطان له امله فلج شو او شاوخوا اته کاله یې د دغې ناروغۍ رنځ وگاله.

اروانباد غلام رسول پرماچ د **۱۳۵۴**ل. کال د لړم پر **۲۲** مه د**۷۳** کلونو په عمر ومړ او د شاندارو عسکري مراسمو په ترڅ کې د لړم په **۲۳**مه د کابل په قول ابچکان کې خاورو ته وسپارل شو.

پرماچ یو مدبر صاحب منصب، لیرلیدی قوماندان، غوره ملي او ټولنیز شخصیت و. د هغه کارنامې د هغه نوم د ولسونو په سینو کې خوندي ساتي. پرماچ یو مجاهد و، چې د خپل نفس په مقابل کې یې جهاد کاوه. هغه د مزار په ښار کې هیڅ کور او جایداد نه لري. د هغه دربار تل د خلکو پر مخ پرانیستی و، هر کس ازادانه ورتلای شو او هر کس ورته په خپل لاس خپله عریضه وړاندې کولای شوه.

استاد امیر محمد "یکه" د اروانباد پرماچ په اړه وایي:

((غلام رسول پرماچ په بلخ ولایت کې د جدیده په نامه هم یادېده. لامل یې دا و، چې نورستانی و او نورستانیان د امیر عبدالرحمن خان په دوره کې د اسلام په مبارک دین مشرف شوي وو، نو جدید معنی دا چې نوی یې اسلام منلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرماچ د منځنی ونې، زېرې گونې، زېږو ویښتانو او ابي سترگو والا متدین، خدمتگار او مهربان سړی و. په **۱۳۳۶**ل. کې د بلخ د والي په توگه مقرر شو. هغه مهال افغانستان په اوه و ولایتونو ویشل شوی و، چې له میمنې تر سمنگانو پورې د بلخ ولایت اړوندې سیمې وې. هغه مهال د مزار شریف ښار داسې بڼه نه درلوده، بلکې ښار یوازې د روضې د بڼ په منځ کې و. سره له دې چې ښار په بڼ کې و، خو له **۲۵۰-۳۰۰** پورې کورنۍ هم د بڼ په منځ کې اوسېدلې. د بڼ شاوخوا لاندیني کلي پراته وو، چې ښار یې جوړاوه: یخدان، تیتاق، چغدک او عزیزآباد.

کله چې غلام رسول پرماچ د بلخ د نایب الحکومه په توگه مقرر شو، د هغه له دې سیمې او په ځانگړې ډول له روضې سره لېوالتیا پیدا شوه او ډېر اخلاص یې ورسره وښوده.

لږ وخت وروسته پرماچ د بلخ ولایت د پرمختگ او ښېگڼې لپاره ببرته کابل ته لاړ، د ښار نقشه یې برابره کړه، چې روضه مبارکه پکې ښرگنده معلومېده. بلخ ته له بېرته راگرځېدو سره په دې فکر کې شو، چې ښرنگه د یوه سم او منظم ښار بنسټ کېږدي. د دې لپاره یې د هغه ځای له نورو چارواکو لکه د ښارندویو، ژاندارمو، پولیسو او د دهدادي د **۱۸**مې فرقې له قوماندانانو سره مشوره وکړه. هغوی یې وگومارل چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

جمعې تر لمانځه وروسته خلک وهڅوي چې د هغه خبرو ته غوږ ونيسي. د لمانځه تر ادا کولو وروسته "پرماچ" د روضې له جوماته راووت، چارواکو خلکو ته وويل: والي صاحب پسې شئ چې هغه درسره خبرې کوي. والي صاحب د خندق خواته روان شو، خلک ورپسې وو. د روضې شمال لوېديځ ته چې دوه د اوداسه ځايونه دي بام والا يې پخواني دی، له دې ځايه تر خندق پورې ۹۰-۹۵ پله واټن دی، هلته گرځنده کنارابونه وو او خلکو ترې گټه اخيسته. کله چې پرماچ خندق ته نږدې شو خلکو ته يې مخ راواړاوه، ويې ويل: ای د مزار خلکو! ای ايشانانو! دا څه شی دی؟ خندق ته يې اشاره وکړه چې د فضله موادو زېرمه تون و. خلکو وويل دا خندق دی، د کنارابونو د فضوله موادو زېرمه تون.

پرماچ بيا غبرگو گومبزو ته اشاره وکړه ويل: دا غبرگې گومبزې څوک دی؟ ويل: شاه اولياء، د حضرت علی کرم الله وجهه روضه يا آرامځی دی. پرماچ وويل: ښه چې دومره پوهېږئ؛ نو چې دا روضه په داسې ځای کې وي ښه به وي، که په ښه ځای کې؟ ډېرو کسانو وويل: نه صاحب! چې په ښه ځای کې وي، ښه به وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د روضې د جومات د اوداسه پخوانۍ وداني

پرماچ بيا ټولو خلکو ته مخاطب شو، ويل: نـو يـوه شـئ چې زه دا ښار ورانوم او سم ښار جوړوم، تر درېو مياشتو پورې مو کورونـه خـالي او خپل څيزونه ليرې کړئ. بيا ملا امامانو له منـبره هـم دا اعـلان کـاوه، چې اى خلکو پرماچ دا ښار ورانوي، تر ټاکلي وخت پورې خپل کورونـه خالي کړئ.

په ټاکلي وخت يې ښار چپه کړ، په يوه مياشت کـې يـې خځلـې او زياتې خاورې له ښاره وويستې او بالاحصار خواته يې يوړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا یې خلک راوغوښتل، د روضې ساحه په مشوره **۵۰۰** په **۵۰۰** مترو کې تثبیت شوه او د ښار نقشه یې واچوله.

د ساحې تر تثبیت وروسته یې مهم پانګوال لکه غلام محمد علاقه دار، حاجي صلاح الدین، عبدالجبارخان حاکم، عبدالقیوم خان ترابي، یاسین خان خوجه یین، حاجي فیض الله، ضیاخان بایي، مندوزیان او نور راوبلل، جبراً یې ورته ځمکې قباله کړې، چې ځانته پرې ودانۍ جوړې کړي. ان د ځینو ودانیو په جوړولو کې یې تر **۳۰-۴۰** کسانو پورې یو لاس کړل، چې په شریکه یې جوړه کړي.

غلام رسول خان پرماچ **۱۳** وسله وال سپاره درلودل، چې کبیر خان یې د ټولي قوماندان و. پرماچ به سهار په آس سپرېده او غرمه مهال ۱۱ بجې به ترې کوزېده. بیا به دوه بجې سپرېده او مازیګر مهال پنځه بجې به ترې کوزېده. په دې ډول تل ګرځېده راګرځېده او پخپله یې د کار څارنه کوله.

د ښار د ویجاړونې پر مهال خلک خواشیني وو، خو د کار په پای کې د ښکلي او منظم ښار په لیدو خوشاله او خوښ وو.

په **۱۳۳۸**ل. کې پرې د مدیر غني په سرای کې د ځینو خلکو له خوا برید هم وشو. اروابناد پرماچ هلته د ولایت په نامه ودانۍ جوړه کړې وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د هغې پرانيسته يې کوله. کريم خان مستغني د ۱۸ فرقې قوماندان سمدواره د يرغلګرو مخه ونيوله او بيا وروسته غلام رسول خان پرماچ خلکو ته قناعت ورکړ.

هغه ښار چې د پرماچ په دوره کې جوړ شوی و، ډېر کوچنی و، ان اوسنی ښار د هغه تر سل برابره هم زيات دی؛ خو نقشه هماغه ده، چې ارواښاد غلام رسول پرماچ يې بنسټ ايښی و او ورځ په ورځ پراخېږي.

ارواښاد پرماچ د هېواد د امنيتي چارو د ښه سمبالښت له امله د دې نښانونو او مډالونو په اخيستو نمانځل شوی دی: شجاعت، خدمت شمالی، خدمت قطغن، دريمه درجه ستوری، د پکتيا د خدمت نښان، صداقت، د دويمه درجه ستوري نښان، د سردار عالي نښان، د پوهنې نښان او د خدمت نښان.

په مزارشريف ښار کې د "پرماچ" په نامه نومول شوی واټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د هېواد په هره سیمه کې یې د امنیت راوستنې لپاره نه ستړې کېدونکې هلې ځلې کړې او هر ډول سربښندنې ته چمتو و.
- رښتینی پوځي او د قوماندې تابع افسر و.
- د مزار شریف د نوي ښار بنسټ ایښودل یې د ملکي خدمتونو یوه بېلګه ده.
- دیانت او سپېڅلتیا یې له دې هم ښه ترا جوتېږي، چې په مزار شریف یا لویه پکتیا کې هیڅ شخصي جایداد نه لري.

***   ***   ***

***   ***   ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

گل پاچا الفت

گل پاچا الفت د میرسید پاچا زوی او د سید فقیر پاچا لمسی پر ۱۲۸۷ل. کال د لغمان د عزیز خان کڅ په منصور کلي کې زیږدلی دی.

زده کړې یې په نارسمي مدرسو کې او د خپل وخت متداوله علوم لکه صرف، نحوه، منطق، تفسیر، حدیث، معاني او بیان یې د ننگرهار او کابل له مشهورو استادانو څخه لوستي دي.

د الفت مورنۍ ژبه پښتو وه، خو دري یې هم په ښه او لوړه کچه زده کړې وه. په دري کې یې په لوړه کچه شاعري هم کولای شوه. عربي ژبه یې هم ښه زده وه او مقالې یې پرې لیکلای شوې. په مستعارونو نومونو یې هم ډېرې مقالې لیکلي او خپرې کړې دي، هغه مستعار نومونه دا دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ظریف افغـان، کجـوروال، علاقمنـد، محتـاج، سـتمدیده، نوآمـوز، نادار، آرزومند، نکته رس، نکته دان، منتظـر، مشـاهد، حقبـین، منصـف، حق پسند، دلسوز، امنیت خواه، لغت دان، پارلماني وکیل، دقـت پسـند، اعتدالي، ملتفت، قانوني، خپل، بې زړه او ا.ط. ګ.

دغه رسمي او نارسمي دندې یې ترسره کړي دي:

په **۱۳۱۴**ل. کې د انیس ورځپاڼې کاتب(د وړې رتبې مامور) و.

په**۱۳۱۵**ل. کې د "انجمن ادبی" د تألیف او ترجمې غړی و.

په **۱۳۱۶**ل. کې دپښتو ټولنې له جوړېدو سره د "زېري"جریدې مدیر و.

په **۱۳۱۸**ل. کې د پښتو ټولنې د صحافت د مدیر مرستیال و.

په**۱۳۱۹**ل. کې د پښتو ټولنې د لغاتو او قواعدو د څانګې مدیر و.

په**۱۳۲۰**ل. کې د "اصلاح" ورځپاڼې مشاور او په همدغه کال بیـا د پښـتو ټولنې لوی مبصر او د "کابل" مجلې مسوول مدیر و.

په**۱۳۲۵**ل. کې د ننګرهار د "اتحاد مشرقي" جریدې مسوول مدیر و.

په**۱۳۲۷**ل. کې د ننګرهار د قبایلو عمومي مدیر و.

په**۱۳۲۸**ل. کې د جلال آباد د خلکو له خوا د ملي شورا په اوومه دروه کې وکیل او بیا په ملي شورا کې دویم معاون و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په۱۳۳۱ل. کې د لغمان د کرغیو د خلکو له خوا د ملي شورا د اتمې دورې وکیل و.

په **۱۳۳۴**ل. کې د جلال آباد د خلکو له خوا د لويې جرگې وکيل و.

په **۱۳۳۵**ل. کې په لومړۍ رتبه د پښتو ټولنې رئيس او پوهنې وزارت د عالي شورا په غړيتوب ومنل شو. همدارنگه د کابل پوهنتون د حقوقو او ادبياتو د پوهنځيو د پښتو استادي هم ورتر غاړې شوه.

په **۱۳۳۸**ل. کې د افغان شوروي د دوستۍ د ټولنې له جوړېدو سره سم د دغه ټولنې رئيس شو.

د **۱۳۳۰**ل. له جوزا د **۱۳۳۲**ل. د لړم تر پايه د ويښ زلميانو د نشراتي ارگان "اولس" جريدې د امتياز خاوند هم و.

په **۱۳۴۲**ل. کې د قبايلو د مستقل رئيس په حيث د کابينې غړی شو.

په **۱۳۴۴**ل. کې د جلال آباد د ښاريانو له خوا د ولسي جرگې دولسمې دورې ته وکيل وټاکل شو او د وکالت له څلور کلنې دورې وروسته متقاعد شو.

الفت پر خلکو او ولس يو زهير، دردمند، شاعر او ليکوال و. د هېواد په ټولنيز او سياسي بهير کې يې هڅه کوله، چې د خلکو په گټه تر وسه وسه برخه واخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کار او ملازمتونو په دغه اوږده بهیر کې د ښو خدمتونو، نوښتونو او جدیت له امله د مقاماتو له خوا ستایل شوی او نمانځل شوی هم دی. د خوشحال خان ادبي جایزه، د ابوعلي سینا ادبي جایزه، دویمه درجه تقدیرنامه، د ستوري درېیمه درجه نښان، د پوهنې دویمه درجه نښان، د وکالت د دورو نښانونه او د لویې جرگې یادگاري نښان یې تر لاسه کړي دي.

نومورې د ویښ زلمیانو د ډلې له مخکښانو څخه دی. کله چې دی په **۱۳۲۵**ل. کال د "اتحاد مشرقي" جریدې مسوول مدیر و، هغه جریده یې د ویښ زلمیانو د لومړنیو اثرونو، فکرونو او نظریو چاپولو ته وقف کړې وه. الفت د پارلمان د وکالت په ټولو دورو کې د خلکو خوا نیولې او په پارلمان کې دننه او بهر یې په ژبه او قلم د خلکو د حقوقو د خوندي کولو لپاره مبارزه کړ ې ده.

د **۱۳۳۴**ل. کال په لویه جرگه کې د پښتنو او بلوڅو د ملي ازادۍ د نهضت د ملاتړ او دوستۍ د لا ټینگولو لپاره گل پاچا الفت ډېرې هلې ځلې کړي دي.

الفت دغه لاندې هېوادونو ته سفرونه کړي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۳٦ل. کال د وري په۳مه د یو پلاوي د مشــر پـه توگـه پېښـور تـه د عبدالرحمن بابا د قبر جوړولو او په پر هغه د پښتو ټولنې له خوا د ډېـرین پوښ لگولو لپاره.

د ۱۳۳۶ل. کال د غوایي پـه ۲۸ مـه د پخـواني شـوروي اتحـاد د کولتـور وزارت په بلنه د یو کولتوري پلاوي په مشرۍ هغه هېواد ته.

د ۱۳۳۶ل. کال د زمري په ۲۹مه د ختیځ پوهانو پـه ځلیریشـتم کـانگرس کې د برخې اخیستلو لپاره د یو پلاوي په غړیتوب مونشن ته. په دې سـفر کې یې د خوشحال خان خټـک او پښـتو ټـولنې پـه اړه دوه کنفرانسـونه ورکړي دي.

د ۱۳۳۷ل. د تلې په ۳مه د یو پلاوي په غړیتوب د آسیا او افریقا د لیکوالو په لومړني مؤسس کنفرانس کې د گډون لپاره تاشکند ته.

د ۱۳۳۹ل. کال د غوایي په۸ مه د شوروي ـ افغان دوستۍ ټولنې په بلنـه د یو پلاوي په مشرۍ پخواني شوروي اتحاد ته.

د ۱۳۳۹ل. کال د زمري په ۱۵مه د ختیځپوهانو په پنځه ویشـتم کـانگرس کې د برخې اخیستلو لپاره د یـو پـلاوي پـه مشـرۍ مسـکو تـه. پـه دې کانگرس کې یې د خوشحال خان خټک او عبدالرحمن بابا د شاعرۍ پـه اړه کنفرانس ورکړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د۱۳۴۰ل. کال د غوايي په ۹مه د شوروي ـ افغان دوستۍ ټولنې په بلنه د يو پلاوي په مشرۍ شوروي اتحاد ته تللی دی.

الفت د پښتو او دري ژبو شاعر او ليکوال و. په عربي ژبه يې ځينې ليکنې هم چاپ شوي او له عربي څخه يې هم ترجمې کړي دي. د زرو په شاوخوا کې مقالې يې د هېواد په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي.

آثار يې دا دي:

د پسرلي نغمه، ښه لمسون، عالي افکار، د آزادۍ پيغام، غوره اشعار، د زړه وينا، بله ډيوه، نوی سبک او نوی ادب، غوره نثرونه، څه ليکل يا ليکپوهه، املاء او انشاء، ليکوالي(املاء او انشاء) لغوي څېړنه، پښتو سندرې، ملي قهرمان، منطق، پښتو کيلي، لوړخيالونه او ژور فکرونه، احمد شاه بابا، نوی څرک، څه ګورم او څه اورم، اجتماعي نظريات، د ټولنې علم، د موفقيت لار، د ټولنې په جوړولو کې د اسلام نقش او...

د شعر يوه بېلګه يې دا ده:

زما ګناه

نه مې د چا مال خوړلی نه مې څوک وژلي دي
نه مې چا ته ورک شه يا ګم شو کله ويلي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نــوره گناه نــه لــرم پــه دې گنــاه مــې مــه نيســه
زړه کې چې مې پټ ظالم ته بد غونـدې کـتلي دي
وخـــت د اعـــتراف دی گنـــاه خپلـــه درتـــه وايمـــه
نـــه يمـــه منکـــر پـــه مظلومـــانو مـــې ژړلي دي
دا گنـــاه د ســـترگو کـــه د زړه ده نـــه پوهېږمـــه
بد مې چې ليدلي خـدايږو بـد مـې هـم گـڼلي دي
زه يـــې پـــه ليـــدلو او ويلـــو گنـــاه گـــار شـــومه
نـور يـې پـه کولـو او عمـل بانـدې ښـاغلي دي
نـــه يمـــه خـــاين پـــه خيانـــت د نـــورو پـــوه يمـــه
پوهــه کــه گنــاه وي خلــق ټــول اوس پوهېــدلي دي
داچــې ډېــر کــاږه درتــه ولاړ دي ټيــټ سرونــه هــم
ستا مخکې چې سم نه شو سـم کلـه چلېـدلي دي
هيڅ اميد ترې مه کړه که څوک ځان د تا غلام گڼـي
مـــــا غلامانـــــــه ذهنيتونـــــــه پېژنـــــــدلي دي
لــوړ مقــام تــه رسي چــې بوټونــه پــاکوي د بــل
ډېــر پــه دغــه شــغل رياســت تــه رســېدلي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارواښاد الفت په۱۳۵۶ل. کال د ليندۍ په اتـه ويشـتمه لـه دې فـاني نړۍ سترگې پټې کړې او د کابل- جلال آباد د عمـومي سرک پـر غـاړه د لغمان په عزيز خان کڅ کې خاورو ته وسپارل شو.

پر ځان د بل د نيوکې درناوی وکړئ، ځکه چې دا ستا نيمگړتيا په گوته کوي او د شخصيت جوړونې لارې ته دې سموي.

***   ***   ***

***   ***   ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ الفت تر هر ډګره زيات د ولس د يوه ربښتيني خادم او د ولس په درد د دردمند مشر په توګه په افغاني ټولنه کې پېژندل کېږي.
- ✓ هغه ټولنيز حقايق په ډېره ښکلې او په زړه پورې لهجه په خپلو ليکنو کې منعکس کړي دي، چې د ربښتيا ويلو يو اتل ګڼل کېږي.
- ✓ د پښتنو او بلوڅو د ملي ازادۍ د نهضت د ملاتړ او دوستۍ د لا ټينګولو لپاره يې ډېرې هلې ځلې کړې دي.
- ✓ په ادبي- فرهنګي برخه کې د افغانستان نومیالۍ څېره ده.

ناپوهان او احمقان فکر کوي، چې تر ټولو زيات پوه او ښاغلي دي، له احتياطه کار و اخلئ، کهٔ نهٔ پهٔ لويهٔ بلا بهٔ ور سره اختهٔ شئ.

*** *** ***

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمدعلي کهزاد

نـامتو عـالم او مـؤرخ احمـدعلي کهـزاد د(۱۲۸۷ل. د غـوايي ۸مه=۱۹۰۸ اپريل ۲۸مه) د کابل په چنداول کې د ميرزا محمد عـلي کـره زيږېدلی دی. لومړنۍ مروجه زده کړې يـې پـه ډېـر کوچنيـوالي کـې لـه سيد عبدالحميد نومې ښوونکي څخه پيل کړې او د رسمي زده کړو لپاره په اووه کلنۍ کې په ښوونځي کې شامل شو. په خافيانو، اتحاد، حبيبيـه، جبل السراج او استقلال ښوونځيو کې يې زده کړې سرته ورسـولې او پـه ۱۳۰۸ل. کال يې د استقلال لېسې د لومړۍ دورې په فارغانو کې د ممتاز فارغ بريليک تر لاسه کړ.

نوموړي رسمي زده کړه د هغه وخت له شرايطو سره سمه د بکلوريـا تر درجې پورې ورسوله؛ خو له علم، پوهې او څېړنو سره د زيـاتې مينـې له امله يې خپله ژوره مطالعه د ژوند تر پای جاري وساتله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځانګړي ذوق له مخې يې د هېواد د تاريخ او لرغونو آثارو د څېړنو درانه او له ستونزو ډک کار ته ملا وتړله. نوموړی په دري، پښتو، عربي، فرانسوي، ايټالوي او انګرېزي ژبو پوهېده.

کهزاد لومړنۍ رسمي دنده د ترجمان په توګه د هغه فرانسوي پلاوی له مشر" موسيوکول" سره پيل کړه، چې په کابل کې د ارګ دروازې د ګومبزې په جوړونه بوخت و. په همدې ورځو کې يې د وطندوستۍ په نامه مقاله په فرانسوي ژبه وکښله، همدغه مقاله د استقلال ښوونځي مدير (مسيوژ رار) محمد نادر خان ته وروړه چې د انعام ور وګرځېده او کهزاد يې د خپل لياقت او اهليت له امله په شاهي دارالتحرير کې د فرانسوي ژبې د ژباړن (۱۳۰۹- ۱۳۱۲ل) په توګه وګوماره. د دغه کار تر ځنګ يې د فرانسوي کيندن پلاوي سره اوږه په اوږه کار کاوه او د هېواد ټولو ولايتونو ته په سفرونو کې له هغو سره ملګری و.

پر۱۳۱۲ل. کال په ايټاليه کې د افغاني سفارت د سکرتر په توګه مقرر شو. که څه هم دا ماموريت ډېر اوږد نه شو؛ خو استاد کهزاد ته يې دا ګټه درلوده چې ايټالوي ژبه يې هم زده کړه. په ايټاليه کې يې د افغاني سفير سره مناسبات خراب شول، بېرته خپل هېواد ته راستون او سمدواره د سفير د پلمې له مخې زندان ته ولېږدول شو. ۱۱مياشتي يې په بند کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېرې کړې؛ خو هلته هم له خپل هېواد او تاريخ سره زياتې مينې ارام پرېنښود، خپلو ليکنو ته يې ادامه ورکړه. ويل کېږي چې د افغانستان د پخواني تاريخ لومړی ټوک يې په زندان کې په باطلو کاغذونو ليکلی دی، چې د ژوند تر وروستيو پورې يې د هغه مسوده په خپل کتابتون کې د يادگار په توگه ساتلې وه.

له بند څخه تر خلاصېدو وروسته کهزاد د معارف په وزارت کې لومړی د تأليف او ترجمې د څانگې معاون مدير او بيا له ۱۳۱۹-۱۳۲۸ل. د کابل موزيم مدير و.

په۱۳۲۱ل. کال د هغه د هلو ځلو په نتيجه کې تاريخ ټولنه "انجمن تاريخ" جوړه شوه او د رياست چارې يې هم ده ته وسپارل شوې. دا مهمه او له مسووليته ډکه دنده يې۱۹ کاله سرته ورسوله. په خپله يې هم زيات شمېر تاريخي آثار وليکل او نورو ته يې هم د افغانستان د تاريخ د بېلا بېلو دورو او لرغونو مدنيتونو په اړه د څېړنو او ليکنو لپاره لارې چارې برابرې کړې. په نتيجه کې ډېر تاريخي کتابونه چاپ، خپاره او زموږ د هېوادني تاريخ ډېر تياره گوټونه روښانه شول.

په همدې وخت کې زموږ په هېواد کې د عنعنوي تاريخ ليکنې پر ځای په منل شوې علمي او اساسي طريقه د هېواد د بېلابېلو لرغونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسنیو دورو تـاریخ لیکلـو رواج مونـدلی، چـې د دې علمـي اصـولو د رواجولو افتخار تر هر چا زیات د کهزاد په برخه دی.

له ۱۳۲۹-۱۳۳۶ل. پورې د کابل موزیم او لرغونپېژندنې رئیس او بیـا تر۱۳۴۰ل. پورې د تاریخ انجمن رئیس و. تر دې وروسته د پوهنې وزارت علمي- فرهنګي مشاور وټاکل شو، تر۱۳۵۰ل. پـورې یـې دې دنـدې تـه دوام ورکړ او په همدې کال متقاعد شو.

ارواښاد کهزاد د هېواد په ګوټ ګـوټ کـې وګرځېـد، د نـړۍ ډېـرو هېوادونو ته لاړ، په علمي سیمنارونو کې یې برخه واخیسته او هلته یـې د خپل هېواد لرغونی مدنیت، تاریخي اهمیت او افغان ملي هویت څرګند

ارواښاد کهزاد د ایران د پخواني پاچا رضاشاه پهلوي سره په لیدنه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړ. لیکنې یې تولې په حقایقو ولاړې، په علمي او تحقیقي اصولو برابرې او له هر ډول ژبني، مذهبي او منطقوي تعصب څخه پاکې دي.

کهزاد د خپل گټور علمي- فرهنگي ژوندانه په اوږدو کې له استرالیا پرته د نورو څلورو وارو لویو وچو ځینو هېوادونو لکه ایټالیا، هند، د امریکا متحده ایالتونو، انگلستان، فرانسې، ایران، پخواني شوروي اتحاد، پاکستان، چین، مصر او ترکیې ته سفرونه کړي دي.

همدارنگه یې د نړۍ د ځینو علمي- فرهنگي ټولنو لکه د واشنگټن د جغرافیایي ټولنې، د لرې ختیځ د آسیایي- فرانسوي ټولنې، د فرانسوي

له ښي لوري: استاد کهزاد، پوهاند رشاد، پوهاند میرحسین شاه او د هند په دهلي کې د نظام الدین اولیاء د زیات ځایناستی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځپاڼه لیکونکو د ټولنې، د بنګال د آسیایي ټولنې او د آسیایي شاهي ټولنې غړیتوبونه هم درلودلي دي.

په خپل علمي کاري ژوندانه کې یې د ښې ورتیا ښودنې او صداقت له امله دا جایزې، نښانونه او مډالونه هم تر لاسه کړي دي:

د پوهنې وزارت د سرو زرو نښان، د **۱۳۴۲**ل.کال د لویې جرګې نښان، د پوهنې دویمه درجه نښان، د فرانسې د جمهور رئیس جنرال دوګول له خوا په هنر او ادب کې د شوالیه نښان، په ایټالیایي ژبه کې د ښه مهارت له امله د هغه دولت نښان، د آریانا مطبوعاتي جایزه او د خوشال خان مطبوعاتي جایزه.

د کهزاد د چاپ او ناچاپ آثارو شمېر **۶۰** شاوخوا ته رسېږي چې دا دي:

مسکوکات افغانستان، تاریخ افغانستان، بالاحصار کابل و پیشامدهای تاریخی، رجال و رویدادهای تاریخی، در زوایای تاریخ معاصر افغانستان، افغانستان در پرتو تاریخ، لشکرگاه، فروغ فرهنگ، بگرام، آریانا، تاریخ ادبیات افغانستان، افغانستان در شاهنامه، غرغشت یا گرشاسب، افغانستان چهار راه تمدن و تهذیب مسکوکات قدیم افغانستان، مسکوکات افغانستان در عصر اسلام، شاهنامه ها و مقایسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

میان بعضی پهلوانان آن و اوستا، رایان کابلی، کنیشکا، روابط فرهنگی افغانستان و هند، سپرلو، درفش ملی جمهوری، رهنمای بامیان، تایان، گلدستهٔ عشق، عرف و عادات افغانها، رتبیل شاهان، کوشانیهای خورد یا کیداریها، امپراتوری کوشانشاهان، ممدوحین شاهنامه، پادشاهان اولیهٔ آریانا، مدنیت اوستایی، مدنیت ویدی، موزهٔ کابل، شابهار، کابل، تاریخ برای صنف هفتم، از چنگیزتا تیمور، منظرهٔ افغانستان، سرخ کوتل، زمانشاه و فعالیت دستگاه استعمار، د افغانستان پخوانی تاریخ، افغانستان قبل از اسلام(په زندان کې يې کښلی) روئین تن و تهمتن در جنگ در وادی هیرمند، سربن، تهمتن و پشتون او نور.

یونلیکونه:

گزارش سفر هیئت کاروان زرد در۱۳۱۰ش. در امتداد کوه بابا و هریرود، از سروبی تا اسمار، از گلبهار تا سروبی، مردان پاروپامیزاد، سکندر در آریانا (په فرانسوی ژبه) اسلام.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بهرنیو ژبو آثار:

Men and Events

In the Highlight of Modern History of Afghanistan

Guide to Kabul with Nancy Dupree

Alexander au Afghanistan

Afghanistan Custom

Culture (In Italian)

ژباړې:

بابر، هنر قدیم افغانستان، بامیـان، سـکندر در آریانـا، صـنعت بـودایی باختر، یونانی ها در آریانا.

تر تقاعد وروسته د هغه روغتیا ښه نه وه؛ د ناروغۍ پر مهـال يـې سره لـه دې چې ژبې او لاسونو يې ښه کار نه شو کولای، بیا يې هم د (افغانستان در شاهنامه او غرغښت یـا گرشاسـپ) غونـدې گرانبیـه کتابونـه افغـاني ټولنې ته وړاندې کړل.

اروابناد کهزاد نه یوازې په هېواد کې پېژندل شـوې څېـره وه، بلکـې په نړیوالو علمي ټولنو کې يې هم ډېر شهرت درلـود. هغـه د افغانسـتان هرې څنډې او گوټ ته د علمي څېړنو لپار سفرونه وکـړل. د هېـواد هـره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمه او هر ولایت یې مطالعه کړ، هره کنډواله او هره ډېرۍ یې وڅېړله.
د دې څېړنو لپاره هغه له ژېړ کاروان سره د **۱۳۱۰**ل.کال په وري کې د افغانستان او ایران له سرحد څخه د هرات، فراه، گرشک، کندهار، غزني، کابل او جلال آباد له لارې تر ډکې پورې سفر وکړ.

په **۱۳۱۱**ل. کې له یوه فرانسوي او یوه سویسي سره د کونړ د اسمار- بریکوټ له لارې نورستان ته ننوت او د کامدېش، منډه گل په درو کې د نورستان تر وروستیو سیمو پورې ورسېد.

بل ځل یې د فرانسي د کیندنو له پلاوي سره د **۱۳۱۲**ل. په تله کې **۲۷** ورځې د **۳۰۰۰**زره کیلومترو په مزل سره د ایبکو، شکاري درې، مزارشریف، بلخ، کابل، اندخوی، میمنې، بالامرغاب، هرات، فراه، گرشک، بست، کندهار، مقر، غزني او کابل له لارې د افغانستان د ولایتونو یو بشپړ سفر وکړ.

لنډه دا چې د لرغونپېژندنې د پلټنو په برخه کې به د افغانستان داسې کنډواله، غونډۍ او څوکه نه وي، چې اروابناد کهزاد پرې پل نه وي ایښی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اروابناد کهزاد د لیکوالۍ تر څنګ شاعر هم و، په شعرونو کې یې هم هېوادنۍ مینه په څپو ده او له ورایه پکې ځلېږي. دا هم د اروابناد کهزاد د شعر یوه بېلګه:

افغانستان

ای کشـــــور افغـانســـتـــان
ای ســـرزمیـــن باســتـــان
مـهـــد فـــروغ آریـــان
پـایـنـــده نـامـــت جــــاودان
پـایـنـــده نـامـــت جــــاودان

ای کـشـــــور آزادگـــــان
ای مـهـبـــط فـــرزانـــگان
خـــاکـــت کـهـــن بختـــت جـــوان
زی شـــادمـــان، زی کـامـــران
زی شـــادمـــان، زی کـامـــران

(c) ketabton.com: The Digital Library

ای مــــرکـــــز مشـــــــرق زمـــــین
فــر تـــــو بـا شــــــوکـــت قـــریـــن
کانــــــون رســــــم راســـــتیـــن
در پــیـکـــــــــر مشـــــــــرق روان
در پــیـکـــــــــر مشـــــــــرق روان

ای قــلــــــــب پـــــاک آســــــیـــا
ای منبــــــع صــــــدق و صــــــفا
خـــــاک تــــــرا چـــــون تـــــوتیـــا
در دیــــــده مــالـــــم هـــــــر زمـــــان
در دیــــــده مــالـــــم هـــــــر زمـــــان

حــــب تــــو باشـــــد دیـــن مـــــن
عشــــق تــــو شــــد آئیـــن مـــــن
ای مــــــادر شـــــیریــــــن مـــــن
ای کشـــــــور بــــا عــــز و شــــــان
ای کشـــــــور بــــا عــــز و شــــــان

(c) ketabton.com: The Digital Library

افـغـانـــــی افـــغـــان دیـــــــار
آزاده ای در کـــــهســـــــــــــــــار
دارم بنـــــامـــــــت افـــتـــخــــار
تــــا زنـــــده باشـــــــم در جــهـــان
تــــا زنـــــده باشـــــــم در جــهـــان

تـــا پـــرچـــم فـتـــح و ظـفـــــر
محــــــراب و مـنـــبـــر را بـبـــــــر
دارد عقـــابـــی جـــلـــوه گـــــر
در مـطلـــــع مـشـــــرق عـیــــان
در مـطلـــــع مشــــــرق عـیــــان

دغه نامتو مؤرخ، عالم او د هېواد ملي خدمتګار د(**۱۳۶۲**ل. د لیندۍ پر **۳**مه =**۱۹۸۳**م) د چهارشنبې په ورځ له دې فاني دنیا سترګې پټې کړې او په کابل کې د شاه دو شمشېره زیارت تر څنګ خاورو ته وسپارل شو.

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د هغه د هڅو په نتيجه کې تاريخ ټولنه (انجمن تاريخ) جوړه شوه.
- ✓ رښتينى مؤرخ او ملي نظره افغان و، د قومونو د ځلونې پر ځاى يې د ملت جوړونې بهير ته کار وکړ.
- ✓ د خپل هېواد لرغونى مدنيت، تاريخي اهميت او افغان ملي هويت يې څرګند او عامو ته يې وښود.
- ✓ د لرغونپېژندنې د ستړياو په ګاللو او خولو تويولو يې د علم ډېوه روښانه او په پايله کې يې د ملي تمدن او ملي تاريخ تياره ګوټونه روښانه کړل.
- ✓ هره څېړنه يې د ملت جوړونې پر مفکوره سربېره په نړيوالو علمي موازينو هم برابره ده.
- ✓ د افغانستان په معاصر تاريخ کې د ځيرک او اکاډميک مؤرخ وياړ ورپه برخه دى.
- ✓ د تاريخ ليکنې په برخه کې د علمي اصولو د رواجولو وياړ تر هر چا زيات د کهزاد په برخه دى.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حسن خان گردېزی

حسن خان د محمد زوی او د عبدالمجید سلېمانخېل لمسی، له آره د پکتیکا دی؛ خو کورنۍ یې بیا په گردېز کې استوگنه غوره کړه. حسن خان د امیر حبیب الله خان په دوره په گردېز کې زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې د امان الله خان په دوره کې په گردېز کې پیل کړې او د ظاهرخان په دوره کې فارغ شوی دی. حسن خان ډېر ځیرک او لایق شاگرد و، له پیله تر پای د خپل ټولگي اول نومره و. لومړنۍ دنده یې د پکتیا ولایت د بهرنیو اړیکو په اداره کې د مامور په توگه پیل کړې ده. ورپسې په ځائیو کې د ولسوال او بیا د ارگون د لویې ولسوالۍ ولسوال ټاکل شوی دی.

د والي په توگه لومړی ځل په لغمان کې ټاکل شوی دی. څه وخت د لوگر والي هم پاتې شوی او تر لغمان وروسته د بغلان والي هم پاتې

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوی دی. د محمد داؤدخان پــه دوره کــې د لغــمان د خلکــو د پرلپســې غوښتنو له امله له بغلانه را تبدیل او بیا د لغمان والي وټاکل شو.

د غوايي تر کودتا پورې د لغمان والي و، تـر کودتـا وروسـته ونیـول شو، څه وخـت بنـدي و، خـو د لغـمان د خلکـو د پرلپسـې غوښـتنو او سپارښتنو پر بنسټ له بنده خلاص شو. د هغه وخت دولت ورته د دندې اخیستو وړاندیز وکړ؛ خـو هغـه د بوډاتابـه عـذر وړانـدې کـړ، د دولـت وړاندیز يې ونه مانه او تر ۱۳۷۰ل. پورې پر کور ناست و.

حسن خان گردېزي غریبانه او پاک سپېڅلی ژوند تېراوه، له تجمـلي ژونده بېزاره و، ځکه خو يې تر مرگه شخصي موټر هـم نـه و پیـدا کـړی. وايي چې زوی يې له امریکا څخه ورته ویلي وو، چـې تـا تـه بـه د مـوټر اخیستو پیسې درولېږم، موټر واخله او موټروان ونیسه زه به ستا تـر ژونـده ستا میاشتنی لگښت او د موټروان معاش درلېږم، چې هوسا واوسې؛ خو هغه دا خبره ونه منله، ویل چې د هغه پیسې به حلالې وي، کـه څنگـه؟! نو زه په دې تېر عمر ځان په مشتبهاتو کې نه راگېروم. په دغه دوره کـې د کابل په خیرخانه کې په خپل یوازیني کور کې اوسېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حسن خان گردېزی دوه ځله د لغمان د والي په توگه دنده تر سره کړې ده. هر لغمانی د هغه د خدمتونو یادونه کوي، د هغه د یاد پر مهال د هر لغماني لاسونه هغه ته د دعا لپاره لپه کېږي.

ښاغلی تورن محمدسلیم چې په "یاور" سره مشهور دی، په دواړو دورو کې د والي حسن خان گردېزي یاور و. یاور صاحب د اروابناد گردېزي د ژوندانه د هر اړخ په اړه ډېر معلومات لري. هغه وایي:

تر والي حسن خان د مخه په لغمان کې "قاضي قادر" والي و. کله چې حسن خان د والي په توگه لغمان ته راغی هغه مهال د لغمان بازار په تېرگړیو کې و، د اوسني ولایت شاوخوا زراعتي ځمکې وې او یوازې یو سماوار دلته و، چې مامورینو ته به یې چای ورکاوه، دلته نور بازار نه و. والي حسن خان دلته د بازار بنسټ کېښود، له تېرگړیو یې بازار دلته راولېږداوه. دولایت ودانۍ یې جوړه کړه، اوسنی جامع جومات او دکانونه یې جوړ کړل.

دا نقشه د هغه اروابناد له خوا جوړه او تطبیق شوې ده. د گردېزي دروازه تل د ولس پرمخ پرانیستې وه، ولسي خویونه یې درلودل، د هر چا سره د هغه په سویه گړېده، جرگه مار سړی و. د کونډې رنډې، یتیم او لوی واړه سره یې یو ډول چلند کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لغمان ولایت ودانی چې والي حسن خان جوړه کړې ده

د دربار خاص پروا یې نه لرله، ان چې سرک یې دربار و، د سرک په سر به یې هم عریضې اخیستې. یاور صاحب وایي چې یوه ورځ مو په مرکزي جومات کې کار کاوه، والي صاحب پخپله ولاړ و، د کار لارښوونه یې کوله، یوه ښځه راغله، ویل دا والي چېرته دی؟ چا وروښود، هغې ویل دا خو والي نه دی، مانډس دی. والي صاحب ماته مخ کړ، ویل ورشه دا ښځه څه عرض لري؟ چې ورغلم ویل دا عریضه لرم. عریضه مې ترې واخیسته، ورمې وړه، والی صاحب ژر کرغیو ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راجع کړه. هغـه د خانـانو او ملکـانو انـډیوال نـه و، د غریبـو او بېوزلـو ملګری او خادم و.

د مهترلام جامع جومات چې د ګردېزي په دوره کې جوړ شوی و او په دې وروستیو کې بیا په اساسي ډول ترمیم شوی دی.

والي صاحب ډېر سرکونه وغځول لکه دولتشاه ته سرک ده وغځاوه، الینګار ته یې سرک وغځاوه، بیا یې د کچور سرک جوړ کړ. همـدا رنګـه یې د کرغیو هر کلي ته سرک تېر کړ. د بابا صاحب د زیارت لـور تـه یـې سرک جوړ کړ. د بادپښ لور ته یې تر تبۍ سرک تېر کړ، چـې لـه همـدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرکه اوس تر "بادپښتن" پورې د موټرو او نورو وسایلو د تګ لپاره ګټه اخیستل کېږي. که کودتا نه وای شوې، هغه دا سرک سروبي ته ویسته، ځکه چې ډېر لنډ دی او بله دا چې د وربښمین تنګي لاره به بچه شوې او هلته به د برېښنا د ډېرو بندونو جوړولو امکان پیدا شوی وای. ارواښاد حسن خان ډېر فرعي سرکونه هم جوړ کړل، چې اوس زیاتره هماغه سرکونه قیر شوي او خلک ترې ګټه اخلي.

پلونه یې جوړ کړل مثلاً د زیارت پول یې له هیڅه جوړ کړ. د الینګار د چینچار پول او داسې نور پلونه یې جوړ کړل. د "سراج کلا" انګړ یې وغورځاوه، نغاره خانه یې ورته ورانه کړه او د باغ نقشه یې پکې ښه او منظمه جوړه کړه. باغ داؤد هغه جوړ کړی و، چې اوس اوس غاصبانو غصب او شخصي دکانونه یې پکې جوړ کړل.

همدارنګه د مخابراتو، زراعت، قوماندانۍ، مستوفیت او فواید عامې ریاستونو ودانۍ هغه جوړې کړې دي. تر هغه دمخه دلته څه خاص دولتي ودانۍ نه وې. هغه هڅه کوله چې د ښوونځیو ودانۍ په دولتي ځمکه کې جوړې کړي او د ځمکې پېرلو پیسې یې په ودانۍ ولګوي. په ډیوه، میا عبدالکریم، شامه ګل او شیخ صاحب کې یې ښوونځي جوړ کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرمعلم محمد حسن، چې په بزرگ مشهور دی، وايي:

د والي حسن خان دويمه ورځ وه، چې مـوږ ه معلمـين ورغلـو، څـه گورو چې دی د محکمې د ودانۍ دوه منزلې تـه ختلـی و، کـارگر لگيـا وو، هغه يې سپړودله او ده يې لارښوونه کوله، وداني يې سپړودله او انگړ يې ورته روغ پرېښی و. موږ ډېر ساعت ودرېدو، بيـا چـې راکـوز شـو او موږ ورسره معرفي شو، سترې مه شې مو وکړل. موږ ته يې ډېر نصـيحت وکړ او خدمت ته يې وهڅولو. د ده د راتگ تر وخته په لغمان کـې پنځـه ښوونځي وو: په چارباغ، تيرگړيو، سنگر، اسلام آباد او شمسه خېلو کې. دا نور زياتره ښوونځي د والی حسن خان په دوره کې جوړ شول. د ده پـه دوره کې معارف ښه انکشاف وکړ.

نه يې تحفې اخيستې او نه يې رشوتونه خـواړه. کـوم سـړي ورتـه د تحفې په نامه څه پيسې راوړې وې، څه کار به يې و، والي صاحب ورتـه کړه چې ستا پيسې اخلم دا د بنده حق دی، الله يـې نـه بخښـي، نـو د الله حق ولې نه خورم چې بخښي يې. زما د پلار هم دومره زکات کېږي، هغه به نه ورکوم، الله يې راته بخښي؛ نو په مخه دې ښـه چـې بيـا داسـې ونـه کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرمعلم بزرگ وايي: زما ماماخسر چې د امنيه قوماندانۍ تحويلدار و، هغه راته کيسه کوله چې د پولچکونو لپاره څه بودجه منظور شوې وه، هغه مصرف شوه، مصرف يې هم تېر شو او زما سره دوه لکه افغانۍ پاتې شوې، ما ويل چې دا والي صاحب ډېر حکاک سړی دی، داسې نه چې کوم ياداشت يې اخيستی وي؛ نو ما هغه پيسې وروړې په مېز مې ورته کېښودې، په زړه کې مې ويل چې ځه نيمې خو به ماته راکړي. کيسه مې ورته وکړه، ويل له ځان سره يې وساته، بيا يې درڅخه غواړم. له اليشنګه چې دولتشاه ته سرک وهل کېده او ورسېده، مخابره يې راوکړه چې کابل ته لاړ شه په هغو پيسو چای او بوره واخله، په هره خلته کې يو من بوره او يو پاو چای بند کړه، همداسې ټولې خلتې برابرې کړه او ماته يې راورسوه. هماغسې مې وکړل، چې مې وروړسولې د خلکو هر يوه کس ته يې يوه يوه خلته ورکړه.

حاجي عبدالشکور چې د حسن خان ګردېزي پر مهال لږ وخت لپاره د لغمان ښاروال و، وايي: ګردېزي به د سرکونو او نورو ودانيو په جوړولو کې زياتره په معابرو يا قوای کارو، بنديانو او لږه اندازه په ولس هم کار کاوه. سند يې ورکړی و، چې که بنديان وتښتېدل زه يې ذمه وار يم. په دې اړه ياور صاحب وايي: يوه ورځ په شل کلن بند محکوم بندي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وتښتېد، دلته په مرکز کې د چینارو لاندې دربارو، پلاوی راغلی و، امنیه قوماندان راغی، ویل چې بندیان مو خوشې کول نو اوس یې ځواب ووایاست. ما ویل قوماندان صاحب ولې؟ ویل بندي تښتېدلی دی. زه سمدواره والی صاحب ته ورغلم، خبر مې کړ چې موضوع داسې ده او له موږه ځواب غواړي. هغه کړه ورشه قوماندان ته ووایه چې پلاوی سوال شخصاً ما ته راجع کړي. سوال چې یې والي صاحب ته راجع کړ، هغه په ځواب کې ولیکل:

((دغه بندي شخصاً والی حسن خان خوشې کړی دی))

ویل دا یوسه او امنیې قوماندان ته ووایه، پا م کوه چې چای- ډوډۍ ورنه کړې، له سرخکانو یې تېر او رخصت کړه. پلاوی لاړ، له دې پېښې پاچا خبر شوی و، مازیگر یې ټلیفون راوکړ، ویل:

((والي صاحب! بندي تښتېدلی دی؟))

والي صاحب ورته په ځواب کې وویل:

((شاهزاده صاحب بندي تښتېدلی دی؛ خو لغمان تر درونټې راپورته او تر فرشغان راکښته زندان دی، له دې نه شي وتلای همدلته به وي))

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه میاشت وروسته تښتېدلی بندي بېرته راغی، چې ومې لیده ما ویل وه هلکه! ته چېرته وې؟ ویل چا رخصت نه راکاوه او سرکونه یې راباندې جوړول نو...

زه ورغلم والی صاحب ته مې احوال ورکړ، چې تښتېدلی بندي بېرته راغی، ویل راېې وله. چې مې وروست ویل: وه بچه چرا گریخته بودی؟ هغه کړه: والی صاحب! سرکا را جور میکدیم و کسی رخصت نمیداد، مجبور شدیم. والی صاحب وخندل، ویل: ((الی خو گریخته ای، الی برو رخصت استی)) بندي ویل: ((نه صاحب ما بندی استم، زندان میرم، بند خوده تیر میکنم)) د بندي له ډېر ټینگار وروسته مو هغه بېرته زندان ته ولېږه.

ښاروال صاحب وایي: والي صاحب ډېر ساده ژوند درلود، گارگر او زیارکښ سړی و. په خپله به له گارگرو سره حاضر و، د تیږې په سر یا لوړ ځای به ناست و، کار به یې څاره. د کار په مهال به یې همالته له کارگرو سره سوکړک او تروې یا یو دوه دانې جوش هگۍ په هماغې تیږې یا لوړ ځای خوړلې.

یاور صاحب کیسه کوي، چې یو وخت د سرک جوړولو کار روان و، یوه خان ویل چې زه درته ډوډۍ کوم، له والي صاحب اجازه واخله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما چې والي صاحب ته وویل، ویل ښه ده. خـان چـې ډوډۍ راوړه والي صاحب کارگرو ته امر وکړ، چې کښېنئ، خان ته یې ویل: خان صـاحب ډوډۍ ورخپره کړه. په دې باندې خان صاحب تور واوښت؛ خـو امـر و، نو عملی شو. والي صاحب ما ته ویل زویه! دلته به لږ جـواری او ماسـته پیدا نه شي؟ ما ویل صاحب پیدا به یې کړو. ما رانږدې کوچې تـه وویـل چې ماسته لرې که نه؟ ویل هو! ما ویل چې سوکړک شته که نـه؟ ویـل د تبۍ دی. ما ویل راېې وړه. چې را یې وړل په کاسه کې مو میده کړ، ما او والی صاحب وخوړ.

خان صاحب ته یې وویل: خـان صـاحب دا د دوی حـق دی، چـې کار کوي، موږ څه کوو؟! زموږ همدا بس دی.

یو ځل ماسخوتن له الیشنگه راتلو په یوه ځای کې سرک لـږ خـراب و، موټر یې وداروه راکوز شو، شاتنی موټرې هم ودرېـدې، ویـل: سـلیم خانه صدا کو که گیسا را بیاره! ما په منډه گیسونه راوړل هغه سرک مو ژر ژر جوړ کړ او بیا مخ په ولایت وخوځېدو.

له ولس سره یې ډېر په هنر او حکمت چلند کاوه، ولسـي جرگې بـه یې کولې، رسمي چوکاټ ته یې هر څه نه اچول او رسمیات یې ډېـر کـم کارول، عریضه به یې ځیروله، ویل به یې:ځئ لاړ شئ خپلو کې په ولس

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې جوړ شئ. که هغسې به ونه شول؛ نو څو ورځې به یې بندیان کړل، چې څو ورځې به یې پرې کار وکړ، پخپله به سره جوړ شول، رابه غلل، ویل به یې چې: والي صاحب موږ سره جوړ شوي یاستو، گوره چې لاس تر لاسه ستا مخ ته راغلو؛ نو بیا به یې خوشې کړل.

څوک یې نه ځورول نو ولس دومره زړور و چې ان کونډې هم له هغه نه خپل حق غوښتلی شو. یوه ورځ مو په کرغیو کې سرک جوړاوه د یوې کونډې په پټي کې سرک تېرېده او هغې یوازې همدا یو پټی درلود. کونډه رقیه نومېده، راغله ویل: والی صاحب! چې مړه نه یم زما په پټي کې سرک نه شي تېرولی. ما والي صاحب ته وویل: والي صاحب تاسو دفتر ته ځئ زه به له دې کونډې سره څه جوړ جاړی وکړم. والي صاحب لاړ، ما رقیه راوغوښته په خندا مې ورته وویل: راځه زه به یو کار وکړم، یو پرزه به درکړم، انکشاف دهات به مواد(وریجې، غوړي، بوره او...) درکړي.

دا خبره پرې ښه ولگېده. "ملا"موټروان ته مې وویل، دا ولایت ته ورسوه چې مواد ورکړي. هغوی چې مې رخصت کړل، ما په بیړه سره کار پیل کړ، چې هغوی رارسېده، ما کار خلاص کړی و. رقیه چې راغله او ویې لیدل چې کار خلاص شوی او په پټي کې یې سرک تېر دی؛ نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويې خندل ويل: نوش و جان، رښتيا چې پښتون يې. کله چې والي صاحب راغی رقيه مې راوغوښته، والي صاحب ته يې ويل: والي صاحب زه کونډه يم پوه نه شوم، چې څه مې درته ويلي چې خفه نه شې، زه اوس پوه شوم، چې دا سرک زموږ په گټه دی، نوره درڅخه لاړم.

گرديزي به په اوړي کې د اليشنگ "شاهي چينې" ته دربار نقلاوه او دوه مياشتې به هلته و. ياور صاحب زياتوي، چې گرديزی بيا له دې ځايه بغلان ته تبديل شو. دويم ځل چې والي صاحب حسن خان دلته راته زه هغه مهال د بادغيس په جوند ولسوالۍ کې امنيه قوماندان وم. د **۱۳۵۳**ل. کال د جدي **۲۶**مه وه، چې هغه بېرته دلته د والي په توگه راغی. حسن خان گرديزی د محمد داؤد خان ډېر کلک ملگری او انډيوال و، هغه حسن خان گرديزی ډېر نازاوه. هغه د داؤدخان د جمهوري حکومت تر پای پورې دلته والي و.

د لغمان په خلکو دومره گران و، چې د هغه هر امر يې مانه. يوه ورځ محمد داؤد خان لغمان ته راغلی و، چې خبرو ته ورپورته شو، خلکو شور ځوږ کاوه، د خلکو د گڼې گوڼې له امله بې نظمي وه. داؤدخان څو ځله د آرامېدو اشاره وکړه؛ خو خلک غلي نه شول، حسن خان گرديزی ورپورته شو، ويې ويل:((حسن خان گرديزی ميگويد که

(c) ketabton.com: The Digital Library

رهبر صاحب گپ میزند آرام باشید)) لـه دې سره ټـول خلـک سـمدواره غلي شول، په دې سره داؤدخان هم محسـوس کـړه چـې حسـن خـان د خلکو په منځ کې څومره محبوبیت لري.

تشریفات یې نه خوښول، ساده مزاجه او پـاک انسـان و، د هـر چـا ډوډۍ یې نه خوړه په ځانګړي ډول د دولتي چارواکو او خانانو- ملکانو. ښاروال صاحب وایي: کله چې هغه د لغمان والي مقرر شو شـفر راغـی چې یوازې رئیسان تر کا کڅ مخې ته راشئ. موږ ورغلو، هلته یې هرکلي ته مکتبیان هم ولاړ وو، چې راغی د پوهنې مدیر"مدین خـان وردګ" تـه یې وویل: په دې ګرمۍ کې متعلمین په تکلیف کول او لـه سـبقه ایسـتل ښه کار نه دی. چې راروان شو له سرخکانو ورهاخوا یې په لاره ویل چې انجینر فضل الله کوم سرک ویستلی، راځئ چې ویې ګورو.

یاور محمد سلیم، مشوانی او شاروال عبدالشکور

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخ په ولسوالۍ ورتاو او په یوه لویه باغچه کې کښته شولو. والي صاحب ویل: یوه خبره کوم خفه کیږئ خو نه؟ مور ویل نه صاحب! مهرباني وکړئ. ویل: فکر وکړئ چې نن مو روژه ونیوله.

مستوفي وویل: ((والی صاحب! ولسوال بسیار مصرف کده)) والي صاحب وویل: ((ولسوال صاحب از ملکا پیسه جم کده آلی که از ملکا نان بخوریم، صبا چه رقم کار کنیم)) ورغلو، والي صاحب د صدیق پاچا ډېر احترام کاوه، هغه یې خواته کښېناوه. خبرې اترې چې ختمې شوې نو والي صاحب پاڅېده، ډوډۍ یې ونه خوړه او ولسوال "قهار" حیران دریان پاتې شو.

هغه د پوهنې ودې ته هم کلکه پاملرنه کوله، مکتوب یې صادر کړ چې له دفترونو دې ټولې ښځینه معارف ته ولېږل شي، چې هلته د کوچنیانو په زده کړه کې ونډه واخلي.

په شخصي ژوندانه کې متدین سړی و، کورنۍ یې همدلته ورسره وه، کلک ستر یې درلود. سهار وختي به پاڅېده، لمونځ چې به یې وکړ، ځانګړی خوش مزه چای به ورته چمتو و، هغه به یې وڅښه. بیا به ووت، روان کارونه به یې وڅارل، چې دفتر ته به راغی خانه سامان به بیا ښه معطر چای ورته کېښود او یو ډول ډبله پسته ډوډۍ به یې ورته راوړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډوډۍ به يې په چايو کې خيشتوله او خوړه به يې. عريضې به يې کتلې او احکام به يې ورکول؛ خو زياتره احکام به يې د شپې له خوا په کـور کـې ليکل.

چې د ځمکې به اړه بـه کومـه عريضـه وه، هغـه بـه يـې ځنـډې تـه اېښوده، ځکه چې هلته به پخپله ورته او ځای به يې ليده؛ نـو بيـا بـه يـې حکم ليکه. ماسپښين به يې يو ساعت قطعي (ټېکه) کولې. په ټيپ کې به يې نرمه موسيقي لکه د سرآهنګ، اولمير او.. اورېدله. چلم به يـې څکـه او پر سګرټو متعاد و.

د مظاهرو او اعتراضونو په وړاندې يې لـه شـدته کـار نـه اخيسـت، بشرمل او نورو چې به مظاهرې کولې، په مظاهرو کې بـه يـې بـدې ردې ويلې او خوشکې به يې کولې؛ خو ده به ويل خير دی، کوي دې يې. يوه ورځ مظـاهره ورځ وه، همداسـې اپلتـې او ردې بـدې ويـل کېـدې، يـو کامه وال سرمامور و، هغه په مظاهره پسې روان و، غوښتل يې چې ځينې کسان ونيسي. والي صاحب ورته غوسه شو، ويـل راځـه کـار ورسره مـه لره. لږ مخکې چې لاړو، سرمامور ته يې وويل: ((چتی زنبورها را بـه مـا تور ميتی، بګويه، تمام روز بګويه، چه ای مرا کده ميتانه))

(c) ketabton.com: The Digital Library

زور ته نه تسليمېده، يو مهال لــه مركـزه د كنټـرول او پلټنــې پــلاوى راغلى و، چې مكتوب يې هغه ته ورسېد، هغه يې په مېز كـې قلـف كـړ، موټر يې وويســت او چېرتــه د كــار څــارنې تــه لاړ. دوه درځــې وروســته مستوفي وارخطا راغى ويل: والي صاحب! كـه پـه هغـه مكتـوب بانـدې احكام وركـړې، چـې هغـه پـلاوى خپـل كـار پيـل كـړي. مكتـوب يـې راواخيست د عرايضو كاتب عصـمت الله د "سـه سـدې" تـه يـې وويـل، وګوره له كومه ځايه راغلى، هغه ځاى ته وليكه! كاتب قلـم ونيـوه، ويـل وليكه! ورته پيل يې كړه:

((محمدحســن ګرديــزى همــه روزه از تمــامى امورمــالى و ادارى شعبات مربوطۀ ولايت لغمان وارسي ميكند ضرورت بـه تفـتيش مركـزى ديده نه شد، وسلام))

په كېنې لاس به يې ډېر ساده لاسليک كاوۀ، مكتوب يې لاسليک كړ، وارده او صادره يې راوغوښتل، له مستوفي يې تسـليمي واخيسـته، ورتـه ويې ويل:

((برو بچيم كه نان چاشت درخانۀ خود بخورد))

اداري پرنسيپ يې په كلكه مراعاتاوۀ، يو مهال پـه منـدروړ كـې پـه سرک اوبه راغلى وې، والي صاحب ورغلى و، هلتـه يـې خلكـو تـه لـږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوشکه کړې وه، قوماندان چې د ده تر شا روان و، خلک یې لمسول ویل یې: په قانون کې بیگار منع دی او تاسو لگیا یاست. دا خبره والي صاحب اورېدلې وه، دی په موټر کې کښېناست، موټروان "صمد" ته یې ویل څه! هغه ولایت لورته روان شو، ویل:

((بچیم طرف کابل برو)) مازیگر یې د امنیه قوماندان د برطرفۍ مکتوب راوړ.

دغه سپېڅلي انسان او د وطن رښتیني معمار د ۱۳۷۰ل. کال په کب کې له دې نړۍ سترگې پټې کړې او همالته د خیرخانې په هدیره کې خاورو ته وسپارل شو.

د گردېزي وراره اتفاق احمد "نیک" او مشوانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د ډېرو دولتي دندو له اجرا سره سره يې په هيڅ ځای کې خيانـت نه دی کړی. نېک اخلاقه، متدين، هېـواد دوسـته او سـپين نيتـی انسان و.
- ✓ تل يې د وطن جوړولـو تـه پـه ډېـر هـنر اوږه ورکـړې ده، ان لـه بنديانو يې د هېواد په رغاونه کې ښه او معقولـه ګټـه اخيسـتلای شوه.
- ✓ هغه خپله هوسانيه او خپله ښکلا د هېوادوالـو پـه هوسـاينه او د هېواد په ښکلا کې لټوله.
- ✓ د لغمان ډېرې پخوانۍ ودانۍ او زياتره سرکونه او څو مهم پلونـه د هغه له نامه سره تړلي دي.
- ✓ د بغلان د نوي ښار پلان او نقشه هم د هغـه لـه نوښـتونو څخـه دي.

*** *** ***

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

غلام محمد فرهاد

غلام محمد فرهاد د سید احمدخان زوی د ولي محمد خان لمسی په ۱۲۷۹ل= ۱۹۰۰م. کال د میدان وردگو د نرخ ولسوالۍ په ابراهیم خېلو کې زېږدلی دی. فرهاد لومړنۍ زده کړې د خپل وخت له امکاناتو او شرایطوسره سمې د میدان په ابراهیم خېلو کې تر سره کړې دي. په ۱۲۸۹ل. کال یې کورنۍ له میدانه کابل ته کډه وکړه او فرهاد په حبیبیې ښوونځي کې شامل شو. د حبیبیې ښوونځي تر فراغت وروسته فرهاد په هغو لومړنیو افغاني فارغینو کې و، چې په ۱۳۰۰ل. کال کې غازي امان الله خان د لوړو زده کړو لپاره خارج ته ولېږل. فرهاد په دې ډله کې له څو کسو نورو ملگرو سره جرمني ته ولاړ. هلته د "مونشن تخنیکي پوهنتون" د الکتروتخنیک په څانگه کې شامل شو او په ۱۳۰۷ل. کال یې د برېښنا په برخه کې د انجینرۍ ډیپلوم تر لاسه کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۰۷**ل. کال چې فرهاد تر زده کړې وروسته هېواد ته راستون شو، په اماني ښوونځي کې يې درس ورکاوه او په ماشينخانه کې د الکتروتخنيکي څانګې آمر و. فرهاد له دغه وخت راهيسې د خپلو ښو خويونو او نېکو عادتونو له امله خلکو له ډېرې مينې په "پاپا" يعنې پلار ياداوه.

وروسته د فوايدعامې په وزارت کې د برېښنا لوی مدير شو. د جبل السراج د برېښنا فابريکې چارې هم ده ته ورترغاړه وې. په **۱۳۱۳**ل. کال جرمني ته ولاړ، چې د "چک" برېښنا فابريکې لپاره ضروري سامان آلات برابر کړي.

په **۱۳۱۸**ل. کال کې د برېښنا لوی رئيس وټاکل شو. په **۱۳۲۶**ل. کې جرمني ته ولاړ، چې د سروبي د برېښنا فابريکه په جرمني توربينونو سمباله کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځنګه چې د فرهاد اصلي ځانګه برېښنا وه؛ نو ده وطن ته د خدمت په لاره کې زيات کار په همدغه برخه کې کړی دی. د اسمايي او شېر دروازې غرونه د فرهاد په وخت کې رڼا شوي وو. تر هغه وخته پورې چې د برېښنا چارې فرهاد ته ورترغاړه وې، د خلکو د ارامۍ او هوساينې لپاره يې هر راز کوښښونه کړي او ډول ډول کړاوونه يې ګاللي دي. د ده د زيارګالنې يوه بېلګه د کابل د يوې شپې د برېښنا د نشتون هغه مشهوره پېښه ده، چې په ګز ګز واورو کې د شپې د چک برېښنا فابريکې ته ورغی او برېښنا يې چالانه کړه.

د سروبي بند کاسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل ښاریانو سره د هغه لومړنۍ پېژندګلوي هغه مهال وشوه، چې فرهاد او محمدعظیم"په عظیم جان مشهور" په ۱۳۰۷ل. کال لـه جرمنـي ځخه افغانستان ته راغلل، عظیم جان له فرهـاد سره یـو ځـای پـه امـاني ښوونځي کې درس ورکاوه. عظیم جان د هغو بمبـاریو لـه املـه سـخت خپـه او خواشـینی و، چـې پـه پښـتني قبـایلو کېـدلې. دا سـپیڅلی او احساساتي ځوان په باغ بالا کې د انګلستان سـفارت تـه ورننـوت، نایـب سفیر او د سفارت څو کسه نور کارکوونکي یـې پـه تمانچـه وویشـتل او ویې وژل. له همدې امله بیا عظیم جان اعدام شو. د هغه پـه اعـدام کـې فرهاد ودرېد، یو شمېر نور کسان هم ورسره شول، د عظیم جان مړی یـې را جګ کړ، په درناوي یې خاورو ته وسپاره او د ښار په یوه جومات کـې یې د هغه فاتحه واخیسته. دا لومړی ځل و، چې د فرهاد شهامت او لـوړ شخصیت ته د کابل د ښاریانو پام شو.

په ۱۳۲۶ل. کـې د ښـاروالیو د انتخابـاتو قـانون راووت او وروسـته عملي شو. په ۱۳۲۷ل. کې فرهاد په جرمني کې و، چې د کابل ښـاریانو د هغه په غیاب کې هغه په خورا زیات اکثریـت د خپـل ښـاروال پـه توګـه وټاکه. په دې ترڅ کې د برېښنا مؤسسو عاملې شورا پرېکـړه وکـړه، چـې فرهاد دې د برېښنان لوی رئیس هم وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهاد چې دا وار له جرمني بېرته هېواد ته راستنېده، پر ایـران راغـی. په هرات کې يې ښاروال او ښاريانو تود هر کلی وکړ او همدغـه ډول پـه کندهار کې. چې کابل ته رارسېده نو زښت زيات خلک يـې مخـې تـه د ارغندۍ چوک ته د هرکلي لپاره وروتلي وو.

فرهاد د خپلې ښاروالۍ په وخت کې خلکو ته وروښودله، چـې يـو ښار ښنګه وي او ښنګه جوړېږي. د ده له ښاروال کېدو سره د خلکـو پـه منځ کې د "جادې" او د "جادې جوړولو" کلمې راژوندۍ شوې. د ميونـد جاده فرهاد جوړه کړه، چې په خپل وخت کې يو ډېر ستر کار ګڼل کېده.

فرهاد د انګلېسي استعمار د زمانې نښه ورکه کړه، چې نقليه وسـيلې او موټر به په چپ لاس تلل. ده د عرادو چلول ښي لاس ته کـړل. د ده د ښاروالۍ په وخت کـې ترافيکـي اشـارې مـنځ تـه راغلـې. د ښـاروالۍ جريده "پامير" هم د فرهاد د رياست په دوره کې تأسيس شـوه. د فرهـاد د ښاروالۍ په وخت کې ځينې نومونه راژوندي شول لکه"دارالامان" چې په "دارالحبيب" اړول شوی او وروسته "دارالفنون" او بيا "نوی کابـل" شـوی و.

ده د ځايونو په نومولو کې هغه له وياړ او افتخاره ډک نومونـه غـوره کول، چې ولس ته خپل تېرعظمت ورپه زړه کاندي لکـه: شـهاب الـدين

(c) ketabton.com: The Digital Library

میدان، میرویس میدان، احمد شاهي واټ، شېرشـاه مېنـه، غزنـوي مېنـه او...

فرهاد په **۱۳۳۳**ل. کې له ښاروالۍ استعفا وکړه او ټوله پاملرنه يې د برېښنا خوا ته واړوله. د هغه تر استعفا وروسته انتخابات نه کېدل او خبره سرپرستۍ ته ورسېده.

يو وار په **۱۳۳۴**ل. د کابل خلکو فرهاد لويې جرګې ته د خپل وکيـل په توګه وټاکه. بل ځل په **۱۳۴۳**ل. کې په لـويې جرګـې د کابـل د خلکـو وکيل شو، چې دغه جرګه د اسـاسي قـانون د څېړنـې او تصـويب لپـاره جوړه شوې وه.

په **۱۳۴۶**ل. د کابل خلکو فرهاد صاحب د ولسي جرګې لپـاره خپـل وکيل کړ. څنګه چې د ولسي جرګې کار دومره موثر او اغېزناک نه و، پـه **۱۳۴۸**ل. کال کې يې له ولسـي جرګې څخـه د اعـتراض او احتجـاج پـه ډول استعفا وکړه.

فرهاد په **۱۳۴۱**ل. کـې د **۶۲**کسـو نـورو افغانـانو پـه ملګرتيـا، افغـان سوسيال ديموکرات ګوند (ASDP) تأسيس کړ، چـې د "افغـان ملـت" پـه نامه مشهور دی او د ګوند نشراتي خپرونه يې هم د "افغان ملـت"پـه نامـه يادېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرهاد لا په هلکتوب کې د غازي امان الله خان له ترقي غوښتونکو افکارو سره اشنا شو، بيا نو د امان الله خان په وخت کې جرمني ته د تحصيل لپاره لاړ. کله چې امان الله خان د **۱۳۰۶**ل. په وروستيو وختو کې د اروپا په دوره وتلی و او جرمني ته ورسېده، د امان الله خان او د جرمني د جمهور رئيس فيلډ مارشال (هينډنبورګ HINDENBURG) د ويناو ترجماني هم فرهاد کوله. نو د فرهاد په زړه کې د پاچا امان الله خان د مترقي افکارو، نظريو او په زړه پورې پلانونو مينه پرته وه او د بشرپالنې لېوالتيا خو يې له هيچا پټه نه وه.

کله چې پاچا امان الله خان له وطنه لاړ وروسته بيا د مطبوعاتو له لارې د فرهاد صاحب له کار او فعاليته خبرېده. وايي چې يو ليک يې ورته رالېږلی و. دا هم ويل کېږي چې دوی يو ځل په خپل منځ کې سره ليدلي هم دي.

د حفيظ الله امين په وخت کې د ريشخورو فرقه پاڅېده، د **۱۳۵۸**ل= **۱۹۷۹**م.کال د اکتوبر په څوارلسمه يې فرهاد په دې تور ونيو او بندي يې کړ، چې د دغه قيام مشري يې کوله. د **۱۳۵۹**ل. کال په لومړيو وختونو کې چې خلک يې په عمومي ډول خوشې کول، فرهاد هم له زندانه راووت. له زندانه د خلاصون په ورځ زښت زيات خلک محبس ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورغوونه شوي وو او فرهاد ورغليو کسانو ته د تل په څېر يوه له ملي احساساتو او وطنپالنې ډکه وينا وکړه.

فرهاد پر مورنۍ ژبې پښتو سربېره په فارسي، عربي، جرمني او انگليسي ژبو هم ښه تسلط درلود. فرهاد د خپلو ښو خدمتونو په پايله کې د دولت له خوا نمانځل او ستايل شوی هم دی، چې دا نښانونه يې اخيستي دي: صداقت نښان، عالي نښان او د جرمني تر ټولو لوړ نښان.

د افغانستان نوميالۍ علمي او سياسي څېره ښاغلی ډاکټر انورالحق "احدي" د فرهاد د شخصيت په اړه وايي:

((فرهاد ډېر غريبنواز شخص و، له ټولو ولسونو سره يې ناسته پاسته کوله. هغه به آن کله کله داسې امر هم ورکاوه، چې[که ممکن نه وي؛ نو يو گروپ ورکړئ] هغوی متعهد خلک وو، لايقه خلک وو، روشن فکره خلک وو، له وطن او خلکو سره يې مينه درلوده، د وطن پر وړاندې تعهد ورسره و او په ملي وحدت باورمن خلک وو))

ارواښاد فرهاد د **۱۳۶۳**ل =**۱۹۸۴**م. کال د نومبر په اوومه نېټه په کابل کې مړ او په شهدای صالحين کې خاورو ته وسپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د ښار جوړونې او ښـاري انکشـاف لـه نومونـو سره ولـس اشـنا کول، چې په کابل کې د میوند جادې جوړول يې د کـار پيلامـه وه.
- اروابناد فرهاد د برېښنا په برخه کې د افغانستان په کچه تـر ټولـو غوره خدمتونه کړي دي.
- په لومړي ځل په افغانستان کې ترافيکي اشارې نصبول.
- د کيڼ لاس پر ځای د موټرو د تګ لپاره ښي لاس غوره کول.
- په کابل ښار کـې د مـلي اشخاصـو پـه نومونـو د ځينـو ځـايونو نومول.
- په رښتينې مانا د افغان واحد ملت د تشـکل لپـاره عمـلي هڅـې کول

د ډېرو چارواکو او شتمنو په سرونو کې د کبر، طغيان او بغاوت نېشه وي، هڅه وکړئ چې له اړتيا پرته ور سره ناسته پاسته ونه لرئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیدجگړن هزاره

سید محمدحسن مشهور په سیدجگړن د سـیدمؤمن زوی د غـزني د ناورو په گومران کلي کې دنیا ته سترگې غړولي دي. پلار یې د سیمې لـه مخورو او مهمو شخصیتونو څخه و. سید جگـړن پـه کوچنیـوالي کـې د پلار له نعمته محروم شو، خو لومړنۍ زده کړې یې په خپله پلرنـۍ سـیمه کې وکړې.

نادر خان د خپل حکومت په دوره کې د مرکزي سـیمو حـاکمانو تـه فرمان صادر کـړی او پکـې راغلـی وو: ((د هغـو هلکـانو لپـاره چـې د مرکزي سیمو له لویو او بانفوذه کورنیو څخه دي، د پوځي زده کـړو لاره هواره کړئ)) نو له همدې امله د ناور په ولسـوالۍ کـې لـه هغـو کسـانو څخه چې پر وړتیا او لیاقت سربېره د هغې سیمې له مخورو کورنیو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګټل کېده او د پوځي زده کړو د ښوونځي شرایط یې پوره کولای شول، ښاغلی سیدحسن و.

هغه په ملکي او پوځي ښوونځیو کې تر زده کړو وروسته په پای کې له حربي پوهنتون څخه د فراغت سند تر لاسه کړ. لومړی د قرغې په پلې فرقه کې د افسر په توګه او بیا نور **۱۷** کاله د کلات په (**۶۳**مې) لوا او کندهار کې د جکتورنۍ تر رتبې پورې دندې ترسره کړې.

وروسته کابل ته تبدیل او د شاهي ګارډ په غونډ کې په خدمت بوخت شو. په **۱۳۵۰**ل. کې یې د جګړن په رتبه تقاعد واخیست.

تر تقاعد اخیستو وروسته خپلې سیمې ته ستون شو او په **۱۳۵۲**ل. کې یې د خلکو د استازولۍ لپاره ټاکنو ته چمتووالی ونیوه. د ولسي جرګې له ټاکنو سره هممهاله د چنګاښ په سپینې کودتا سره دغه شورا ملغا اعلان شوه. سید محمد حسن په خپله سیمه کې د خپل تره "سید مبین" په څنګ کې پاتې شو او له هغه سره یې په ټولنیزو کارونو کې مرسته کوله. سید مبین یو مېړنی او سوله دوست مخور سپین ږیری و، تل به ولسي پېچلي مسایل د حل لپاره هغه ته راتلل.

د **۱۳۵۷**ل. کال د غوایي د اوومې تر کودتا وروسته جګړن سید محمد حسن د غزني ولایت په ناور ولسوالۍ کې د جهاد لومړني

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوځښتونه پیل کړل. د قیاق په جبهو کې یې ګروپونه جوړ او د دیني عالمانو تر لارښوونې لاندې یې جهاد پیل کړ.

د**۱۳۵۷**ل. په وروستیو کې یې د خلکو په پراخ ګډون سره د ناور او جغتو ولسوالۍ ونیوې. څرنګه چې پوه شو، خپرې ورې جبهې دومره اغېزناکې نه دي، نو د نورو مشرانو په مرسته او ګډون یې د **۱۳۵۸**ل. په وروې کې د اتفاق اسلامي سرتاسري شورا رامنځ ته کړه. په هماغې لومړۍ غونډه کې د رایو په اتفاق د همدغې شورا د عمومي پوځي قوماندان په توګه وټاکل شو.

جګړن سید محمد حسن د جهاد په دوران کې ډېر شهرت وموند او د څو جهادي مشرانو له خوا ورته د هغه مهال له معمول سره سمه د جنرالۍ رتبه ورکړی شوه، چې بیا په جنرال آقا مشهور شو.

د **۱۳۷۱**ل. د غوایي په اتمه د اسلامي دولت په رامنځ ته کېدو سره څه وخت د دفاع وزارت لومړی معین و. په همدې وخت کې د سترجنرال رتبه هم ورکړی شوه؛ خو دغه منصب ورته ډېر پاتې نه شو.

هغه د اتفاق اسلام د شورا تر ړنګېدو وروسته د کورنیو تنظیمي جنګونو او ورور وژنو پر مهال په ډول ډول شعارونو او سرو او شنو باغونو ونه غولېده، خپلې پلرنۍ سیمې ته ستون او د خپل ولس تر څنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته پاتې شو. د چوکۍ او قدرت په سر د وررور وژنو، کابـل ویجـاړونو، ملي شتمنیو لوټنو او نورو جنایاتو کې ونډه وانه خیسته او همالته يـې لـه خپلو سيمه والو سره ژوند تېراوه.

د بن تر غونډې وروسته ښاغلي کرزي هغه د خپل نظامي مشاور په توګه وټاکه؛ خو د هغه سپېڅلتیا، ملیتـوب او هېوادپـالنې هغـه ولـس تـه دومره نږدې کړی، چې درنښت يې پر خپل ځای پاتې دی.

ګاندي وايي اوۀ خيزۀ لۀ اوۀ و پرتۀ خطرناک وي:

لـۀ زيـار پرتـۀ شـتمني
لـۀ شخصـيت پرتـۀ پوهـۀ
لـۀ انسـانيت پرتـۀ علـم
لـۀ شـرافت پرتـۀ سياسـت
لـۀ وجـدان پرتـۀ لـذت
لـۀ اخلاقـو پرتـۀ تجـارت
او
لـۀ سرښـندني پرتـۀ عبـادت

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ سید جګړن له مذهبي، قومي او ژبنیو تبعیضونو پر ځنـده افغـان دی.
- ✓ ملي مفکوره لري او د ملت خدمت خپل ویاړ ګڼي.
- ✓ هغه د مذهبي، ژبنیو او قومي شخړو پر مهـال خپـل مـلي تـوب څرګند کړ.
- ✓ هغه د ځینو نورو قوماندانانو غوندې شخصي پـانګي راټـولې نـه کړې او د هغو پر ځای یې د آخرت ګټلو لاره غوره کړه.
- ✓ سره له دې چې پوځي شخص دی؛ خـو پـه ولســي نرخونـو او دودونو ښه پوهیږي او تل یې د خپل ولس په روغـو جـوړو کـې هڅې کړي دي.

لهٔ زور او ځواک سره مینهٔ یو ډول لیونتوب دی، نفس لهٔ دغې ناروغۍ څخهٔ د پرلپسې روزنې پهٔ تمرین رغېدای شي.

*** *** ***

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډګروال جمال الدین

جمال الدین خان د غوث الدین خان زوی په ۱۳۰۷ل. کې د میدان وردګو ولایت د سید آباد ولسوالۍ د اونخي درې د حکیم خېلو په کلي کې زیږېدلی دی.

په ۱۳۱۶ل. کې د شهرآرا په "احضاریه " ښوونځي او په ۱۳۲۰ل. کې په حربي ښوونځي کې شامل شوی دی. په ۱۳۲۶ل. کې په حربي پوهنتون کې شامل شوی دی. د ۱۳۲۹ل. کال په تلې کې د حربي پوهنتون د استحکام له پوهنځي فارغ شوی دی. په همدغه کال د استحکام په غونډ کې د تولي د قوماندان په توګه مقرر شو، چې تر ۱۳۳۳ل. کال پورې یې همدغه دنده ترسره کړه.

په ۱۳۳۴ل. کې چې د کابل- تورخم سرک جوړېده؛ نوجمال الدین د غارو تنګي د کار د قواو د یونټ قوماندان وټاکل شو. دوه کاله وروسته په غارو تنګي کې د تولي د قوماندان او د کار د قواو د پنځم یونټ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشینرۍ د مدیر په توګه وټاکل شو. په **۱۳۳۷**ل. کې د ختیځو ولایتونو د لویو لارو د ساتنې او څارنې د لوی مدیر په توګه وټاکل شو.

اروابناد دا دندې په ډېر صداقت سرتـه ورسـولې او پـه پایلـه کـې د سالنګونو پروژې ته تبدیل شو. دا په هېـواد کـې تـر ټولـو سـتره مـلي او اقتصادي پروژه وه. تر **۱۳۳۹**ل. پورې په سالنګونو کې د سوېلي سالنګ د کار د قواو قوماندان او تر څنګ یې د ټرانسپورټ لوی مدیر هم و.

په **۱۳۳۹**ل. کې بېرته کابل ته راتبدیل شو او تر**۱۳۴۱**ل. پورې په تنګي غارو کې د ماهیپر د لویې لارې د لومړي یونټ دکار د قواو قوماندان و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا په **۱۳۴۲**ل. کې د نورو لوړو زده کړو لپاره یوګوسلاویا ته ولېږل شو. تر زده کړو وروسته هېواد ته راستون شو او له **۱۳۴۴-۱۳۴۶**ل. پورې د هرات، کندهار او تورغونډۍ د تعمیراتو مرستیال و.

په**۱۳۴۶**ل. کې د افغانستان په کچه د کار د قواو د ټرانسپورټ لوی مدیر مقرر شو.

په **۱۳۵۲**ل. کې په ننګرهار کې د کار د قواو پرمختیایي آمر و.

له **۱۳۵۲**- **۱۳۵۴**ل. پورې په بلخ کې په همدغه دنده بوخت و. په **۱۳۵۵**ل. کې د کار د قواو په احتیاط کې و. بیا په **۱۳۵۶**ل. کې د سمنګانو په صوف دره کې د ایبکو د یونټ د کار د قواو قوماندان و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په **۱۳۵۷**ل. کې د کابل د څرخي زنـدان او د مرکـز د کـار د قـواو د دویم یونټ قوماندان و.

محمد داؤد خان، ډګروال جمال الدین او... د نغلو د دهن قول په (باغ داؤد) کې

په **۱۳۵۸**ل. کې یې د ملي دفاع وزارت د دېوان حرب د رئیس په توګه دنده ترسره کړه. تر **۱۳۵۸**ل. وروسته د ساتنې او څارنې د لـوی رئیس پـه توګه وټاکل شو.

جمال الدین خان په پوځ کې تر برید جنرالۍ پورې ترفیـع کـړې وه. هېواد دوسته، خدمتګار او بې پرې افسر و، په هیڅ ګوند او حزب پـورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تړلی نه و. د تره کي، امین او کارمل په دورو کې درې ځله بندي شو، خو بېرته راخوشې شو.

جمال الدین خان تر هرڅه زیات د سالنګونو په لاره کې شپه او ورځ، اوړی او ژمی خدمت کړی دی. پخپله یې ستونزې او کړاوونه ګالل؛ خو هېوادوال یې په دې لاره کې له ستونزو او کړاوونو ژغورل. هغه به په سپینو وارو او توپانونو کې ګز ګز واورې پاکولې او د موټرو لاره به یې خلاصوله.

د خپلو مهمو او ارزښتناکو خدمتونو له امله د دولت له خوا په نښانونو او جایزو هم نازول شوی دی. په **۱۳۳۷**ل. کې د ختیځو ولایتونو د لویو لارو د ساتنې او څارنې د لوی مدیر په توګه د ښو خدمتونو له امله"د وړتیا نښان" ورکړی شوی دی. له **۱۳۴۴-۱۳۴۶**ل. پورې چې د کندهار، تورغونډۍ د تعمیراتو مرستیال و، د خپلو رښتینو خدمتونو له امله په" څلورمه درجه ستوري نښان" نازول شوی دی.

همدارنګه د هغو صادقانه او ارزښتناکو خدمتونو له امله چې په سالنګونو کې یې تر سره کړي وو، له دربار د یو میل تمانچې په اخیستلو بریالی شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

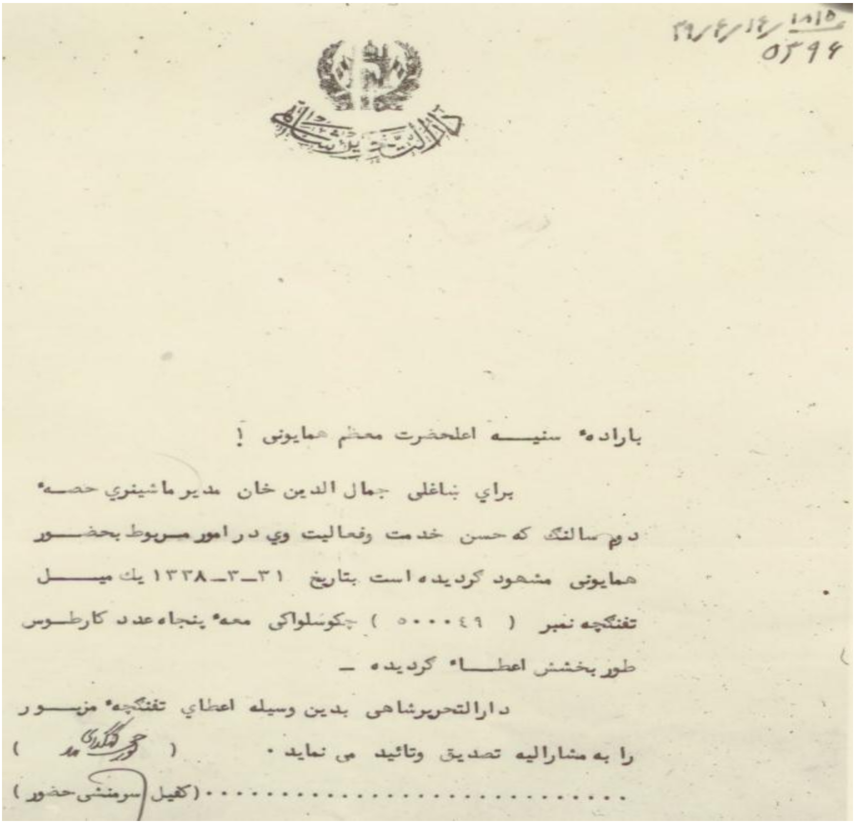

بارادهٔ سنیــــه اعلحضرت معظم همایونی !

براي ښاغلی جمال الدین خان مدیر ماشینري حصـهٔ

دوم سالنګ که حسن خدمت وفعالیت وي در امور مـربوط بحضــــور

همایونی مشهود ګردیده است بتاریخ ۳۱ــ۳ــ۱۳۳۸ یك میــــــل

تفنګچه نمبر (۵۰۰۰۴۹) چکوسلواکی معهٔ پنجاه عدد کارطــوس

طور بخشش اعطـــــاء ګردیده ـ

دارالتحریرشاهی بدین وسیله اعطاي تفنګچهٔ مزبــــور

را به مشارالیه تصدیق وتائید می نماید ۰ ( )

.... (کفیل سرمنشی حضور)

جمال الدین خان متدین انسان و، د هغه د کورنۍ له خوا په بغلان ولایت کې یوه یتیم خونه او جومات ودان شوي او لګښت یې هم د دوی د کورنۍ له خوا ورکول کېږي.

په خپل کلي حکیم خېلو کې یې روغتیایي کلینیک، د هلکانو دارالحفاظ، د نجونو دارالحفاظ، یتیم خونه، د نجونو لومړنۍ ښوونځی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د هلکانو منځنی ښوونځی(اوس لیسه ده) جوړ کړي دي.

د سالنګ تونل

په **۱۳۶۵**ل. کې د مجاهدینو په جامه کې د قاتلو خادیـانو لـه خـوا د بغلان د خنجانو ولسوالۍ په "باجګه" نومې ځای کې شهید کړای شو.

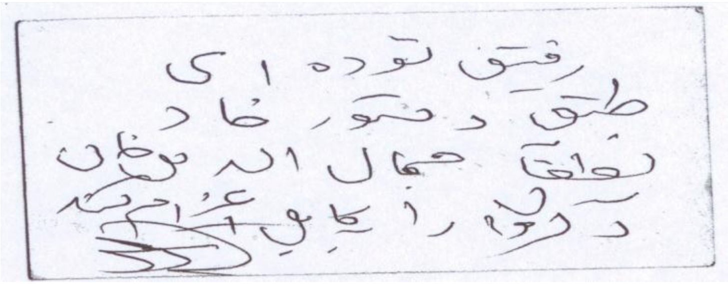
رفیق توده ای
طبق دستور خاد
نقاط جمال الله موظف
[illegible]

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه جسد په **۱۳۸۵**ل. کې د هغه د کورنۍ له خوا راوړل او د وردګو د اونخې درې د حکيم خېلو په کلي کې د يوې غونډۍ په سر خاورو ته وسپارل شوه.

ډګروال جمال الدين خان د تاشقرغان تنګي د سرک ډمبرولو پر مهال له ملګرو سره

له زور او ځواک سره مينه يو ډول ليونتوب دی، نفس له دغې ناروغۍ څخه د پرلپسې روژې په تمرين ژغورل کېدای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ✓ د ماهيپر په تړنګونو کې د تور ښامار په څېر کږه وږه تـوره کرښـه تېرول

- ✓ د هېواد د ښبلولو لپاره د سالنګ په زړه کې روښانه او ډاډمنه لاره تېرول.
- ✓ د کار د قواو د ټرانسپورټ د لوی مديريت په دوره کې ويجـاړه او بېکاره مشينري ترميمول او کار ته چمتو کول.
- ✓ له مجاهدينو سره يې هم کلکه همکاري او همدردي لرلـه ځکـه خو يې هغه روسي سلاکاران له مجاهدينو راخوشـې کـړل چـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی نیولي وو او ده ورځخه په سالنګونو کې د ابزاري وسـیلې په توګه کار اخیست.

له ښي لوري موټروان ایوب خان، امان الله امان، مشوانی، سیدروان نورزی او فرهاد

پهٔ کعبهٔ کې د ډېرو طوافونو لهٔ ثوابهٔ پهٔ زړونو کې د ځالو جوړولو ثواب لوی دی.

*** *** ***

*** *** ***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذونه

۱- احساس، ذبیح الله، بلخ او مومند بابا، پرخه مجله (اتـم کـال لـومړۍ گڼه - ۱۳۹۱ل وری).

۲- ارغنداوی، عبدالعلی، ژوندۍ خـاطرې، د بي بي سي پښـتو څانگـه، پبلک آرټ پریس پېښور، ۱۹۹۷م.

۳- اکرم، داکتـر عاصـم، نگـاهی بـه شخصیت، نظریـات و سیاسـت هـای سردار محمدداؤد، ۱۳۸۰ش.

۴- اوسني لیکوال، عبدالرؤف بېنوا، ترتیب او زیاتوني مطیع الله روهیـال، علامه رشاد خپرندویه ټولنه، کندهار، ۱۳۸۸ل.

۵- پښتانه شعراء، څلورم ټوک، څېړندوی عبدالله بختـانی، د افغانسـتان د علومو اکاډمي، دولتي مطبعه، ۱۳۵۷ل.

٦- پنهان، فضل محمد، شهید محمدداؤدخان د تـاریخ پـه هنـداره کـې، ۱۳۸۷ل.

۷- ځولۍ مجله، کامه وال عبدالله، دویمه کالگڼه، پرلپسې ۱۱-۱۲ گڼه.

۸- حبیبی، عبـدالحی، جنـبش مشـروطیت در افغانسـتان، انتشـارات کمیتـه دولتی طبع و نشر ج.ا، مطبعهٔ دولتی، ۱۳٦۷ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹- حسینی، نعمت، سیماها و آواها، اطلاعات و کلتور، مطبعهٔ دولتی، ۱۳۶۷ش.

۱۰- حلیم، حیات الله، د وردگو مشاهیر، لومړی، دویم او درېیم ټوکونه، پخپله لیکوال، بهیر چاپخونه، ۱۳۹۱ل.

۱۱- د مومند بابا یاد، د مقالو ټولګه، دپوهاند رښتین مقاله، د ساپی د پښتو څېړنو او پراختیا مرکز، ۱۳۸۳ل.

۱۲- دانشنامه آریانا: کهزاد، احمدعلی/۲۰۱۵۲/۲۳

۱۳- روهی، کاندید اکاډمیسین، د پښتو ادبیاتو تاریخ، دانش خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۴ل.

۱۴- ریان، بشیراحمد، مترجم عزیزاحمد ریان، زندگینامه مختصر شاهان افغان،اداره انتشارات صدیقی، ۱۳۸۹ش.

۱۵- زرملوال، غلام محمد، د محمدآصف صمیم په اهتمام، افغانستان تر وروستی افغانه، دانش خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۳ل.

۱۶- سون ارا، معاون سرمؤلف سلیمان، نورستان، انتشارات کتب بیهقی، ۱۳۹۲ش.

۱۷- شفیق، محمدموسی، دا په یاد د محبت درسره واخله، د شهرت ننګیال په اهتمام، دانش خپرندویه ټولنه، دویم چاپ، ۱۳۸۶ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸- طنین، ظاهر، افغانستان در قرن بیستم، عرفان، محمد ابراهیم شریعتی افغانستانی، تهران، ۱۳۸۳ش.

۱۹- عبدالرحیمزی، عبدالملک، ارمغان زندان (یاداشتهای) شمشاد مطبعه، کابل، ۱۳۸۸ش.

۲۰- غښتلی، حفیظ الله، گوربت مجله، لومړی کال، لومړۍ گڼه۱۳۷۸ل.

۲۱- فراهی، عبدالغفار، افغانستان د دیموکراسۍ او جمهوریت په کلونو کې، دانش خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۱ل.

۲۲- قیومی، خېړنوال عبدالشکور، د پښتني کلتور په بډاینه کې د عبدالرحمن پژواک دریځ، د افغانستان د علومو اکاډمي، ۱۳۸۹ل.

۲۳- کرخی هروی، محمدوزیر اخی، هرات در عهد ملکیار، انتشارات احراری، هرات- افغانستان، ۱۳۹۰ش.

۲۴- لوډویک آډامیک، ژباړن نثاراحمد صمد، د شلمې پېړۍ تر نیمایی د افغانستان د بهرنیو اړیکو تاریخ، دانش خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۳ل.

۲۵- له پیله تر۱۳۵۷ل پورې، د افغانستان کالنۍ بېلابېلې گڼې.

۲۶- مراد مجله، د شهید محمد موسی شفیق د علمي سیمینار په ویاړ ځانگړې گڼه، دربیم کال دربیمه گڼه ۱۳۸۷ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷- نایل، محقق حسین، کهزاد و پژوهش های او، اکادمی علوم جمهوری افغانستان، مرکز علوم اجتماعی، کابل، ۱۳۶۶ش.

۲۸- ننگیال، شهرت، گندهارا مجله، ۱۳۷۹تله- ورغومی، ۱۳- ۱۴ گڼه.

۲۹- وردگ، روښنا، گودر مجله، اووم کال، پرلپس ۍ ۲۳ گڼه زمری.

۳۰- هیله مجله، اووم کال، دویمه گڼه۱۳۸۲ل، پرلپسي ۳۸مه گڼه.

۳۱- http://www.jadidonline.com/story/۱۲۰۱۲۰۰۹/frnk/goharshad_mosque

۳۲- http://database-aryana-encyclopaedia.blogspot.com/۲۰۰۹/۱۰/blog-post_۲٦.html

۳۳- ttp://database-aryana-encyclopaedia.blogspot.com/۲۰۰۸/۱۲/blog-post_۱۰.html ۸/۱۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکې:

۳۴- اتفاق احمد، نیک(د حسن خان گردېزي وراره) گردېز، ۶۰کلن.

۳۵- احمدجان د فیض محمدخان (مشهور په رئیس فیضو) زوی، گردېز، پکتیا. ۷۲کلن.

۳٦- انور الحق احدي، د افغانستان د مالیې پخوانی وزیر او د افغان ملت گوند مشر.

۳۷- حاجی انارگل د گل نذیر زوی، قاضی کلا، کرغیو ولسوالي، لغمان ولایت، په ۱۳۳۹ل کې د خورد ضابط په رتبه فارغ.

۳۸- حاجي ولي اکبر ځدراڼ، نادرشاه کوټ ولسوالي، خوست، ۷۶ کلن.

۳۹-حبیب الرحمن د میرمحمدخان زوی، گرمکیو، خوست، ۷۰کلن.

۴۰- حسینی، ځېړنپوه ډاکټر سکندر، د زراعت انستیټیوټ آمر، د ا فغانستان د علومو اکاډمي.

۴۱- سرمعلم بزرگ، محمدحسن د محمدنذیر زوی، گل بیله، لغمان مرکز، ۹۵کلن.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۲- شاروال، عبدالشکور د عبدالقادر زوی، علی خېل، لغمان مرکز، د کابل د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځي فارغ، ۶۹کلن.

۴۳- صدرگل(په وجک مشهور) د سیفو زوی، سماوات کلی، مندوزي، خوست، ۶۱کلن.

۴۴- صمیم، استاد محمدآصف د صمیم الله زوی، اخون کلا، کامه ننگرهار، ۶۳ کلن.

۴۵- عصمت الله د غلام رسول پرماچ زوی، نیلاب کلی، دوآب ولسوالي، نورستان ولایت،۶۱ کلن.

۴۶- هاند، انجینر هارون د محمدنعیم زوی، ننگرهار، جلال آباد، د زراعت پوهنځي فارغ، د سیمه ییزو ارگانونو کارمند، ۳۱کلن.

۴۷- یاور، محمدسلیم د علي احمد زوی، ده زیارت غونډۍ، لغمان مرکز، د پولیسو اکاډمۍ فارغ،۷۰ کلن.

۴۸- یکه، استاد امیر محمد، مزارشریف، بلخ، ۶۳ کلن.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library